

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО: ПРАВО І БІЗНЕС

Матеріали науково-практичної конференції
(м. Запоріжжя, 17 червня 2021 р.)

За загальною редакцією
О. Г. Бондаря та Д. В. Федчишина

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

УДК 631.147:[346+338.432](063)
О–64

Друкується в авторській редакції

О–64 **Органічне виробництво: право і бізнес**: матеріали науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 17 червня 2021 р.) / за заг. ред. О. Г. Бондаря та Д. В. Федчишина. – Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 150 с.

ISBN 978-966-992-558-9

Збірник містить тези наукових доповідей учасників науково-практичної конференції, що відбулася у м. Запоріжжя 17 червня 2021 р.

Проведення конференції та видання цього збірника здійснено за підтримки Міністерства освіти і науки України в межах проекту наукової роботи молодих учених, що виконується за рахунок коштів загального фонду державного бюджету в Запорізькому національному університеті, під назвою: «Правове забезпечення продовольчої безпеки та раціонального землекористування при здійсненні органічного виробництва на шляху євроінтеграції».

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів юридичних та економічних закладів вищої освіти, практикуючих юристів та економістів, представників агробізнесу, а також усіх, кого цікавлять проблеми органічного виробництва.

УДК 631.147:[346+338.432](063)

ISBN 978-966-992-558-9

© Запорізький національний університет, 2021

ЗМІСТ

Багай Н. О. Правовий статус операторів, що здійснюють виробництво органічної продукції: окремі питання	6
Бабміндра Д. І., Слободяник І. М. Землеустрій як інструмент раціонального органічного землекористування	11
Батигіна О. М. Правові підстави запровадження власної системи сертифікації органічного виробництва	13
Бірюков Т. Р., Пономарьова К. С. Тренди розвитку концепції «зеленого бізнесу» в національному АПК	17
Бондар О. Г. Розвиток органічного сільськогосподарського виробництва і земельна децентралізація: питання кореляції	20
Брагіна Д., Полусмяк Ю. І. Інновації технології та концепції сучасного агроменеджменту	24
Волчкова М. І. Перспективи розвитку органічного землеробства в Україні	28
Гафурова О. В. Принципи органічного виробництва в Україні та ЄС	31
Herasymentko Anastasiia, Lysenko Maryna. Privatization of the state enterprise	36
Гільдібрант К., Полусмяк Ю. І. Сучасні проблеми мотивації в аграрному секторі	39
Григор'єва Х. А. Підтримка органічного сільського господарства: декларація, профанація чи техніко-юридичні складнощі?	42
Давиденко О. О. Правове регулювання сертифікації органічного виробництва в Україні з урахуванням вимог ЄС	46
Єрмоленко В. М. Компетенційні колізії законодавчого забезпечення органічного сільськогосподарського виробництва	49

Заєць О. І. Органічне виробництво та його земельно-правове забезпечення	52
Золотарьова Д. М. Правові питання використання земель для органічного землеробства	55
Ігнатенко І. В. Деякі питання удосконалення управління у сфері органічного землеробства	58
Кварацхелія М. Є. Рейдерство земельних ділянок як перешкода для розвитку органічного землеробства	61
Кірін Р. С. Правові аспекти підземного органічного виробництва	64
Кобецька Н. Р. Огляд законодавчого регулювання органічного землеробства в Республіці Польща	68
Коваленко Т. О. Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва згідно <i>acquis communautaire</i> Європейського Союзу	72
Ковтун О. М. Органічне виробництво та якісний стан українських земель: правовий аспект	76
Коломоєць Т., Бухаріна Л. Щодо розвитку ринків органічної продукції: економіко-правовий аспект	79
Лісова Т. В. До питання про відновлення родючості ґрунтів як чинника ведення органічного землеробства	83
Луц Д. М., Гречковський Д. В. Щодо напрямів підтримки органічного виробництва у 2021 році	87
Малохліб О. С. Правові аспекти використання земельних ділянок для органічного землеробства	91
Марченко С. І. Публічне адміністрування у сфері виробництва органічної сільськогосподарської продукції за законодавством України	95
Носік В. В. Правове забезпечення виробництва і обігу органічної продукції у особистих селянських господарствах	98
Онищенко О. А., Тімошук К. А. Розвиток виробництва органічної продукції як компоненти агропродовольчої політики України: правові аспекти	102

Павлюк Т. С. Нові ринки ЄС – нові можливості та загрози для виробників АПК України	104
Савельєва О. М. Земельна ділянка як об'єкт правовідносин у сфері органічного виробництва	108
Сидор В. Д. Державний аграрний реєстр як надійне джерело інформації про аграрних товаровиробників для надання державної підтримки	111
Статівка А. М. Деякі організаційно-правові питання органічного виробництва в сільському господарстві	115
Федчишин Д. В. Деякі особливості правового регулювання використання земель при веденні органічного виробництва в країнах Європи	118
Хацер М. В., Лисак А. Маркетингові проблеми ціноутворення на органічну продукцію в Україні	121
Хомінець С. В. Правові засади впровадження системи органічного землеробства в Україні	123
Циліорик Р. А. Організаційно-правові проблеми органічного землеробства в Україні	127
Чирик А. О. Окремі особливості об'єднання земельних ділянок для ведення органічного землеробства	130
Шарапова С. В. Органічне виробництво: сучасний стан та перспективи	133
Шишкін В. О. Особливості просування органічних продуктів	136
Шульга М. В. Правові засади приватизації майна та земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств	138
Юрков М. В. Приватизація земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств: суб'єктний склад	141
Яремак З. В. Екологізація аграрного виробництва як невід'ємна складова сталого розвитку	144

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Багай Надія Онуфріївна

кандидат юридичних наук, доцент,

суддя Верховного Суду,

доцент кафедри трудового,

екологічного та аграрного права

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОПЕРАТОРІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ВИРОБНИЦТВО ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Важливою складовою правового регулювання органічного виробництва є законодавче забезпечення правового статусу суб'єктів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції. Правовою основою їхньої діяльності є Закон України від 10 липня 2018 року № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [1]. До 2 серпня 2019 року в Україні правовий статус виробників органічної сільськогосподарської продукції (сировини) визначався Законом України від 03.09.2013 р. № 425-VII «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції (сировини)» [2].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», оператор – юридична особа чи фізична особа – підприємець, яка займається виробництвом та/або обігом продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Таке визначення «оператора» в цілому відповідає вимога Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року «Про органічне виробництво та марку-

вання органічних продуктів та про скасування Регламенту (ЄЕС) № 2092/91» [3], відповідно до якої «оператори» – це «фізичні або юридичні особи, відповідальні за забезпечення виконання вимог цієї Постанови в процесі виробництва органічної продукції, яким вони керують» [3].

Слід зазначити, що термін «оператор» був запроваджений Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», який набрав чинності з 2 серпня 2019 року. До того часу у законодавстві використовувався термін «виробник органічної сільськогосподарської продукції (сировини)» [2].

Поняття операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції (виробників органічної продукції), визначається й представниками юридичної науки. Так, В. О. Мельник визначає їх як «суб'єктів аграрних відносин, які володіють відособленим майном, наділені спеціальною правоздатністю і дієздатністю «правосуб'єктністю), здійснюють господарську діяльність з використанням землі, як основного засобу виробництва сировини та продукції рослинного та тваринного походження, продуктів бджільництва або з використанням рибогосподарського об'єкту для виробництва та переробки об'єктів аквакультури з метою забезпечення продовольчої безпеки та за умови дотримання вимог екологічної безпеки» [4, с. 4].

Науковцями сьогодні обґрунтовуються важливі пропозиції щодо необхідності розширення кола виробників органічної сільськогосподарської продукції (сировини) та надання можливості фізичним особам, які не є підприємцями, теж здійснювати виробництво органічної сільськогосподарської продукції (сировини), що би відповідало європейським стандартам [5, с. 100].

Правовий статус операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції, за національним законодавством на сьогодні в цілому приведено у відповідність до вимог європейського законодавства щодо органічного виробництва: Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. «Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів та про скасування Регламенту (ЄЕС) № 2092/91» [3],

Постанови Комісії ЄС 889/2008 від 5 вересня 2008 р. «Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів» [6], Кодексу Аліментаріус «Керівні положення з виробництва, переробки, маркування та реалізації органічних продуктів» [7].

Статтею 4 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» визначено основні права та обов'язки операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції. Зокрема, оператори за наявності сертифіката мають право добровільно: виробляти та реалізовувати органічну продукцію під своїм комерційним найменуванням та/або торговельною маркою (знаком для товарів та послуг); доручати надання окремих послуг (робіт), у тому числі підрядних (давальницьких), необхідних для органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, третій особі, за умови перевірки потужностей такої особи органом сертифікації та отримання від нього згоди. Оператори відповідають за дотримання вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції у межах діяльності, що вони провадять [1].

Необхідною умовою для здійснення діяльності у сфері виробництва органічної сільськогосподарської продукції та сировини є реєстрація операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції. Включення до Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, є важливим і необхідним етапом у процедурі набуття суб'єктом статусу оператора. Здійснюючи порівняльний аналіз звичайної, натуральної та органічної продукції, В. М. Єрмоленко обґрунтовано зауважує, що суб'єкти, які займаються виробництвом органічної продукції повинні входити до відповідного Реєстру [8, с. 23].

В. О. Мельник розглядає включення до Реєстру виробників органічної продукції (сировини) як складову процесу сертифікації органічної продукції [4, с. 16]. Проте, у Законі України «Про основні

принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» ці процедури розмежовані. Водночас, сертифікація органічного виробництва та/або обігу органічної продукції є необхідною умовою включення суб'єкта до Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Порядок реєстрації операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, визначається статтею 31 Закону «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» і постановою Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 87 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу» [9].

Таким чином, основою законодавчого регулювання правового статусу операторів, що здійснюють виробництво органічної продукції, є Закон України від 10 липня 2018 року № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» та підзаконні нормативно-правові акти, прийняті відповідно до нього. Правовий статус операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції, за національним законодавством у цілому приведено у відповідність до вимог європейського законодавства щодо органічного виробництва.

Література:

1. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. № 2496-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>

2. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03.09.2013 р. № 425-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/425-18>
3. Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів та про скасування Регламенту (ЄС) № 2092/91: Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28.06.2007 р. URL: http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf
4. Мельник В. О. Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 21 с.
5. Мельничук О. Ф., Мельничук М. О. Правове регулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції в Україні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 5. С. 98–108.
6. Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів: Постанови Комісії ЄС 889/2008 від 05.09.2008 р. URL: http://apk.cg.gov.ua/web_docs/2141/2017/04/docs/EC_Reg_889_2008_Implementing_Rules_UA.pdf
7. Кодекс Аліментаріус «Керівні положення з виробництва, переробки, маркування та реалізації органічних продуктів». URL: <https://admin.uteka.ua/uploads/2018/06/19/5b29046d1ce70.pdf>
8. Єрмоленко В. М. Основні проблеми виробництва та реалізації органічної продукції в Україні. *Управління розвитком*. 2016. № 4 (186). С. 21–25.
9. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу : постанова Кабінету Міністрів України від 12.02.2020 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2020-%D0%BF#n6>

Бабміндра Дмитро Іванович
 професор, доктор економічних наук,
 завідувач кафедри міжнародної економіки,
 природних ресурсів та економіки міжнародного туризму
 Запорізького національного університету

Слободяник Ірина Миколаївна
 аспірант кафедри міжнародної економіки,
 природних ресурсів та економіки міжнародного туризму
 Запорізького національного університету

ЗЕМЛЕУСТРІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ РАЦІОНАЛЬНОГО ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Україна має потужний земельно-ресурсний потенціал. Родючість ґрунтів значною мірою впливає на використання та цінність земель для сільськогосподарського виробництва. Проте, формування багатокладного земельного ладу, що відзначається переважанням орендних відносин при використанні земель сільськогосподарського призначення, масовим ігноруванням агрокультури і монокультуризацією з метою отримання надприбутків у землеробстві, спричинило масштабну масову деградацію ґрунтів та кризову екологічну ситуацію охорони земельних ресурсів.

Землеустрій – це раціональне користування земельними ресурсами, де передбачається мінімум затрат – максимум доходів, при цьому важливим фактором є екологічна безпека!

Землеустрій на законодавчому рівні забезпечує реалізацію державної політики щодо:

- використання та охорони земель;
- здійснення земельної реформи;
- вдосконалення земельних відносин;
- наукове обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів;
- формування раціональної системи землеволодіння і землекористування;

- створення екологічно сталих агроландшафтів тощо;
- організацію території сільськогосподарських підприємств, установ і організацій з метою створення просторових умов для еколого-економічної оптимізації використання та охорони земель сільськогосподарського призначення;
- впровадження прогресивних форм організації управління землекористуванням;
- удосконалення структури і розміщення земельних угідь, посівних площ, системи сівозміни, сінокосо- і пасовищезміни;
- відновлення та підвищення родючості ґрунтів, рекультивациі порушених земель і землювання малопродуктивних угідь;
- захисту земель від ерозії, підтоплення, висушення, зсувів, вторинного засолення, закислення, заболочення, ущільнення, забруднення промисловими відходами та хімічними речовинами тощо, консервації деградованих і малопродуктивних земель, запобігання іншим негативним явищам та ін.

Питання, які обов'язково необхідно розглянути, які є важливими складовими землеустрою як раціонального органічного землекористування – це:

- 1) Контурно міліаративна система органічного землекористування;
- 2) Організаційні заходи;
- 3) Агротехнічний комплекс вирощування самих культур;
- 4) Лісоміліоративні заходи;
- 5) Гідротехнічний комплекс регулювання поверхневого стоку.

Нинішню екологічну ситуацію охорони земельних ресурсів в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу України.

Існує багато причин та факторів, що призвели до загрожуючого стану, в тому числі і відсутність належного правового та економічного механізмів, які стимулювали б розвиток екологічно безпечних технологій охорони земельних ресурсів та природоохоронних систем; відсутність належного контролю за охороною довкілля.

Стан у землегосподарюванні потребує рішучого перегляду земельної політики та розробки концепції нової стратегії у сфері

використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, в якій роль держави має істотно посилитися.

Існують декілька напрямів удосконалення державного управління землями сільськогосподарського призначення та охорони земельних ресурсів та довкілля в Україні, серед них можна виділити такі:

1. Використання екологічно безпечних технологій.
2. Екологічна безпека.
3. Преференція вирощування продукції.
4. Обов'язкова органіка.
5. Екологобезпечний севозмін.

Література:

1. Закон України «Про землеустрій» № 858-IV в ред. 27.05. 2021 р.
2. Постанова ВР від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР
3. Євсюков Т. О. Еколого-економічні засади використання та охорони особливо цінних земель в Україні : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.06. Київ, 2016.

Батигіна Олена Михайлівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВЛАСНОЇ СИСТЕМИ СЕРТИФІКАЦІЇ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Згідно щорічного звіту Європейської Комісії «Імпорт органічних агропродовольчих товарів в ЄС: ключові зміни в 2019 році» за підсумками 2019 року Україна посіла 1 місце в Європі та 2 місце у світі зі 123 країн за обсягами експортованої органічної

продукції до ЄС, значно покращивши свої позиції порівняно з попереднім роком, що демонструє активний розвиток цієї галузі.

В Україні більшість органічних виробників сертифіковані за стандартами Європейського Союзу, що відповідає Регламентам ЄС 834/2007 та 889/2008, які застосовуються і для експорту органічної продукції, і на внутрішньому ринку. Українські органічні оператори сертифікуються відповідно до Національної органічної програми NOP (США), COR (Канада), Bio Suisse (Швейцарія), Naturland (Німеччина), Bioland (Німеччина), JAS (Японія) та KRAV (Швеція) тощо.

У науці питання виробництва та обігу органічної продукції привертала увагу багатьох вчених, зокрема Н.А. Берlach, Т.О. Коваленко, В.М. Корнієнко, С.І. Марченко, О.Ф. Мельничук, Т.К. Оверковської, В.Ю. Уркевича та ін. Переважно ці наукові дослідження сконцентровані на аналізі правового регулювання виробництва та обігу органічної продукції, державної підтримки її виробників. Однак питання правового регулювання сертифікації органічного виробництва потребує додаткового дослідження з огляду на останні зміни у законодавстві. Викладене підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

21 жовтня 2020 року затверджено постанову Кабінету Міністрів України № 1032 «Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970», яку розроблено з урахуванням вимог законодавства Європейського Союзу, зокрема в основу документа покладено європейську модель контролю за органічною сферою виробництва, імплементовано основні положення Регламенту ЄС 2017/625 від 15 травня 2017 року, здійснено важливі кроки у напрямку формування належного законодавства у сфері органічного виробництва. Постановою № 1032 врегульовано порядок та правила сертифікації органічного виробництва, а також порядок видачі сертифіката, його дубліката та форму. Новели правового регулювання сертифікації органічного виробництва перш за все полягають у наступному:

1. Держава делегувала частину своїх функцій щодо контролю у сфері органічного виробництва приватним органам сертифікації,

які контролюють органічних виробників. Наслідком чого стало запровадження приватного контролю за добровільною сертифікацією органічного виробництва. Держпродспоживслужба тепер здійснює контроль за органами сертифікації, також на вибірковій основі може здійснювати і за виробниками органічної продукції. Отже, встановлюється дворівнева система контролю: контроль з боку Держпродспоживслужби та контроль приватних органів сертифікації.

Згідно Законів України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» та «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 31.12.2020 № 2833 «Про затвердження Вимог до матеріально-технічної бази та інших об'єктів інфраструктури, необхідних для виконання функцій із сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції» після проходження акредитації будь-яка юридична особа України може стати органом сертифікації.

2. Процес контролю почав збігатися з процесом сертифікації органічного виробництва, з огляду на те, що сертифікується сам процес виробництва, а не лише його результат. Сертифікація органічного сектора стала безперервним процесом постійного контролю органу сертифікації.

3. Впровадження подвійного оцінювання діяльності оператора: інспектор оцінює та контролює діяльність органічного виробника (оператора), експерт з відповідної галузі органічного виробництва здійснює оцінювання діяльності оператора на підставі отриманої інформації та документів. Такий підхід відповідає всім міжнародним стандартам з цієї сфери.

Згідно постанови Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 1032 «Порядок сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції» можна виділити етапи процесу сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції:

1. Укладення цивільно-правового договору на проведення сертифікації між майбутнім органічним виробником (майбутнім оператором ринку) та органом сертифікації. Даний договір повинен

описувати права й обов'язки сторін та врегульовувати особливості взаємодії органічного виробника з органом сертифікації. Існує Державний реєстр органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, куди повинні бути включені всі органи сертифікації. Виробник у свою чергу має право обрати будь-який орган сертифікації для укладення з ним договору та проведення сертифікації.

2. Проведення оцінки відповідності всіх стадій органічного виробництва та/ або обігу органічної продукції, зокрема проведення першої інспекції, визначення дати початку перехідного періоду, проведення будь-яких наступних перевірок, оцінювання відповідності та здійснення іншої сертифікаційної діяльності, які включають щорічні планові перевірки та позапланові перевірки.

3. По завершенню перехідного періоду органом сертифікації приймається рішення про видачу або відмову у видачі сертифіката, строк дійсності якого складає 15 місяців.

Для завершення процесу створення в Україні власної системи сертифікації органічного виробництва та обігу органічної продукції, з метою визначення процедури, строків та форми подання органом сертифікації звіту про видані ним сертифікати до Держпродспоживслужби та Мінекономіки 31.12.2020 року Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України затверджено наказ № 2834 «Деякі питання звітності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». З метою визначення механізму та періодичності декларування операторами обсягів органічної продукції, що вводиться в обіг, та подання органами сертифікації Держпродспоживслужбі та Мінекономіки зведених матеріалів щодо таких обсягів затверджено наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 31 грудня 2020 року № 2834 «Порядок, періодичність декларування та подання зведених матеріалів щодо обсягів органічної продукції, що вводиться в обіг».

Підводячи підсумок можна зазначити, що Україна є провідним експортером органічної продукції на зовнішні ринки і тому вже тривалий час нагальним було впровадження власної системи сертифікації органічного виробництва та/ або обігу органічної

продукції, що і було нарешті зроблено. Впровадження власної системи сертифікації підвищило імідж України у світі, сприяло збільшенню прозорості органічного виробництва та насиченню внутрішнього ринку органічною продукцією, стало поштовхом до розвитку вітчизняного органічного сектору.

Бірюков Тимур Романович
*асистент кафедри підприємництва,
 менеджменту організацій та логістики
 Запорізького національного університету*

Пономарьова Катерина Сергіївна
*студентка 2 курсу факультету менеджменту
 напряму підготовки менеджмент організацій
 і адміністрування
 Запорізького національного університету*

ТРЕНДИ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ «ЗЕЛЕНОГО БІЗНЕСУ» В НАЦІОНАЛЬНОМУ АПК

Економіка України надає перевагу екстенсивному типу економічного зростання. За рахунок цього спостерігається диспропорція розвитку основних галузей. Різке збільшення обсягів виробництва та нераціональне використання наявної сировинної бази призводить до надмірного навантаження на екосистему. На сьогодні питання поліпшення екологічної ситуації в країні є одним з найважливіших. А саме, створення таких умов економічного зростання, що дозволять мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище та знизити рівень використання обсягів невідновлювальних ресурсів.

В основу розвитку концепції «зеленого бізнесу» покладений інноваційний тип господарювання, що має беззаперечні переваги та економічну стабільність. Головною метою є формування екологічної свідомості суспільства, шляхом продажу екологічних

товарів і послуг, виробництво і надання яких, передбачає застосування технологій і методів, що мінімізують негативний вплив на довкілля та створюють сприятливі екологічні умови для життя споживача. Важливим фактором підтримання сталого економічного розвитку країни є створення стратегії розвитку підприємств на екологічних засадах.

Через неефективність екологічної державної політики та брак фінансових ресурсів деякі сфери зеленого бізнесу знаходяться лише на стадії планування. Фінансові методи екологічного регулювання, такі як екологічний податок та рента, спрямовані насамперед на виконання фіскальної функції, ніж природоохоронної.

Введення та розвиток зеленого бізнесу може мати три альтернативні варіанти: самофінансування, за рахунок державного бюджету та шляхом залученням іноземного капіталу. За умови браку власних коштів, держава має розробити ефективну законодавчо-правову базу для формування інтересу з боку інвестора та залучення іноземних коштів.

Зелені ринки є порівняно новою тенденцією та розвиваються доволі динамічно. Новий сегмент ринку займають компанії, які пропонують більше ефективні та екологічно дружні товари та послуги. Сектор екологічних товарів та послуг розвивається під впливом підвищення свідомості споживачів, щодо глобальних викликів та розвитку більш серйозного екологічного регулювання. Починаючи від боротьби з забрудненням і розвитку чистих технологій, до екологічного консалтингу та відновлювальної енергетики [1].

На сьогодні екологічні тенденції розвиваються дуже стрімко. Завдяки впровадженню концепції «зеленого бізнесу» компанії не тільки публічно демонструють свою екологічну відповідальність, скорочуючи об'єми спожитих ресурсів та зменшуючи забруднення довкілля, але й отримують практичний зиск, такий як зниження витрат на виробництво товарів, надання послуг і покращення іміджу у стосунках із стейкхолдерами.

У провідних країнах світу одним з найдинамічніших і найперспективніших на сьогодні є ринок органічної сільськогосподарської продукції. В Україні він почав формуватись на початку XXI століття і нині має стійку тенденцію до зростання [2].

Сільськогосподарське виробництво є провідною галуззю, що забезпечує щорічно 10% ВВП і 30% валютної виручки країни. Сприятливі природно-кліматичні умови, потужна матеріально-технічна та наукова бази, а також наявність екологічно чистих сільськогосподарських земель, стимулюють функціонування і поширення органічного аграрного виробництва. Важливим кроком є розвиток аграрного сектору, та впровадження механізму його переходу на засади сталого розвитку і збереження природного потенціалу сільських територій.

Таким чином, застарілі технології та методи повинні бути замінені на сучасні. Так, запровадження євро технологій «BAT» та «BREF» полягає в постійній мінімізації впливу на навколишнє середовище шляхом планування та інвестиції на інтегрованій основі на короткий, середній та довгостроковий період, враховуючи економічні вигоди та ефекти взаємодії з різними галузями виробництва [3].

Питання якнайшвидшого переходу країни до, так званої, «зеленої економіки» в умовах високої енергоінтенсивності потребує особливої уваги. Підвищення економічного розвитку за рахунок впровадження енергоефективних технологій, методів «чистого виробництва», використання відновлювальних джерел енергії дозволяє не лише захистити та зберегти навколишнє середовище, але й покращити фінансові показники діяльності компанії. Для реалізації завдань, насамперед, необхідна кардинальна модернізація технологічних процесів, застосування «чистих» технологій, які дозволяють виробляти екологічно чисту продукцію, а також зводять до мінімуму, нейтралізують чи упереджують негативний вплив виробництва на довкілля.

Література:

1. Онлайн-платформа «Niss.gov.ua». Щодо напрямів розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні/ Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1292>
2. Інформаційна платформа «Organic.com.ua». Органіка в Україні. URL: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>
3. Портал Української мережі Глобального договору ООН. Зелений офіс: з турботою про довкілля, з вигодою для бізнесу. URL: <http://www.globalcompact.org.ua>

Бондар Олександр Григорович
доктор юридичних наук, професор,
перший проректор Запорізького
національного університету

РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА І ЗЕМЕЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ПИТАННЯ КОРЕЛЯЦІЇ

З моменту набуття незалежності Україна є ареною численних реформ різного змісту, значущості і сфер реалізації. Це є цілком природним явищем, оскільки фактично у державі розбудовуються наново соціально-економічний устрій, правова система, організаційно-правові механізми публічного управління, система місцевого самоврядування, гуманітарна сфера тощо. Досить важко підрахувати кількість започаткованих за ці три десятиліття перетворень, однак, мабуть, ще складнішим буде завдання скласти реєстр реформ, у повній мірі реалізованих. У цьому контексті слухним є вислів спеціального посланника уряду Німеччини з питань реформ у галузях урядування та децентралізації в Україні Георга Мільбрэдта про те, що «немає нічого гіршого за незавершену реформу» [1].

Однією із ключових реформ сьогодення в Україні є децентралізація влади та створення об'єднаних територіальних громад. Ця реформа виходить далеко за межі суто «перезавантаження» системи публічного адміністрування на загальнодержавному та муніципальному рівнях, а спектр очікувань та сподівань від її успішного втілення є надзвичайно широким. За даними Звіту Міністерства розвитку громад та територій України про огляд витрат державного бюджету у сфері регіонального розвитку в частині підтримки формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад, «з прийняттям Верховною Радою України Закону № 562-IX від 16.04.2020 «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад» Кабінетом Міністрів України 12 червня 2020 р. прийнято 24 розпорядження, якими визначені адміністративні центри та затверджені території 1469 територі-

альних громад всіх областей України, які охоплюють 100% їх території з урахуванням окупованих територій Донецької та Луганської областей (крім території Автономної Республіки Крим)» [2].

Наголосимо, що створені ОТГ крок за кроком отримують все більші можливості та ресурси для вирішення тих чи інших питань розвитку відповідних територій. У вищезгаданому звіті Мінрегіону, зокрема, зазначено, що на субвенції на формування інфраструктури ОТГ згідно з планами їх соціально-економічного розвитку у Державному бюджеті України на 2016 рік було передбачено 1 млрд грн, на 2017 рік – 1,5 млрд грн, на 2018 – 1,9 млрд грн; на 2019 – 2,1 млрд гривень [2].

28 квітня 2021 р. було прийнято Закон України № 1423-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» [3], яким було кардинально розширено земельну спроможність ОТГ, оскільки «серед основних змін можна виділити перерозподіл повноважень щодо розпорядження земельними ділянками державної та комунальної власності. Так, новим законом передбачено, що всі землі за межами населених пунктів визнаються комунальними в силу закону, крім земель, що використовуються державними органами та Національною академією аграрних наук України. Це означає, що у розпорядження територіальних громад переходять землі, розпорядником яких був Держгеокадастр» [4, с. 16]. Попри певні нюанси щодо дієвості та збалансованості окремих положень Закону № 1423, громади стали, так би мовити, «активним гравцем» у сфері сільськогосподарського землевикористання.

Втім, не варто забувати, що отримані можливості передбачають для ОТГ й нові завдання, обов'язки та відповідальність. З центру на місця передаються не лише повноваження щодо власності на землю, але й низка земельно-управлінських, зокрема й у сфері земельного контролю. Відтак, громади мають не лише розраховувати, скільки коштів вони зможуть отримати від розпорядження власними земельними ресурсами чи у якості плати за землю, але й організувати виконання всіх тих функцій щодо забезпечення раціонального використання та охорони земель, у тому числі сільськогосподарського призначення, на своїх територіях.

У повній мірі, на нашу думку, це стосується й розвитку органічного сільськогосподарського виробництва. Вбачається дуже показовою назва публікації О. Романишин в одному із останніх номерів журналу «Землевпорядний вісник»: «Органіка – це не лише якість продукту, а й відповідальне користування землею». Відповідальність у цьому сегменті аграрного бізнесу має бути на найвищому рівні, й передусім, по відношенню до земельних ресурсів. Зростання органічного ринку в Україні, як зазначається у вищезгаданій статті, відбувається у таких напрямках: площі земель під органічним виробництвом; кількість виробників сільськогосподарської продукції серед загальної кількості операторів; кількість напрямків, за якими здійснюється органічна переробка; кількість переробників за видом сертифікованої діяльності; обсяг експорту органічної продукції до ЄС; кількість операторів органічного виробництва; кількість виробників готового органічного харчового продукту [5, с. 33].

У контексті викладеного вбачається цілком закономірним питання: яким чином децентралізація може і має вплинути на розвиток органічного сільськогосподарського виробництва в Україні? На нашу думку, відповідь має бути така: позитивний потенціал децентралізаційної реформи має стосуватись усіх сфер, у яких громади можуть розгорнути свою організаційно-управлінську діяльність задля сталого розвитку відповідних територій, покращення їх виробничої та соціальної інфраструктури, якомога більш повного і водночас екологічно безпечного використання наявних ресурсів. Як слушно зазначає Л. І. Бодовська, «методологічною основою розмежування повноважень між державою і органами місцевого самоврядування має бути принцип, згідно з яким держава не повинна брати на себе вирішення тих питань, які можуть успішно вирішуватися органами самоврядування» [6, с. 81]. Звичайно, наведена цитата ніяк не означає, що весь тягар розвитку органічного виробництва має лягти на плечі ОТГ. Але включити громади до переліку суб'єктів, які повинні мати регулятивно-управлінські повноваження у цій сфері, вбачається доцільним. У Законі України від 10 липня 2018 р.

№ 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» йдеться лише про державне регулювання та державну політику у цій царині, відповідні повноваження органів виконавчої влади та ін. [7]. Втім, підсумовуючи, зазначимо, що лише спільними консолідованими зусиллями держави, громад та бізнесових саморегулятивних інституцій завдання забезпечити активний поступ України на внутрішньому та зовнішньому органічних ринках може бути реалізовано із максимально можливою ефективністю.

Література:

1. Мільбрадт Г. Не варто перейматися вчорашніми проблемами, треба думати на 20 років вперед. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10676> (дата звернення: 10.06.2021).
2. Звіт Міністерства розвитку громад та територій України про огляд витрат державного бюджету у сфері регіонального розвитку в частині підтримки формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/1.-zvit.pdf> (дата звернення: 10.06.2021).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин : Закон України від 28 квітня 2021 р. № 1423-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 42. Ст. 2504.
4. Кобзіна Т. Основний закон земельної реформи : Коментар до Закону «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин». *Землевпорядний вісник*. 2021. № 5. С. 16–18.
5. Романишин О. Органіка – це не лише якість продукту, а й відповідальне користування землею. *Землевпорядний вісник*. 2021. № 3. С. 2–34.
6. Бодовська Л. І. Розвиток земельних відносин в умовах децентралізації : дис. ... д-ра філософ. (PhD) за спец. 081 Право. Київ, 2021. 242 с.

7. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 62. Ст. 2131.

Брагіна Дар'я

*студентка 2 курсу факультету менеджменту
Запорізького національного університету*

Полусмяк Юлія Ігорівна

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
підприємництва, менеджменту організацій та логістики
Запорізького національного університету*

ІННОВАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КОНЦЕПЦІЇ СУЧАСНОГО АГРОМЕНЕДЖМЕНТУ

Інноваційні технології активно впроваджуються в усі сфери життєдіяльності суспільства. Також вони не оминули і агробізнес. Вагомий вплив має розвиток науково-технічного прогресу, оскільки зараз розвиток агропромислової діяльності набагато випереджає майбутнє. Кожного року з'являються нові агрегати, на робочі процеси використовується набагато менше сили, бо все здійснюється автоматичними пристроями.

Система SMART (Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time bound) являє собою грамотну постановку цілей та оптимальний шлях їх реалізації. Саме з таким формулювання ця система застосовується у сфері менеджменту. SMART у перекладі з англійської означає «розумний». В агросфері вона застосовується таким чином:

1. Для збору і аналізу інформації (GNSS, GIS, RS, Web, Big Data, Yield monitoring, Soil-test і т.д.).
2. Для управління і прийняття рішень (Crop-, Land-, Livestock-management).
3. Для виконання прийнятих рішень (Variable Rate Technology).

Інноваційні технології працюють з інформаційним середовищем. Їх головне завдання – збір та аналіз даних, моніторинг різних процесів. В агропромисловому комплексі активно застосовується цей метод. За допомогою смарт-технологій відстежують роботу великої техніки, контролюють обробку ґрунту, посадку і збір врожаю, внесення добрив. За останні 4 роки розвиток розумних технологій значно пришвидшився. Багато проектів успішно використовуються в роботі українських господарств. В першу чергу, це системи комплексного управління технікою [1]. Приклад найбільших з них:

1. Системний облік палива. Більшість компаній втрачають кошти, ресурси через те, що недоцільно використовують паливо, наявність крадіжок або невикористанням техніки. Внаслідок цього почали активно застосовувати системи, які контролюють використання палива, що набагато зменшує ризик збитків.

2. Облік виконаних робіт. Цей фактор є дуже важливим в агробізнесі. Згідно з дослідженнями, в більшості випадків, проблемні ділянки на полях виникають через людський фактор. Причини можуть бути різними, це і перевищення швидкісного режиму, і порушення технічних норм оператором, і багато іншого. Тому встановлення такої системи допоможе контролювати швидкість виконання завдань, виявляти будь-які порушення та проводити аналіз виконаної роботи.

3. Точне землеробство. Така система допомагає значно підвищити врожайність, заощадити ресурси. Проте повинна існувати певна послідовність виконання завдань. Спочатку налаштовують техніку та обладнання, потім формують аналітичні дані, а на заключному етапі відбувається підбір грамотних і кваліфікованих робітників або навчання вже наявних.

В Україні щорічно проводяться форуми ІТ-технологій в агропромисловому секторі, де всі компанії представляють свої розробки та винаходи, як в готовому вигляді, так і на рівні проекту. Нові ідеї та смарт-технології, які тільки розробляються і починають застосовуватися в аграрному бізнесі. Деякі з цих технологій досі знаходяться на стадії розвитку або тестування. Просування інноваційних технологій залежить від участі клієнтів у цих процесах. Ось, наприклад, саме завдяки AgroHub і Radar Tech,

впровадження нових проектів значно пришвидшилося, що дало поштовх до їх негайного використання.

1	2
1. АЕРО	Система, яка вміє виявляти шкідників. Вона робить цифровий знімок з повітря за допомогою ультрафіолетового діапазону.
2. Crop Care	Це база, яка постійно оновлює різноманітні засоби для боротьби зі шкідниками. Достатньо ввести свої культури та GPS-данні поля й буде здійснено підбір найкращих препаратів.
3. Agro Guard	Система, яка охороняє стовпи, обладнаних інфрачервоними датчиками. Якщо відбувається будь-яке порушення, то власник отримує повідомлення на телефон.
4. DrT-Tech	Система, яка допомагає систематизувати всі дані та впорядкувати їх належним чином.
5. HerdGrow	Суть полягає в автоматичному складанні раціону для тварин, орієнтуючись на данні з їх паспортів.
6. Fractal	За допомогою цієї програми можна автоматизувати робочі процеси, що набагато спростить діяльність керівників. Цими даними можна скористатися за допомогою смартфона просто завантаживши їх.
7. AgromaxEffect	Програма, яка аналізує, досліджує та вивчає культури, а потім на основі отриманих знань здійснює моделювання майбутнього урожаю.
8. Koleso	Інтернет-магазин, де фермери можуть запропонувати в оренду свої агрегати, а інші можуть її орендувати.
9. Торгівельний бот	Програма, яка здійснює пошук вихідних угод, пропозицій для компанії, що допомагає зекономити час та енергію.

Навчальна програма «Агрокебети» створена для того, щоб навчити підприємців певним навичкам, досягати успіху в агросфері та активно застосовувати ІТ технології для розвитку бізнесу.

Інноваційна діяльність підприємства – це розробка нових технологій, ідей, завдань зі створення нового продукту, удосконалення наявних, пошук перспективних наукових досягнень, просування якісних товарів на ринок. Головна роль у реалізації цих завдань належить менеджерам. У сучасному світі йде активний розвиток науково-технічного прогресу, що дуже сильно впливає на розвиток менеджменту. Особливий характер впливу мають інноваційні впровадження, такі як: «Ощадне управління»; комплексне управління якістю; реінженіринг; менеджмент змін; бенчмаркінг; управління бізнес-часом; ефективне обслуговування клієнта. Всі ці концепції активно застосовувалися дослідниками для вивчення менеджменту в цілому, вплив методів на розвиток та діяльність організацій та визначення їх актуальності. Нововведення чинять значний вплив на роботу та розвиток організації [1]. Інноваційне управління – це унікальний вид діяльності, який передбачає використання нових технологій, методів, сучасних знань та досліджень у галузі економіки, техніки, математики, фундаментальних і прикладних наук, застосування певної тактики та стратегії. Робота заснована на діяльності кваліфікованого, сучасного та геніального менеджера, накопиченого капіталу та якості праці. Впровадження інноваційних методів сприяє активному розвитку компанії, стимулює діяльність працівників та забезпечує стабільне існування. Без них організація може опинитися на стадії занепаду, а потім і взагалі припинити своє існування. Щодо агропромислового комплексу, то застосування сучасних технологій в цій сфері відбувається не так швидко. Оскільки, щоб перевірити їхню актуальність, переконатися у якості роботи та проаналізувати вплив на агробізнес потрібен деякий час. На сучасному етапі розвитку такі інноваційні технології застосовують у своїй діяльності лише висококваліфіковані, розвинуті та великі компанії, проте згодом науково-технічний прогрес охопить всі фірми.

Література:

1. Смарт-технології в агроменеджменті (2019). Український клуб аграрного бізнесу. *Агрокебети*. URL:

<https://agrokebety.com/smart-tehnologii-v-agro-mened-gmente-ua>
(дата доступу 22.05.2021 р.).

Волчкова Майя Ігорівна
студентка 5 групи 4 курсу факультету адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ

Органічне землеробство на сьогодні набуває популярність у світі. Відтак, у 2019 році загальна площа сільськогосподарських угідь в ЄС надана під екологічне виробництво збільшилася до 14,6 млн га. У порівнянні з 2018 роком кількість еко-виробників в ЄС збільшилася на 5,1% і склало 343 858 [1].

Питання органічного землеробства набуває дедалі більшої актуальності і в Україні. Так, у 2019 році Україна посіла 2-ге місце зі 123 країн за обсягами імпортованої органічної продукції до ЄС. Протягом 2019 року до ЄС ввезено 3,24 млн тон органічної агропродовольчої продукції, більше 10% з якої – українська. При цьому український імпорт до ЄС збільшився на 27% – з 265,8 тис. тонн у 2018 році до 337,9 тис. тонн в 2019 році [2].

Завдяки сприятливим кліматичним умовам та родючим ґрунтами України, органічне землеробство має великий потенціал. Однак, на даний момент спостерігається зниження якості ґрунтів. Сьогодні в чорноземах вміст гумусу в 4–5 разів менший ніж це було на початку 20-го століття. За таких умов сільське господарство автоматично потрапляє в тотальну залежність від машинних та хімічних технологій. Відтак, виникає хронічний диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, який веде до штучної збитковості та залежності АПК [3, с. 144]. Окрім того, відтворення родючості ґрунтів та збере-

ження навколишнього середовища, розвиток сільських територій та підйому рівня життя сільського населення, підвищення ефективності та прибутковості сільськогосподарського виробництва, забезпечення споживчого ринку здоровою якісною продукцією, зміцнення експортного потенціалу держави, поліпшення іміджу України як виробника та експортера високоякісної здорової органічної продукції, забезпечення продовольчої безпеки в Україні, поліпшення загального добробуту громадян держави – є підставами, які обґрунтовують необхідність розвитку органічного землеробства в Україні [4].

Наразі, незважаючи на популяризацію здорового способу життя, правильного харчування, екологічно чистої та безпечної продукції, в Україні споживачі майже не купують органічні продукти, оскільки через нестачу сировини і відсутність конкуренції вони продаються за дуже високою ціною. Однак, якщо проаналізувати досвід європейських країн можна побачити, що після збільшення кількості виробників органічного виробництва та розширення асортименту органічної сировини ціна нормалізується і буде не вищою, ніж на 5–30% за аналогічну традиційну [5].

На початку впровадження органічного землеробства в Україні також спостерігалися невелика кількість спеціалістів та дефіцит знань у галузі органічного землеробства: щодо технічних аспектів в сільському господарстві, питань сертифікації та збуту органічних продуктів. І це було основною проблемою впровадження органічного землеробства в країні. Однак, варто зазначити, що наразі вже активно відбувається обмін знаннями, проходять всеукраїнські, міжнародні наукові конференції й заходи з даного питання [6].

До основних проблем, які виникли під час впровадження органічного землеробства в Україні належать: відсутність систематичного підходу до державної підтримки органічного виробництва та логістики; несприятливий інвестиційний клімат та відсутній доступ для малих та середніх підприємств до фінансових ресурсів та пристосованих технологій; національне органічне законодавство не гармонізовано з правовими рамками ЄС для органічного землеробства [7, с. 22].

Позитивним є те, що Уряд намагається виправити існуючі недоліки у даній сфері. Відтак, 3 березня 2021 року Кабінет Міністрів України затвердив Національну економічну стратегію на період до 2030 року. Одним із шляхів досягнення стратегічних цілей є підтримка органічного виробництва. У рамках цього ставляться завдання виконання програм з підтримки виробників органічної продукції та здійснення заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності виробників стосовно переваг ведення органічного виробництва. Ще одним із шляхів досягнення стратегічних цілей є збільшення виробництва органічної продукції шляхом розроблення програм фінансової та дорадчої підтримки виробників органічної продукції, залучення більшої кількості виробників до ведення органічного виробництва шляхом удосконалення державного регулювання в зазначеній сфері. А також передбачається збільшення експорту органічної продукції до 1 млрд доларів США до 2030 року [8].

Для забезпечення виконання поставлених планів необхідно: здійснити суттєві зміни у структурі експорту, забезпечивши значне зростання частки органічних продуктів з доданою вартістю; збільшувати масштаби глибокої переробки органіки, впроваджувати новітні технології переробки органічної продукції, які враховували б сучасні тренди споживання харчової продукції в Азії, Америці та Європі; освоювати нові перспективні ринки збуту органічної продукції, особливо в Азії та Північній Америці [8].

Наразі органічне землеробство в країні розвивається, однак для подальшого ефективного розвитку органічного землеробства в Україні необхідний цілісний підхід, у тому числі: навчання та підвищення кваліфікації спеціалістів, дослідження та розвиток технологій, впровадження міжнародного досвіду.

Література:

1. Organic in Europe. IFOAM Organics Europe: web-site. URL: <https://www.organicseurope.bio/about-us/organic-in-europe/> (дата звернення: 28.04.2021).
2. Органічне виробництво в Україні. *Інформаційно-аналітичний портал АПК України*. URL: <https://agro.me.gov.ua/>

- ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini(дата звернення: 28.04.2021).
3. Вовченко В. С. Проблеми розвитку органічного землеробства в Україні. *Вісник СНТ ННІ Бізнесу і менеджменту ХНТУСГ*. Вип. 1. 2020. С. 143–145.
  4. Доцільність розвитку в Україні. Федерація органічного руху України. URL: <http://organic.com.ua/doczilnist-rozvytku-v-ukrayini/> (дата звернення: 30.04.2021).
  5. France Sees World’s Biggest Increase in Organic Land Area. *ARC2020*: web-site. URL: <https://www.arc2020.eu/france-sees-worlds-biggest-increase-in-organic-land-area/> (дата звернення: 30.04.2021).
  6. Органічне агровиробництво: освіта і наука. Федерація органічного руху України. URL: <http://organic.com.ua/organichne-agrovirobnictvo-osvita-i-nauka-2/> (дата звернення: 30.04.2021).
  7. Йоханнес Котчі, Христіан Новак. Органічне сільське господарство досвід Німеччини – можливості дій для України: Звіт з аграрної політики APD/APB/03/2016. Київ, 2016. С. 29.
  8. Органік у Національній стратегії до 2030 року. Федерація органічного руху України. URL: <http://organic.com.ua/organik-u-nacjonalnij-strategii%D1%97-do-2030-roku/> (дата звернення: 01.05.2021).

Гафурова Олена Вікторівна
*професор кафедри аграрного,
 земельного та екологічного права
 ім. академіка В. З. Янчука
 Національного університету біоресурсів
 і природокористування України*

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА ЄС

За законодавством ЄС органічне виробництво розглядається як цілісна система господарювання та виробництва

харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі екологічні та кліматичні практики, високий рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів та застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин і високі стандарти виробництва, що відповідають певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження ((1) преамбули Регламенту (ЄС) 2018/848 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2018 р. про органічне виробництво та маркування органічних продуктів та скасування Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 (далі – *Регламент (ЄС) 2018/848*) [5]. Відповідно здійснення вказаної діяльності не тільки задовольняє попит споживачів на органічну продукцію (реагує на потреби ринку), а й спрямоване на виробництво продуктів харчування в умовах, максимально наближених до природних, на гуманне ставлення до тварин, ощадливе використання природних ресурсів, захист навколишнього середовища та розвиток сільських територій. На думку М. В. Краснової, таке виробництво включається як у сферу природокористування та охорони навколишнього природного середовища, так і передусім, у сферу забезпечення екологічної безпеки довкілля, суспільства і людини [1]. Зазначене підтверджується і принципами, на яких будується органічне виробництво. Слід зазначити, що їх перелік значно розширений порівняно із тим, що містився у Регламенті Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. про органічне виробництво та маркування органічної продукції, який скасовує Регламент (ЄС) № 2092/91 [3]. Традиційно законодавець ЄС виділяє загальні і специфічні принципи. До перших належать: 1) повага до природних систем та циклів, а також підтримка та покращення стану ґрунту, води та повітря, здоров'я рослин і тварин та балансу між ними; 2) збереження природних ландшафтних елементів (зокрема, об'єктів природної спадщини); 3) відповідальне використання енергії та природних ресурсів, 4) виробництво продукції сільського господарства і аквакультури з використанням процесів, які не завдають шкоди довкіллю, здоров'ю людей, рослин і добробуту тварин; 5) забезпечення чистоти органічного виробництва на всіх етапах

виробництва, переробки та транспортування продуктів харчування та кормів; 6) відповідне проектування та управління біологічними процесами, що базуються на екосистемах з використанням їх внутрішніх природних ресурсів, із застосуванням методів, що використовують живі організми та механічних методів виробництва; 7) практика вирощування сільськогосподарських культур на земельних ділянках, ведення тваринництва, пов'язаного із землею, або здійснення аквакультури, що відповідає принципу стійкої експлуатації водних ресурсів; 8) виключення використання ГМО, продуктів, вироблених з ГМО, крім ветеринарних лікарських засобів; 9) здійснення оцінки ризику та застосування запобіжних і профілактичних заходів, де це доречно; 10) обмеження застосування вхідних продуктів; 11) адаптація правил органічного виробництва з урахуванням санітарного стану, регіональних кліматичних відмінностей і місцевих умов, етапів розвитку і специфічних сільськогосподарських практик; 12) виключення з усього органічного харчового ланцюга клонованих тварин, штучно розведених поліплоїдних тварин та іонізуючого випромінювання; 13) дотримання високого рівня добробуту тварин з урахуванням видових потреб (ст. 5 Регламенту (ЄС) 2018/848). До другої групи вказаним нормативно-правовим актом віднесено наступні принципи: 1) що застосовуються до сільськогосподарської діяльності і аквакультури; 2) у сфері переробки органічної продукції (ст. 7); 3) на яких здійснюється переробка органічних кормів (ст. 8). Таким чином, ЄС має чітко визначені засади здійснення органічного виробництва, які також враховують особливості окремих напрямів цієї діяльності. Більше того, Планом дій для розвитку органічного виробництва ЄС, розробленим Європейською Комісією [4], встановлюються додаткові заходи щодо розвитку органічного виробництва. Вони спрямовані на підвищення попиту органічної продукції серед споживачів, розвиток локальних ринків такої продукції та підвищення ролі органічного виробництва у напрямі збереження довкілля. Всі вони об'єднані у три групи: 1. Органічне харчування та продукція для всіх: стимулювання попиту і забезпечення довіри споживачів (зокрема, шляхом просування органічного землеробства та логотипу ЄС; посилення органічних

шкільних схем; запобігання харчовим шахрайствам та зміцнення довіри споживачів; покращення простежуваності; 2. На шляху до 2030 року: стимулювання конверсії та підсилення всього ланцюга створення вартості (зокрема, розвиток секторального аналізу для підвищення прозорості ринку; підтримка організації харчового ланцюга; посилення локальної та невеликої за обсягом переробки та сприяння короткому торговельному ланцюгу; поліпшення харчування тварин у відповідності з органічними правилами). 3. Провідна органіка як приклад: покращення внеску екологічного землеробства у напрямі сталого розвитку (у т.ч. шляхом зниження кліматичного та екологічного впливу; збільшення генетичного біорізноманіття та врожайності; підвищення добробуту тварин; більш ефективне використання природних ресурсів).

Що ж стосується українського законодавства, то із змісту Закону України від 10 липня 2018 р. «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» взагалі не зрозуміло, з якою метою здійснюється органічне виробництво і у чому полягає його важливе суспільне значення. Як слушно зауважує Р. І. Марусенко, закон спрямований на формування лише ринку специфічного продукту, що не обов'язково має обумовлювати позитивний вплив на споживача та середовище його проживання [2]. Крім того, у законі виділяються принципи державної політики в указаній сфері, а не принципи органічного виробництва, як це передбачено в його назві і преамбулі. До перших віднесено принципи: законності; паритетності та рівності; відкритості; координації; сталого розвитку; об'єктивності; взаємоузгодженості економічних інтересів операторів, суспільства і держави; додержання вимог екологічної безпеки у сфері органічного виробництва та/або обігу органічної продукції; визнання свободи господарської діяльності; свободи поширення інформації про органічне виробництво та обіг органічної продукції (п. 1 ст. 6). Необхідно звернути увагу, що всі вони належать до загальних принципів здійснення господарської діяльності та жодним чином не відбивають особливостей, притаманних виробництву та обігу органічної продукції. Крім того, слід зазначити, що такі принципи повинні будуватися як на

нормах законодавства ЄС, так і враховувати національні особливості, що встановлені в аграрному, земельному і екологічному законодавстві України.

Література:

1. Краснова М.В. Органічне землеробство – спосіб правового забезпечення екологічної безпеки природокористування. *Правові засади ведення органічного землеробства*: збірник матеріалів міжн. наук.-практ. конф. (29–30 верес. 2017 р.). за ред. М. В. Шульги. Харків : Доміно, 2017. С. 129.
2. Марусенко Р. І. Виробництво органічної сільськогосподарської продукції та екологізація виробництва: співвідношення *Правові засади ведення органічного землеробства*. С. 162.
3. Регламент Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. про органічне виробництво та маркування органічної продукції, який скасовує Регламент (ЄС) № 2092/91. URL: http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf
4. Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on an Action Plan for the development of organic production URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/com2021_141-organic-action-plan_en.pdf
5. Regulation (EU) 2018/848 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on organic production and labelling of organic products and repealing Council Regulation (EC) No 834/2007 URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2018.150.01.0001.01.ENG

Herasyenko Anastasiia

*Student The Department of Entrepreneurship,
Management of Organizations and Logistics,
Zaporizhzhia National University*

Lysenko Maryna

*Ph.D. in Economics, Associate Professor,
The Department of Entrepreneurship,
Management of Organizations and Logistics,
Zaporizhzhia National University*

PRIVATIZATION OF THE STATE ENTERPRISE

The bankruptcy problem is common enough in modern world. Economic growth forces enterprises to find new approaches to stay in business. If enterprise cannot adapt to the market situation it's financial status gradually deteriorates that can lead to bankruptcy.

Privatization is an effective way of improving the financial situation and solving existing problems. It helps to restore the company's financial stability and also has a positive impact on the economy of the country. It happens because the country no longer needs to spend money on support of the enterprise. Money obligations pass to the enterprise and then the country receives income in the form of taxes.

The positive significance of privatization for the state can be seen after studying the indicators of public and private enterprises that provide the same services.

We consider the indicators of the two companies: Ukrposhta and Nova Poshta. Their financial indicators from 2018 to 2019 were taken as a basis for comparison of their effectiveness.

The profitability indicator makes it possible to accurately determine the financial condition of the enterprise, because it is derived through the use of relevant data from the balance sheet of the enterprise. The profitability indicator makes it possible to analyze the state of affairs of the enterprise and provide an assessment of its activities. It shows how much the entrepreneur has invested in the

business and how much profit he was able to get after carrying out his business.

The profitability of the enterprise is determined by the formula:

$$\text{BSAA} * 100\%$$

- BS – balance sheet (line 2350);
- AA – the amount of assets (line 1095 and 1195).

Indicators of financial result on these lines are shown in table 1 «Comparative indicators of financial result».

Using the calculation of financial indicators of the two companies, we can conclude about the financial condition of each of the companies.

The data are taken from the official reports on financial results for 2018 and 2019, so that you can track the dynamics of changes in financial condition, its improvement or deterioration depending on the year of consideration.

Table 1

Comparative indicators of financial result 2018–2019

Indicator	Nova Poshta		Ukrposhta	
	2018	2019	2018	2019
Balance sheet	452 649	782 954	(507 781)	405 357
Current assets	1 912 488	2 287 962	2 461 854	4 336 303
Non-current assets	1 185 201	2 880 117	3 567 000	3 571 052
Amount of assets	3 097 689	5 168 079	6 028 854	7 907 355
Profitability indicator	14%	15%	-8%	5%

During the year under review, Nova Poshta was able to maintain profitability and significantly increase the value of its own assets. The value of assets increased by 2,070,390 and the company increased its operating income accordingly to ensure an appropriate level of profitability. The increase in the value of assets had as a consequence a corresponding increase in profits, did not affect profitability, but rather increased it by 1 percent.

The situation with Ukrposhta is similar in content – the company’s profitability is significantly preserved. At the same time, the value of assets increased by almost a third of what was available in 2018, and

profits went from negative to positive. Important for the study of financial condition is the reason for such an increase in profits and increase profitability.

To identify the reasons for the increase in profits, consider possible options for improving financial condition:

1. Reduction of receivables. As of 2018, receivables amount to 158,358, and as of 2019 – 275,050. That is, the profit did not increase due to the impact on receivables.

2. Reduction of operating costs. As of 2019, operating expenses decreased.

3. Increase in current accounts in the bank. In 2018, the postal account had 1,677,825 thousand, and in 2019 it was 3,464,791 thousand, they increased by 1,786,966 thousand.

The increase in current accounts in the bank indicates the receipt of certain revenues to the company's account. During the year, a number of revenues were received, in particular: construction in progress (UAH 336,113 thousand), borrowed funds (UAH 325,050), long-term bank loans (UAH 196,745 thousand), and operating income.

Operating income increased due to an increase in the cost of postal services. For example, the cost of sending a letter in 2018 was 2.5 hryvnias, and in 2021 it is already 9–11 hryvnias, depending on the priority. That is, the company gradually increased prices, but not efficiency.

The main reason for the privatization of a state-owned company is the need to increase the company's profits by increasing efficiency. A private company measures its efficiency only by profit, profit directly reflects the professionalism of management. In the case of state property, the company can count on financial assistance from the state, so it is less motivated to achieve greater efficiency.

References:

1. Website: https://smida.gov.ua/db/feed/showform/fin_general/34659
2. Website: https://www.ukrposhta.ua/doc/annual-reports/Ukrposhta_FS_2019_Ukr_2606.pdf
3. Website: https://ukrposhta.ua/wp-content/uploads/2018/09/ТАРИФИ-на-інші_174_10.09.2018-зміни.pdf
4. Website: <https://www.ukrposhta.ua/ua/taryfy-universalni-posluhy>

Гільдібрант Катерина
*студентка 2 курсу факультету менеджменту
 Запорізького національного університету*

Полусмяк Юлія Ігорівна
*кандидат економічних наук, доцент кафедри
 підприємництва, менеджменту організацій та логістики
 Запорізького національного університету*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Кожна компанія складається з організації людей, які повинні мати навички кваліфікованих, ефективно працюючих, грамотних і здатних керувати виробничим процесом управлінців для успішного функціонування будь-якого виробництва товарів або послуг.

Однак, треба не тільки сформувати колектив зі справжніх професіоналів, а і не забувати, що персонал потрібно постійно мотивувати. Саме мотивація співробітників є основою в ефективному управлінні персоналом, оскільки вона виступає безпосереднім чинником їхньої поведінки. Головним та дуже важливим завданням керівництва є напрямок та орієнтація працівників на досягнення цілей організації. Створення умов, при яких працівники бачать зацікавленість керівництва в їх професійному розвитку, веде до формування продуктивності та ефективності. Як зазначають дослідники проблем мотивації персоналу, а саме

Перевозчикова Н. О. [1], проблеми недостатнього стимулювання та мотивації дуже актуальні на даний момент, тому що в сучасних організаціях не приділяють цьому достатньо уваги. Мотивація завжди виникала у процесі зародження та формування менеджменту як науки, отже вивчення цього питання є необхідним та актуальним.

Найбільш ефективних методів мотивації членів колективу до праці було створено за кордоном. Одним з них, звісно, є фінансовий аспект, адже тільки поодинокі ентузіасти працюють за ідею. Людина повинна отримувати свідому заробітну плату, відповідно обсягу роботи та ступеня відповідальності. Тим не менш, необхідно

розуміти, що збільшення рівня заробітної плати працівнику не завжди є добрим стимулом, який буде мотивувати його, частіше, зацікавленість людини буде триматися близько 2–3 місяців.

Таким чином, відмінна риса іноземних підприємств полягає в мінімізації матеріальних винагород і збільшенні нематеріальних стимулів, а також зростання авторитету і участі співробітника у функціонуванні всього підприємства.

Відсутність належних стимулів до праці, нереалізовані мрії про підвищення рівня життя та неможливість досягнути поставлених цілей зумовлюють виникнення незадоволення людини своєю роботою та своїм становищем у суспільстві [1].

Для того, щоб уникнути відчуття несправедливості, система мотивації співробітників має бути прозорою. Кожен працівник повинен знати, що за виконання роботи з високим рівнем якості, за виявлену ініціативу, за творчий підхід до рішення завдань, він отримає відповідну винагороду у вигляді премії, посадової надбавки, додаткового дня до відпустки, а також визнання з боку керівника і колег, повагу особистості, щирість в похвалі, реалістичність цілей та зворотний зв'язок.

Можна сказати, що чим більше розрив між тим, що працівник віддає суспільству, і тим, що він одержує в обмін – тим менше для нього мають значення такі мотиви, як обов'язок перед людьми, суспільством в цілому, бажання приносити людям користь.

Проблема мотивації вже була не раз досліджена, але багато вчених виділили свої власні теорії з приводу цього питання, яких досить багато.

Наприклад, увага прихильників процесуальних теорій сконцентрована на вивченні розумових процесів, що впливають на поведінку людини, тобто якими способами працівники прагнуть до винагороди.

Мотивація ґрунтується на двох категоріях: винагороди – те, що людина вважає цінним для себе та потреби – відчуття фізіологічної або психологічної нестачі чого-небудь. Потреби породжують у свідомості людини інтерес, а він – мотиви.

У період економічного спаду поведінка багатьох підприємств і організацій, нажаль, визначає мотивацію з негативним зворотним

зв'язком (через зниження виробничих результатів не тільки знижуються можливості задоволення потреб, а й постійно скорочується їх обсяг). Але активність і енергія керівника, створення і підтримання бойового духу команди в період кризи є найважливішими умовами для здійснення успішного антикризового управління. Чи встануть люди поруч зі своїми лідерами, чи проявлять лояльність і відданість бізнесу, чи збережуть вони віру в успіх – залежить від того, який стиль управління буде обраний керуючою командою. Тому власники і менеджери підприємств, щоб не схилитися перед кризою, змушені переглянути систему мотивації на основі встановлення динамічних позитивних зворотніх зв'язків.

Отже, справжній керівник повинен враховувати всі фактори, щоб забезпечити успішну роботу підприємства. Сучасний світ стрімкого розвитку інформаційних технологій змінює не лише багато галузей економіки, але і багато процесів роботи і функціонування організації. Цей вплив, як вбачається, є неоднозначним. З одного боку, більш вільний і швидкий обмін інформацією між працівниками організації безумовно сприяє кращому розумінню ними завдань один одного та взаємозалежності між ними. Проте, з іншого боку, розвиток ІТ створює деякі загрози та перешкоди процесу мотивації. Відсутність безпосереднього особистого контакту та спільного робочого простору суттєво зменшує відчуття належності до колективу, якщо працівники однієї і тієї самої організації працюють в різних куточках землі над спільними завданнями. Відтак, послаблюється емоційний зв'язок з організацією, що обертається потребою посилення матеріальної складової мотивації та винагороди.

Отже, як підсумок, визначаються певні пріоритети ефективної та якісної праці: вміння враховувати інтереси всіх працівників підприємства; акцентування уваги на конкретних та вагомих проблемах кожного працівника та колективу в цілому; вислуховування бажання та потреби співробітників; створювання єдиної, цілісної команди згуртованого та задоволеного колективу.

Як зазначає дослідник важливості проблеми мотивації на підприємстві Віятник І., запровадження та розробка ефективних мотиваційних моделей сприяє підвищенню конкурентоспроможності,

продуктивності і, в кінцевому результаті, прибутковості підприємства. Також, це дозволяє вийти підприємству на економічно новий рівень розвитку і відкриває можливості реалізувати свій потенціал на світовому рівні. Та найголовніше, це те, що використання ефективної мотиваційної моделі на підприємстві свідчить про дбайливе і уважне ставлення керівництва до власних працівників, а, отже, і про піклування матеріального і соціального становища. Імідж будь-якої організації чи підприємства визначається насамперед належним відношенням до всіх членів колективу, а успіх підприємству гарантовано, якщо є зацікавленість його працівників у підвищенні продуктивності праці та в повній реалізації свого творчого потенціалу [2].

Література:

1. Перевозчикова Н. О., Котова Ю. І. Особливості мотивації персоналу на сучасних підприємствах. *Ефективна економіка*. 2013. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1961> (дата звернення: 24.05.2021)
2. Віятик І. Важливість проблеми мотивації праці на підприємстві. Матеріали VII Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання», м. Тернопіль, 23–24 квітня 2015 р. Тернопіль : ТНТУ, 2015. Том 2. С. 18–19.

Григор'єва Христина Антонівна

*доктор юридичних наук, доцент кафедри
аграрного, земельного та екологічного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ПІДТРИМКА ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ДЕКЛАРАЦІЯ, ПРОФАНАЦІЯ ЧИ ТЕХНІКО-ЮРИДИЧНІ СКЛАДНОЩІ?

Державна підтримка сільського господарства в Україні вже традиційно є питанням, сповненим неоднозначності. Це твер-

дження справедливе і стосовно галузевої підтримки виробництва органічної продукції. Під впливом євроінтеграційних зобов'язань та активного просування концепції Green Deal у світі, Україна опинилася у ситуації, коли вона, з одного боку, змушена організувати підтримку органічним виробникам і тим самим підкреслити свою відданість екологізаційним трендам, а з іншого – не може і не прагне цього зробити. Для того щоб виявити та проаналізувати юридичні перипетії піднятого питання, ми скористаємося підходом, застосованим у дисертаційній роботі, а саме: використаємо поділ юридичних недоліків державної підтримки аграріїв на три групи: недоліки форми, змісту та реалізації [1]. За допомогою цього методологічного підходу ми спробуємо структурувати заплутану проблематику державної підтримки органічного виробництва в Україні.

Недоліки форми відображають проблеми законодавчого забезпечення, формування системності, техніко-юридичної досконалості. Досліджувана нами проблематика має базові важливі формальні недоліки. Це зумовлено тим, що наявністю спеціальної норми в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» законодавче забезпечення будь-яких агропротекційних відносин не вичерпується. Так, предметом великої гордості було внесення до вказаного Закону окремих норм про державну підтримку виробників органічної продукції. Проте ці норми не здатні діяти автоматично – для їх реалізації необхідний цілий масив підзаконного забезпечення, який очікувався ще з 2019 року. Тобто нормотворець гордо звітує про довгоочікувані законодавчі зміни, про закладення коштів у бюджет на 2021 рік для підтримки виробників органічної продукції, але при цьому ніхто цю підтримку отримати не може, оскільки протягом двох років не була підготовлена повноцінна законодавча основа надання аграріям відповідного статусу. Таким чином, законодавче забезпечення державної підтримки виробництва органічної продукції має суттєві формальні недоліки: відсутні необхідні для його реалізації підзаконні акти, на основі яких має будуватися інституційно-правова система органічного виробництва.

Недоліки змісту відображають ті проблеми, які стосуються безпосередньо суті державної підтримки, її елементів.

Аналізуючи зміст норми п. 9 ст. 17² Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», варто звернути увагу на деякі моменти. Передусім, на агропротекційні засоби, які пропонуються. Усі вони фінансові, один – дотаційного, два – компенсаторного типу. Питання викликає, наприклад, дотаційний механізм. Так, передбачається бюджетна субсидія на одиницю оброблених угідь або *на голову великої рогатої худоби*. Таке формулювання автоматично відсікає від спеціалізованої державної підтримки усіх виробників іншої тваринницької органічної продукції. Під питанням також опиняються виробники продукції органічної аквакультури. Як розцінювати таку норму закону: як свідомий обмежувальний підхід або як грубу технічну помилку? На наш погляд, явних підстав для подібної дискримінації немає. Тому, скоріше за все, це типовий недолік змісту. Посилює цю думку аналіз постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції» від 23 жовтня 2019 р. № 970, в якій передбачаються вимоги не лише до рослинництва і тваринництва (при чому йдеться не лише про ВРХ, але й про свиней, кролів тощо), але й до грибівництва, аквакультури, вирощування морських водоростей і т.д.

Недоліки реалізації – це ті недоліки, які стосуються безпосереднього втілення законодавчих норм у життя. Головна проблема реалізації полягає у тому, що передбачена законом державна підтримка заблокована через те, що держава не встигла підготувати необхідну нормативну основу для її належного функціонування. Для того щоб розблокувати ситуацію, нещодавно до Верховної Ради України було подано законопроект № 5440 «Проект Закону про внесення змін до розділу XI «Перехідні положення» Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 29.04.2021 року. Незважаючи на його благородну мету – дати можливість виробникам органіки одержати свою фінансову підтримку, обрані у ньому інструменти теж викликають питання.

По-перше, питання виникає до головної суті запропонованого «рятувального кола»: законопроектом пропонується вирішити

проблему шляхом продовження перехідного періоду. Так, пропозиція полягає у такому: «1) до 1 липня 2024 року суб'єкти господарювання мають право реалізовувати сільськогосподарську продукцію як органічну та використовувати напис «органічний продукт» у власних назвах продуктів та торговельних марках, ... за умов наявності чинного сертифіката, що засвідчує виробництво та/або обіг органічної продукції згідно із законодавством іншим, ніж законодавство України, виданого органом іноземної сертифікації; 2) до 1 січня 2022 року виробниками органічної сільськогосподарської продукції для цілей Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» вважаються оператори та суб'єкти господарювання, зазначені в підпункті першому цього пункту».

Аналізована ситуація та запропонований вихід з неї наштовхують на роздуми про те, що в Україні перехідні періоди встановлюються не для адаптації бізнесу до нових правил та умов, а для поспішної підготовки законодавства – і все одно нормотворець не встигає.

По-друге, дещо дивує формулювання законодавчих норм щодо допустимої іноземної сертифікації. Через неоднозначність формулювання правом на державну підтримку наділятимуться виробники органічної продукції, які пройшли сертифікацію у будь-якій іншій країні світу за її законодавством. Сумнівність такої норми, на наш погляд, очевидна. До того ж пряме тлумачення положень пункту 2 дозволяє претендувати на державну підтримку не лише вітчизняним виробникам органіки, але й іноземним.

Навіть схематичний аналіз законодавчого забезпечення державної підтримки органічного сільського господарства демонструє серйозні системні проблеми. На прикладі аналізованих відносин добре проглядається негативна риса вітчизняного нормотворення: формування красивих декларативних положень з мотивів поспішного виконання євроінтеграційних зобов'язань, долучення до екологізаційних трендів тощо – та якомога довше відтягування і блокування реалізації таких положень. Це говорить, перш за все, про: 1) тотальну відсутність концептуального бачення розвитку аграрної політики взагалі та її галузевих складових зокрема; 2) ситуативність прийняття правових рішень; 3) маскуванню за мізерною фінансовою підтримкою відсутності

системної підтримки, належного організаційного, інституційного та правового забезпечення органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. У купі ці риси призводять до профанації державної підтримки як явища. Для нашої аграрної країни це особливо тривожний сигнал, оскільки він є маркером відсутності стратегічного аграрно-політичного бачення.

Література:

1. Григор'єва Х. А. Концептуальні засади правового регулювання державної підтримки сільського господарства в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Одеса, 2020. 40 с.

Давиденко Оксана Олександрівна
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри підприємництва,
менеджменту організацій та логістики
Запорізького національного університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СЕРТИФІКАЦІЇ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ВИМОГ ЄС

Актуальність питання сертифікації органічної продукції дедалі зростає, адже в Україні збільшується кількість власного органічного виробництва, об'єми органічної продукції, а також активно і стрімко відбувається реформування законодавства в аграрній сфері відлому, в тому числі і в цій сфері. Згідно програмних документів, органічне сільське господарство є пріоритетним для України, особливо з урахуванням вимог ЄС у цій сфері. Виробництво органічної продукції є високомаржинальним напрямком, це експортноорієнтована продукція, виробництво якої пов'язане з ефективним використанням земель.

Сертифікація органічної продукції в Україні досліджувались такими вченими, як О. О. Горб, Н. А. Берлач, М. В. Гребенюк, О. Л. Мініна, В. Ф. Камінський, С. В. Ковальчук, Г. І. Балюк та ін.

Мета цієї статті полягає у здійсненні аналізу правового регулювання сертифікації виробництва органічної продукції з урахуванням нововведень та змін в чинному законодавстві України.

Україна, маючи значний потенціал для органічного виробництва, експорту, споживання на внутрішньому ринку, досягла певних результатів у розвитку власного органічного виробництва.

Протягом тривалого часу виробництво та обіг органічних сільськогосподарських продуктів в Україні взагалі не було врегульовано. Такий стан речей негативно позначився на ринку органічної продукції, зокрема, довіра з боку споживачів була підірвана наявністю недоброякісної продукції, маркованої як органічної.

Органічна продукція – це сільськогосподарська продукція, у тому числі харчові продукти та корми, отримані в результаті органічного виробництва [1].

Однією з умов функціонування світових ринків екологічно чистої продукції є наявність сформованої та організованої системи сертифікації органічної продукції.

Для виходу на ринок органічної продукції, кожне підприємство обов'язково повинно пройти сертифікацію.

Сертифікація органічного виробництва та / або обігу органічної продукції – перевірка та встановлення відповідності виробництва та / або обігу продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [1].

На сучасному етапі розвитку ринку органічних продуктів переважає тенденція до заміни правових норм стандартами, що пояснюється прагненням до міжнародної гармонізації правил, які регулюють відносини у сфері органічного виробництва [2, с. 3].

Органічне виробництво та обіг органічної продукції в Україні підлягає обов'язковій сертифікації, звісно такі ж вимоги вже давно функціонують і в ЄС.

Сертифікація органічного виробництва є складним процесом. Отже, для успішного розвитку органічного ринку в Україні потрібне чітке правове регулювання.

Відповідно до ст. 27 закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування

органічної продукції», сертифікація органічного виробництва та/або обігу органічної продукції проводиться з щорічною обов'язковою виїзною перевіркою органом сертифікації з метою встановлення відповідності процесу виробництва продукції та її обігу вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Особа, яка має намір перейти на органічне виробництво або здійснювати обіг органічної продукції, може обрати будь-який орган сертифікації та укласти з ним договір на проведення сертифікації.

Процес сертифікації розпочинається з дати підписання договору на проведення сертифікації між органом сертифікації і особою. У процесі сертифікації за результатами перевірки та визначення відповідності усіх стадій виробництва та обігу органічної продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції органом сертифікації ухвалюється вмотивоване рішення про видачу або відмову у видачі сертифіката. На підставі рішення про видачу сертифіката органом сертифікації видається сертифікат [1].

Сертифікат, що засвідчує виробництво та/або обіг органічної продукції згідно із законодавством іншим, ніж законодавство України, визнається в Україні з метою імпорту або експорту такої продукції у разі, якщо він виданий органом іноземної сертифікації, внесеним до Переліку органів іноземної сертифікації.

Отже, ми можемо бачити, що питання сертифікації органічної продукції достатньо врегульовано останнім новим законом в Україні. Тож розглянемо питання законодавчого закріплення маркування органічної продукції в Україні.

З прийняттям нових законів у сфері регулювання органічного виробництва у 2019–2020 рр., наприклад закону «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», в нашій державі має сформуватися нова культура інформування споживачів про органічну продукцію. Досі в цьому контексті існувало певне підґрунтя для недостатньо

відповідального ставлення до споживача. Кожен виробник органічної продукції в Україні має більше реальних інструментів та законодавчо закріплених норм щодо сертифікації своєї продукції.

Література:

1. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 03.07.2019. № 36. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> (дата звернення : 02.06.2020).
2. Вовк В. В. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні : сучасний стан, перспективи, стратегія на майбутнє. Матеріали Міжнародного семінару «Органічні продукти харчування. Сучасні тенденції виробництва і маркетингу». Львів. 2004. С. 3–7.
3. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів : Закон України від 06.12.2018. № 7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text> (дата звернення : 12.06.2020).

Єрмоленко Володимир Михайлович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права
ім. академіка В. З. Янчука,
Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

КОМПЕТЕНЦІЙНІ КОЛІЗІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Органічне сільськогосподарське виробництво, як прогресивний напрям відродження традиційних екологічних технологій, потребує передусім посиленої уваги з боку держави. Це як паросток культурної рослини, який на початку вимагає особливо дбайливого ставлення, щоб потім перетворитись у міцний рослинний організм, який повноцінно функціонуватиме самостійно. Втілити ж протекціоністську політику держави у сфері органічного

виробництва можливо лише за умови створення ефективної моделі державного управління, що, у свою чергу, потребує щонайменше сталості аграрної політики щодо органічних напрямів розвитку сільськогосподарського виробництва. Проте на практиці спостерігається постійний перерозподіл відповідних компетенцій між різними центральними органами виконавчої влади, що аж ніяк не слугує на користь жодній усталеності.

Так, на момент започаткування у 2010 році першого реформування вищих органів державного управління діяло Положення про Міністерство аграрної політики України [1], у підп. 54 п. 4 якого однією з функцій Мінагрополітики визначалося запровадження системи ведення органічного сільського господарства. Під час другого етапу реформування у 2015 році було створено Міністерство аграрної політики та продовольства України. У підп. 1 п. 3 Положення про цей орган виконавчої влади [2] серед переліку основних завдань Мінагрополітики було виокремлено забезпечення виробництва та обігу органічної продукції (сировини). Під час наступного реформування (2019 р.) це завдання (як і їх перелік у цілому) дослівно було перенесено у текст Положення про новостворене Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (Мінекономіки) [3] з одночасним припиненням Мінагрополітики.

Нарешті, останній етап реформування (2021 р.) ознаменувався поверненням Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики) до структури центральних органів виконавчої влади на фоні залишення сільськогосподарської складової у компетенції Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки). При цьому повноваження щодо державного управління органічним виробництвом повністю залишилися у цього центрального органу виконавчої влади. Про це свідчить зміст Положення про Мінекономіки [4], у якому останнє визначається головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції (п. 1), причому це одночасно визнається одним з основних завдань вказаного міністерства (підп. 1 п. 3), яке реалізується цілою низкою розгалужених заходів

державного управління і державної підтримки (підп. 315–329 п. 3).

Разом з тим викликає зауваження не стільки залишення сфери органічного виробництва у компетенції Мінекономіки, скільки сам факт розпорощення аграрної політики між двома міністерствами. Так, у Положенні про Мінагрополітики [5] чітко вказується, що воно є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну аграрну політику, державну політику у сферах сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави (п. 1). При цьому виникає зовні оманливе бачення органічного виробництва поза сферою державної сільськогосподарської політики та політики продовольчої безпеки, хоча це не відповідає дійсності.

Крім того, детальний розгляд чинного Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України свідчить про зосередження у веденні останнього саме питань агропромислового комплексу. Між тим, сучасна модель так званого АПК жодним чином не відповідає первісному задуму, завдяки якому і з'явився цей економічний феномен. Іншими словами – це радянський пережиток, який не має об'єктивних підстав для застосування в умовах сьогодення передусім з причин відсутності превалювання державної власності в аграрному секторі економіки, що і робить можливим створення такого комплексу під тотальним контролем держави [6].

У цілому ж зворотне розмежування сільськогосподарської компетенції між двома міністерствами викликане не об'єктивними потребами удосконалення державного управління аграрною сферою матеріального виробництва, а швидше вузьковідомчими інтересами, небажанням порушувати схему підпорядкування центральних органів виконавчої влади Мінекономіки, що склалася, зокрема щодо зворотного перепідпорядкування Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів під протекторат Мінагрополітики.

Література:

1. Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики України : постанова Кабінету Міністрів України від 01.11.2006 р. № 1541. Офіційний вісник України. 2006. № 45. Ст. 2999.

2. Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України : постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 р. № 1119. Офіційний вісник України. 2016. № 2. Ст. 6.
3. Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства: постанова Кабінету Міністрів України від 11.09.2019 р. № 838. Офіційний вісник України. 2019. № 74. Ст. 2588.
4. Положення про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України : постанова Кабінету Міністрів України від 17.02.2021 р. № 124. Офіційний вісник України. 2021. № 17. Ст. 676.
5. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 17.02.2021 р. № 124. Офіційний вісник України. 2021. № 17. Ст. 676.
6. Єрмоленко В. М. Агропромисловий комплекс як категорія сучасного аграрного права. Право. Людина. Довкілля. 2020. № 2. С. 12–22.

Заець Олена Іванівна
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри земельного та аграрного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ЙОГО ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. З прийняттям Закону України від 10 липня 2018 року «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» підходи до вирішення земельного питання при здійсненні органічного землеробства докорінно змінилися.

У попередньому (нечинному) Законі України від 3 вересня 2013 року «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» у статті 23 «Придатність земель (ґрунтів) для виробництва органічної продукції та сировини» була

передбачена оцінка придатності земель (ґрунтів) для виробництва органічної продукції та сировини, яка мала здійснюватися центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, у галузі охорони земель. Порядок оцінки придатності земель (ґрунтів) для виробництва органічної продукції мав бути затверджений (але так і не був затверджений) Кабінетом Міністрів України. Оцінка придатності земель (ґрунтів) мала здійснюватися з метою отримання незалежної від зацікавлених сторін (суб'єктів господарювання, що здійснюють виробництво, перевезення, зберігання та реалізацію органічної продукції, сировини) об'єктивної інформації про стан земельних ділянок, встановлення їх придатності для виробництва органічної продукції та сировини, придатності для виробництва окремих культур.

В нині діючому Законі України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» подібні вимоги до земель вже не передбачені. Враховуючи складність розробки методики оцінки придатності земель для виробництва органічної продукції та імплементуючи іноземний досвід у цій сфері, чинний Закон містить вимоги до самого органічного виробництва погалузово, причому для цього затверджений Порядок (детальні правила) органічного виробництва та обігу органічної продукції (Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970). Передбачено перехідний період, тобто період переходу від виробництва неорганічної продукції до виробництва органічної продукції, під час якого оператор дотримується вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, а також детальну систему сертифікації.

Таким чином, первинно для органічного виробництва можуть бути використані в принципі будь-які землі сільськогосподарського призначення відповідно до виду їх використання.

2. Як ми зазначали раніше, доведено досвідом багатьох країн, що вести ефективно сільське господарство, в тому числі органічне, найкраще на землях значних площ, і, бажано, на титулі права влас-

ності [1]. Це доводить і сучасна практика органічного виробництва в Україні [2].

В той же час сучасні процеси розподілу і перерозподілу земель державної та комунальної власності на це ніяк не спрямовані. Навпаки, в Україні завдяки завершенню процесів розпаювання земель, здійсненню приватизації земель продовжуються подрібнення земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Чинне земельне законодавство практично не дає органам публічної самостійно вирішувати долю публічних земель, оскільки право на приватизацію земель розглядається як право абсолютне. І навіть судова практика це підтверджує, не визнаючи за органами публічної влади дискреційних повноважень у сфері надання земель у власність або користування [3, 4, 5].

Крім того, враховуючи брак земельного фонду та все зростаючу кількість бажаючих отримати землю безоплатно, органи публічної влади шукають шляхи законно задовольнити цей шалений попит. Одним з варіантів, законність якого підтвердив суд, є надання у власність земельних ділянок меншого розміру, ніж передбачено у ст. 121 Земельного кодексу України. Так, у справі № 379/656/16-а Верховний суд зазначив, що отримання земельної ділянки в межах законодавчо визначеного розміру не є порушенням принципу рівності громадян у конституційних правах і свободах, рівності перед законом, встановленого статтею 24 Конституції України, оскільки в даному разі принцип рівності забезпечується правом усіх громадян України на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності. Розмір же земельної ділянки, що надається, може визначатись власником. З огляду на це, сільська рада має право надавати земельні ділянки для особистого селянського господарства будь-якого розміру, у межах до 2,0 га, а також встановлювати різні їх розміри для членів територіальної громади і громадян, які до неї не належать [6]. Отже, земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства (які можуть використовуватися для органічного виробництва) будуть ще дрібнішими.

Тому досі залишається актуальним питання консолідації земель, що неможливо здійснити без запровадження ефективного ринку земель сільськогосподарського призначення.

Література:

1. Заєць О. І. Питання правових форм використання землі для здійснення органічного землеробства. // Правові засади ведення органічного землеробства : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (29–30 вересня 2017 року) / за ред. Шульги М. В. – Харків: «Доміно», 2017. – 246 с. – С. 63–65.
2. <https://landlord.ua/foto/orhanichne-zemlerobstvo-maksymalny-rezultat-bez-shkody-zemli/>
3. Рішення Сумського окружного адміністративного суду від 22 січня 2019 р. у справі № 480/4554/18 // <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79308559#> – дата звернення 17.04.2021 р.
4. Постанова Верховного Суду від 6 березня 2019 року у справі № 1640/2594/18 // <https://verdictum.ligazakon.net/document/80269161> – дата звернення 17.04.2021 р.
5. Постанова Верховного Суду від 29 вересня 2020 року у справі № 688/2908/16-ц // http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=92137264&red=10000_3771bb1e6b6b1432b40f569cfd05d56c&d=5 – дата звернення 17.04.2021 р.
6. Постанова Верховного Суду від 11 вересня 2019 року у справі № 379/656/16-а // <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84195877?fbclid=IwAR2mEChzXyFIJCofOyU5hfTe20mtMqwfc4jjciEmbbndeDyJlBUOK5XB-g> – дата звернення 25.05.2021 р.

Золотарьова Дар'я Михайлівна
кандидат юридичних наук, асистент
кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

**ПРАВОВІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ
 ДЛЯ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА**

На сучасному етапі розвитку органічного землеробства Україна має цілком серйозні перспективи у вирощуванні сільськогосподарської

продукції за органічною технологією, цьому сприяють і ґрунтово-кліматичні умови, і новітні науково-технічні розробки. За даними моніторингу, проведеного Мінекономіки, у 2019 році загальна площа сільськогосподарських земель з органічним статусом та перехідного періоду склала близько 468 тис. га (1,1% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення України).

Відомо, що органічне землеробство являє собою підживлення рослин та підвищення родючості ґрунту органічними добривами; заборону у використанні синтетичних мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин; здійснення мінімального обробітку ґрунту та заборонене використання генетично модифікованих організмів. При цьому важливим заходом для органічного землеробства по прискоренню відновлення родючості ґрунтів є відмова від перекопки та оранки ґрунту. Оскільки за таких обставин гине вся жива біомаса ґрунту, яка саме і створює шар родючого гумусу.

Отже, головне завдання органічних землеробів – створити на своїй ділянці збалансовану екосистему. Проте слід зауважити, що процес це тривалий і потребує належного правового регулювання, шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, які забезпечать використання природних ресурсів та екологічної безпеки у процесі виробництва органічної продукції, а також гарантії земельних прав суб'єктів, які займаються органічним землеробством.

Не врегульованим залишається питання проведення розвідувальних робіт на земельних ділянках, що використовуються для органічного землеробства.

Варто зазначити, що особливість такого виду землекористування як проведення розвідувальних робіт полягає в тому, що воно, за загальним правилом, може здійснюватися на будь-яких землях без вилучення (викупу) їх у власників та землекористувачів. Це означає, що не виключається можливість, коли тимчасово зайняті угіддя (рілля, багаторічні насадження, перелоги, сінокоси та пасовища), лісові землі та чагарники використовуються для потреб, не пов'язаних із сільськогосподарським і лісгосподарським виробництвом. У цих випадках названі сільськогосподарські угіддя, лісові землі та чагарники тимчасово не виконують роль основного

засобу виробництва в сільському або лісовому господарстві. При цьому проведення розвідувальних робіт в межах даних земель часто супроводжується порушенням поверхневого (родючого) шару ґрунту, рельєфу земельних ділянок, призводить до порушення якісного стану сільськогосподарських чи лісогосподарських угідь. Викладене актуалізує проблему проведення розвідувальних робіт на землях, які використовуються для виробництва органічної сільськогосподарської продукції.

Водночас проведення розвідувальних робіт на певних землях законом обмежується. Йдеться, зокрема, про землі природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, історико-культурного, оздоровчого та рекреаційного призначення. Так, законом передбачено, що проведення розвідувальних робіт на землях заповідників, національних дендрологічних, ботанічних, меморіальних парків, поховань і археологічних пам'яток дозволяється у виняткових випадках за рішенням Кабінету Міністрів України. Це означає, що в кожному конкретному випадку проведення таких робіт в межах названих земель можливе лише з дозволу Кабінету Міністрів України. Окрім того на окремих земельних ділянках розвідувальні роботи взагалі не можуть бути проведені навіть за рішенням Кабінету Міністрів України. Так, повністю заборонено проведення таких робіт на землях природних заповідників (ст. 16 Закону України «Про природно-заповідний фонд України»).

Таким чином, з метою забезпечення гарантій земельних прав суб'єктів, які використовують землі для органічного землеробства, необхідно на законодавчому рівні встановити обмеження щодо проведення розвідувальних робіт на таких землях, як це передбачається і для земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, історико-культурного, оздоровчого та рекреаційного призначення. Адже, розвідувальні роботи передбачають – геолого-знімальні, пошукові, геодезичні роботи, роботи з геологічного вивчення нафтогазоносності надр, роботи з дорозвідки та експлуатаційної розвідки родовищ, у тому числі буріння, облаштування та експлуатація нафтових і газових свердловин, з нового

будівництва, технічного обслуговування, капітального ремонту і реконструкції нафтових і газових свердловин та пов'язаних з їх обслуговуванням об'єктів трубопровідного транспорту, виробничих споруд, під'їзних доріг, ліній електропередачі та зв'язку. Отже, йдеться про сукупність робіт, які здійснюються на певній площі (розвідувальній земельній ділянці) для виявлення і геолого-економічної оцінки запасів мінеральної сировини в надрах. Такі роботи проводяться з метою виявлення кількості, якості корисних копалин і умов їх залягання та супроводжуються порушенням поверхневого шару ґрунту, що є несприятливим для ведення органічного землеробства.

Ігнатенко Ірина Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Земельні ресурси на сьогодні виступають об'єктом підвищеної уваги з боку світової громадськості в особі транснаціональних корпорацій, тому вкрай важливо забезпечити збереження землі як основи національної і продовольчої безпеки, здійснювати раціональне управління цим унікальним природним ресурсом.

У процесі переходу сільського господарства на виробництво органічної продукції необхідно враховувати вплив якісних характеристик земельних ділянок на ефективність сільськогосподарського виробництва. При цьому доцільно визначити ступінь залежності обсягу виробленої сільськогосподарської продукції на одиницю площі від якості даної земельної ділянки, а також інші результативні показники діяльності. На основі аналізу отри-

маних даних моніторингу земель можна зробити висновок, що в більшості областей продовжується негативна тенденція щодо зниження якісних характеристик земель сільськогосподарського призначення. До найбільш небезпечних негативних процесів, які інтенсивно відбуваються на цих землях, належать такі: ерозія, заболочування, засолення, опустелювання, підтоплення, заростання сільськогосподарських угідь чагарниками та інші процеси, які спричиняють втрату родючості сільськогосподарських угідь та виведення їх з господарського обігу.

Крім того, внаслідок масової приватизації земельних ділянок, появи значної кількості нових земельних власників і сільськогосподарських товаровиробників різних організаційно-правових форм власності завдання ефективного управління земельними ресурсами істотно загострилося, а результативне його вирішення неможливе без постійного моніторингу земель.

На перший погляд, Україна має надзвичайно розгалужене нормативноправове регулювання моніторингу земель. Зокрема, основу такого регулювання складають: Земельний кодекс України; закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону земель», «Про меліорацію земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель»; постанова Кабінету Міністрів України «Положення про моніторинг земель»; наказ Міністерства аграрної політики України «Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення»; наказ Державного комітету України по водному господарству «Інструкція з організації та здійснення моніторингу зрошувальних та осушувальних земель» та інші законодавчі акти.

Положення про моніторинг земель передбачає здійснення систематичних спостережень за станом земель (агрохімічна паспортизація земельних ділянок, зйомка, обстеження і вишукування) для виявлення у ньому змін таких параметрів: стану використання земельних ділянок; процесів, пов'язаних із змінами родючості ґрунтів (розвиток водної вітрової ерозії, втрата гумусу, погіршення структури ґрунту, заболочення і засолення), заростання сільськогосподарських угідь, забруднення земель пестицидами, важкими металами, радіонуклідами та іншими токсичними речовинами тощо.

Однак моніторинг, який на сьогодні здійснюється, не в належній мірі забезпечує процес спостереження за окремими земельними ділянками і сівозмінами на полях як виробничо-господарським ресурсом та не виконується за цілим комплексом параметрів, що характеризують ґрунтову родючість і мають важливе значення для процесу органічного виробництва.

Крім того, Порядок оцінки придатності земель та встановлення зон виробництва органічної продукції та сировини так і не впроваджено. Свого часу був лише розроблений проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку оцінки придатності земель (ґрунтів) та встановлення зон виробництва органічної продукції та сировини Критеріїв якості земель (ґрунтів), їх придатності для виробництва органічної продукції та сировини, придатності для виробництва окремих культур». Необхідність якнайшвидшого прийняття на рівні Кабінету Міністрів України аналогічного Порядку залишається. Він повинен враховувати природно-кліматичне зонування земель і врегульовувати взаємовідносини в системі агроландшафту та органічного землеробства.

Оцінка придатності земель (ґрунтів) для виробництва органічної продукції та сировини повинна здійснюватись на основі аналізу об'єктивної інформації щодо якості ґрунтів, визначення ступеню антропогенного навантаження, фактичного виконання заходів по збереженню родючості ґрунтів, а також встановлення їх придатності для виробництва окремих культур. Критерії якості земель, оцінки їх придатності для виробництва органічної продукції та сировини характеризуються комплексом взаємопов'язаних вимог до якості ґрунтів сільськогосподарських угідь, водних ресурсів, атмосферного повітря та місця розташування земельних ділянок відносно джерел забруднення, що в сукупності забезпечує відповідну якість сільськогосподарської продукції та дотримання встановлених правил її виробництва.

Специфіка обліку земель сільськогосподарського призначення як унікального ресурсу і основного засобу виробництва в аграрній сфері диктує застосування інших підходів до моніторингу та використання більш широкого комплексу показників, які свідчать про якісний стан і ґрунтовій родючості сільськогосподарських земель.

Наприклад, на відміну від європейських країн, моніторинг земель в Україні не передбачає проведення моніторингу біорізноманіття педобіонтів. Тим часом саме ці критерії покладені в основу ідентифікації придатності ґрунтів для ведення органічного землеробства.

Ще однією важливою проблемою є порядок надання результатів моніторингових спостережень за станом земель сільськогосподарського призначення. Офіційна, актуальна інформація про стан даних земель відсутня у вільному доступі. Однак саме достовірні й повна інформація щодо змін, які відбуваються у якісному стані земель, необхідна для оцінки ефективності землеохоронних програм та окремих заходів щодо охорони земель, а також забезпечення ефективного використання бюджетних коштів. З огляду на це слід синхронізувати процеси дистанційного та наземного моніторингу, для отримання якісного результату і організації збору інформації в єдиний інформаційний ресурс, який повинен регулярно оновлювати цю інформацію та використовуватися для виявлення негативних процесів: деградації земель і погіршення її стану, а також нераціонального використання сільськогосподарських земель. Це дозволить виконувати контроль за використанням цих земель та їх вилучення у власника в разі неналежного використання або погіршення їх стану.

Кварацхелія Мегі Ємзарівна

студентка 4 курсу господарсько-правового факультету

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

РЕЙДЕРСТВО ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ЯК ПЕРЕШКОДА ДЛЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Органічне землеробство як альтернатива сучасним системам виробництва сільськогосподарської продукції розвивається досить давно. На жаль, в Україні процес формування органічного виробництва відстає від передових країн світу. Однією із причин є рейдерські

захоплення земельних ділянок, які є перешкодою для ведення органічного виробництва як одного із видів бізнесу. Приводом для таких атак слугують недоліки реєстрації та оформлення прав на земельні ділянки або неналежне виконання договорів оренди землі.

Рейдерство у земельній сфері можна поділити на такі види: зникнення з Державного земельного кадастру записів щодо права власності, оренди, подвоєння кадастрових номерів/формування нових кадастрових номерів, поновлення старих договорів оренди шляхом відродження збанкрутілих/непрацюючих юридичних осіб, оренда земельних ділянок с/г призначення поза волею власника, фальсифікація розірвання договору оренди орендодавцем/орендарем.

На сьогодні протидія рейдерству в Україні поступово посилюється. Так, 16 січня 2020 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству», яким посилилися профілактичні заходи щодо захисту земельних ділянок. Зокрема, запровадив норми про те, що власник земельної ділянки може встановити вимогу нотаріального посвідчення договору про встановлення земельного сервітуту та скасувати таку вимогу. Така вимога є обтяженням речових прав на земельну ділянку та підлягає державній реєстрації в порядку, визначеному законом [1]. Отже, власник встановлює обов'язкову умову того, що зазначений вид договору відносно належної йому земельної ділянки обов'язково повинен бути нотаріально посвідченим. Якщо не буде дотримана така вимога, укладений договір є нікчемний. Така вимога як запобіжник рейдерству, дозволяє унеможливити протиправне заволодіння земельними частками (паєм), у тому числі шляхом підробки договорів, подвійної їх реєстрації.

Також Указом Президента забезпечується перенесення до 2021 року до Державного земельного кадастру відомостей про земельні ділянки, обмеження (обтяження) у їх використанні, що зареєстровані до 1 січня 2013 року у Державному реєстрі земель [3]. Таким чином, можна повністю перейти до цифрового формату документообігу, що сприятиме ефективному захисту інформації суб'єктів земельних відносин.

За захистом своїх прав можна звернутися до суду, Офісу протидії рейдерства, Колегії з розгляду скарг у сфері державної реєстрації, яка

діє у якості постійно діючого консультативно-дорадчого органу при Міністерстві юстиції України. До компетенції Міністерства юстиції України належить розгляд скарг: на рішення державних реєстраторів про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; на проведені державним реєстратором реєстраційні дії в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань; на рішення, дії або бездіяльність територіальних органів Міністерства юстиції (з питань розгляду скарг, які належать до їх компетенції) [2]. В Офісі протидії рейдерству громадяни можуть подати скаргу на дії державного реєстратора чи доповнення до неї, отримати безкоштовну консультацію, отримати відповідь на гарячій лінії щодо стадії розгляду скарги, відвідати засідання Колегії, яке відбувається прозоро та відкрито, переглянути трансляцію відкритої частини засідання Колегії.

Отже, українське законодавство знаходиться у процесі розроблення ефективних антирейдерських механізмів захисту права власності. Диджиталізація земельного законодавства, перехід на електронний нотаріат, цифровізація документообігу сприятиме зручності доступу громадян до нотаріальних і реєстраційних послуг та дозволить зменшити протизаконні рейдерські дії. Для того щоб не потрапити у пастку рейдерів необхідно займатися розробкою превентивних заходів, ретельно проводити моніторинг державних реєстрів та мати чіткий план дій для того щоб ефективного захистити свої права і свободи. Несформований ринок землі і органічної продукції, недосконале законодавство, яке не захищає у повній мірі право власності на земельні ділянки гальмує процес розвитку такої перспективної галузі як органічне землеробство.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству : Закон України від 05.12.2019 р. № 340-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340-20#Text> (дата звернення 26.04.2021).
2. Колегія з розгляду скарг у сфері державної реєстрації. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4624> (дата звернення 26.04.2021).
3. Про заходи щодо протидії рейдерству : Указ Президента України від 22.07.2019 р. № 542/2019. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/542/2019#Text> (дата звернення 26.04.2021).

Кірін Роман Станіславович
доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник Державної установи
«Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Мамутова НАН України»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДЗЕМНОГО ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Використання надр з метою, відмінною від видобування корисних копалин (далі – ВКК), у тому числі й для вирощування різних видів рослин, не є новиною, особливо останнім часом.

Наприклад, в Японії, підземну ферму Pasona O2 створили як полігон для поширення сільськогосподарських знань та навичок серед молодих людей, які мають проблеми з працевлаштуванням, а також людей середнього віку, що шукають іншу сферу праці. На площі у тисячу квадратних метрів вирощують 100 різних видів продукції, сформовано 6 кімнат (полів): – квіткову; – трав'яну; – рисову; – фруктово-овочеву; – овочеву; – розсадну. За відсутності сонячного світла рослини підтримуються штучним світлом від світлодіодних, галогенних ламп та ламп з паровим натрієм високого тиску. Температуру приміщення контролює комп'ютер, а овочі вирощують методом гідропоніки з подачею добрив та вуглекислого газу обприскуванням [1].

У Великій Британії поширюється своєрідна підземна мета – виробляти свіжі продукти з нульовим впливом на навколишнє середовище. Перша підземна міська ферма «світу» має намір почати продавати трави та салати, вирощені на 33 м нижче вулиць Лондона. Рослинне підземне виробництво розташовується у тунелях, що не використовуються з часів світової війни. У менш ніж двох милях від міського центру, такі тунелі є ідеальним місцем облаштування виробництва для вирощування місцевої та екологічно чистої

високо-якісної продукції. Місце розташування дає змогу займатися рослинництвом круглий рік, оскільки на нього не впливають погодні чи сезонні зміни. У ньому не використовуються пестицидів, а система гідропоніки споживає на 70 відсотків менше води, ніж традиційне відкрите сільське господарство. Крім того, системи освітлення та зрошення є надзвичайно енергоефективними й використовують енергію лише від зелених постачальників. У кінцевому рахунку досягається доставка свіжої рослинної продукції практично з нульовим впливом на довкілля. За інформацією Growing Underground перша черга підземної ферми знаходиться на заключному етапі підготовки до комерційного постачання, а вирощувані культури включають в себе горохові пагони, кілька сортів редьки, гірчиці, коріандру, червоного амаранту, селери, петрушки та ракети [2].

Концепція «відгрядки до тарілки за 2 години», на думку засновників підземного агробізнесу Річарда Балларда (Richard Ballard) і Стівена Дрина (Steven Drin), з часом стане однією з основних в житті будь-якого мегаполісу. Вони вважають, що у великих містах знаходиться маса невикористовуваних об'єктів – занедбаних складів, заводських приміщень або, як в їхньому випадку, старих тунелів метрополітену, що колись служили в якості бомбосховища [3].

Особливий інтерес, в аспекті декарбонізації вітчизняної енергетики, пов'язаної, у тому числі, й із закриттям вугільних шахт, представляє досвід тієї таки Великої Британії, де старі вугільні шахти, якими більше не користуються, за повідомленням Daily Mail, перетворили на підземні вертикальні ферми для вирощування ягід, овочів та зелені. Зазначається, що шахти обладнають світлодіодним освітленням, розробленим спеціально для вирощування певних культур, і вони будуть вирощуватись у водних розчинах, а не в ґрунті, задля оптимізації врожайності. Дослідники переконують, що стабільна температура підземних ферм та абсолютний захист від шкідників та хвороб дозволить збільшити врожайність в десятки разів. Зазначається, що вертикальні підземні ферми можуть збиратись та обслуговуватись роботами та не потребують, щоб людина сама спускалась у шахту. При цьому оголошена вартість проекту не перевищуватиме 30 тис фунтів, при очікуваному врожаї у 80 тон сільськогосподарських культур [4].

У Франції в середині 2010-х років запущена програма Réinventer Paris, метою якою було впровадження екологічних рішень для закинутих промислових об'єктів. Зокрема, у підземних паркінгах, попит на які впав через скорочення потоку автомобілів до центру Парижу, як повідомляє GNN, стартап Cuscloropics облаштував грибну підземну ферму La Caverne («Печера»), де вирощують гливи, шиїтаке та печериці, а також мікрозелень і цикорій. Щотижня збирають 100–200 кілограмів грибів. Продукція на велосипеді розвозиться до місцевих магазинів органічної їжі. Крім «Печери», в Парижі є ще три такі перепрофільовані підземні паркінги, а компанія Cuscloropics має подібні грибні ферми у Страсбурзі та Бордо [5].

Відомий також і нелегальний спосіб використання підземного простору в рослинницьких цілях. Так, за повідомленням Цивільної гвардії Іспанії, поліція врятувала шістьох громадян України і Литви, які ледь не задихнулися на прихованій підземній фермі у гірському селі недалеко від Малаги з вирощування канабісу та виробництва підроблених тютюнових виробів. Правоохоронці заявили, що це перша в Європі підземна тютюнова фабрика [6].

Нарешті зверну увагу й на вітчизняний приклад підземного рослинництва. Вертикальна ферма «Щастя здоров'я» розташована в підвалі заводського цеху в Києві. Тут круглий рік методом гідропоніки на світлокультурі вирощують салати і зелень. Фермери збирають 150 урожаїв на рік, кожні два дні. Культивують салати: Лолло Біонда, Ромен, Фрізе, руколу, базилік, мікрогріни гороху, соняшнику, капусти, редису тощо [7].

Правовою підставою використання надр з метою підземного вирощування рослин, у тому числі й на засадах органічного виробництва, є приписи, перш за все, Кодексу України про надра та Податкового кодексу України, що передбачають об'єктні склади і права користування підземними порожнинами: – спеціально створені та існуючі гірничі виробки (відпрацьовані та пристосовані), а також природні порожнини (печери) [8, ст. 253.3.3] і права підземного рослинництва: –гриби; – овочі; – квіти; – інші рослини [8, ст. 253.1.3]. Натомість, серед стримуючих факторів цього напряму використання надр, слід відмітити відсутність, передбаченого ст. 23 Гірничого закону України, порядку використання та обліку відпра-

цьованих гірничих виробок, придатних для розміщення підприємств, не пов'язаних з ВКК, який має визначати відповідно до законодавства Кабінет Міністрів України.

Література:

1. ПАСОНА О2: міське підземне землеробство. URL: <https://uk.savpj.org/pasona-o-urban-underground-farming-4855571-6437> (дата звернення 01 червня 2021).
2. Зростаючі підземні господарства зелені в забутих тунелях під Лондоном. URL: <https://uk.colocerin.com/growing-underground-farms-greens-forgotten-tunnels-below-london-91340> (дата звернення 01 червня 2021).
3. Підземна ферма в Лондоні – вирощування рослин в темряві. URL: <https://rybinsk.info/1262-underground-farm-in-london-growing-plants-in-the-dar.html> (дата звернення 01 червня 2021).
4. В Британії вигадали, як пристосувати старі вугільні шахти до вирощування в них овочів та зелені. URL: <https://mind.ua/news/20191414-v-britaniyi-vigadali-yak-pristosuvati-stari-vugilni-shahti-do-viroshchuvannya-v-nih-ovochiv-ta-zeleni> (дата звернення 01 червня 2021).
5. У Парижі підземні паркінги перетворюють на органічні ферми. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2021/02/22/u-paryzhi-pidzemni-parkingy-peretvoryuyut-na-organichni-fermy/> (дата звернення 01 червня 2021).
6. В Іспанії знайшли підземну тютюнову фабрику: поліція врятувала від задухи українців. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/02/20/7106619/> (дата звернення 01 червня 2021).
7. На підземній фермі вирощують 150 урожаїв зелені на рік. URL: <https://agrotimes.ua/ovochi-sad/na-pidzemnij-fermi-vyroshhuyut-150-urozhayiv-na-rik/> (дата звернення 01 червня 2021).
8. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 01 червня 2021).

***Кобецька Надія Романівна**
доктор юридичних наук, професор кафедри
трудового, екологічного та аграрного права
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Організація, підтримка та сприяння органічному землеробству в сучасних європейських державах є одним з проявів реалізації принципу сталого розвитку в аграрному секторі економіки. Польські науковці, досліджуючи принцип сталого розвитку в системі аграрного та земельного права, вказують, що «в рамках принципу сталого розвитку в землеробстві особливо важливу роль відіграють земельно-екологічні програми, що відповідають трьом основним компонентам сталого розвитку. Вони в однаковій мірі відображають прагнення до охорони довкілля в землеробстві (вимір екологічний), забезпечення належного стану фермерських господарств (економічний вимір) та стимулювання багатофункціонального розвитку села (соціальний вимір)» [1, с. 130].

Правовий режим органічного землеробства в Польщі ґрунтується на актах права ЄС та актах національного законодавства. Насамперед, це Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів та Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, схвалені Постановою Комісії (ЄС) № 889/2008 від 5 вересня 2008 р. Цими документами визначено загальні рамки і принципи органічного сільського господарства, вимоги до процесу виробництва сільськогосподарської продукції, її перероблення та виготовлення харчових продуктів, позначки і маркування органічної продукції; скасовано національне регулювання і створено єдиний ринок органічної продукції; започаткована система контролю (інспекції) органічної продукції, зокрема за її імпорту в країни ЄС та ін. [2, с. 25].

Спеціальним законодавчим актом Польщі, що регулює відповідні відносини, є Закон від 25 червня 2009 р. про органічне землеробство [3]. Відповідно до ст. 1 цей Закон визначає завдання та компетенцію органів державного управління та інших структур в органічному землеробстві в рамках реалізації вимог Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів. Науковці наголошують, що «в основі правового регулювання лежить положення, що кожен оператор, який виробляє, переробляє, зберігає або імпортує органічну продукцію з третьої країни, інформує про цю діяльність компетентні державні органи та надає згоду на поширення на неї системи контролю за участю органів сертифікації» [4, с. 185]. Відповідно до польського закону органи сертифікації отримують дозвіл (уповноважені) на здійснення своєї діяльності, зокрема, сертифікації та контролю в сфері органічного землеробства, від Міністра сільськогосподарства. Нагляд за органами сертифікації здійснює Інспекція якості сільськогосподарської продукції. Інспекція також збирає та зберігає інформацію про органічне виробництво і органічних виробників та зобов'язана надавати її на прохання зацікавленої сторони. Такі відомості є загальнодоступними. В польських дослідженнях, присвячених аналізу відповідного закону, вказується таке: «Всі юридичні інструменти, передбачені вказаним Законом та актами ЄС, мають на меті гарантувати споживачеві, що харчові продукти, випущені на ринок, вироблялись відповідно до чинного законодавства про органічне землеробство та не містять таких забруднювачів як залишки засобів захисту рослин та гормонів, а під час їх виробництва не використовували добрив та генетично модифікованих організмів» [5, с. 152].

На підставі базового Закону прийнято ряд розпоряджень Уряду та Міністра з питань сільськогосподарства, як наприклад, розпорядження Міністра сільськогосподарства та розвитку сільських територій від 18 березня 2010 року про деякі умови органічного виробництва; від 26 березня 2015 р. в справі державних та додаткових лабораторій та обсягу аналізів, що ними проводяться; від 27 лютого 2018 р. про види порушень щодо органічного земле-

робства та мінімальні санкції, що повинні застосовуватися органами сертифікації при виявленні таких порушень та інші.

Не менш важливе значення мають також програмні документи польської держави, що спрямовані на забезпечення розвитку органічного землеробства та виробництва органічної продукції, загалом, стимулювання такої діяльності. Так, в 2011 році був прийнятий План дій щодо органічної харчової продукції та органічного землеробства в Польщі на період 2011–2014 років, а в 2014 році був прийнятий аналогічний Рамковий план дій на період 2014–2020 років. В 2021 році Міністерство сільського господарства та розвитку сільських територій опублікувало проект Рамкового плану дій на період 2021–2027 років.

Водночас, польські аналітики, аналізуючи державну політику підтримки органічного землеробства на основі звіту Вищої аудиторської служби, вказують на ряд суттєвих недоліків, що привели до негативних наслідків для органічного виробництва. Наприклад, з 2014 по 2018 рік аж 7 разів, до того ж, без аналізу ринку, змінювались положення про порядок та правила надання допомоги виробникам органічних продуктів харчування. З 2014 по 2018 рік площа органічного землеробства зменшилась приблизно на 25% із понад 650 тис. га до 485 тис. га. У 2017 році загальна площа органічних сільськогосподарських угідь в Європейському Союзі становила понад 12,5 мільйона гектарів, що становило 7% сільськогосподарських площ, у Польщі – лише 3,4%. З погляду Вищої аудиторської служби, це означає, що Польща не має визначеного бачення розвитку органічного землеробства та ринку органічної продукції, ані конкретного терміну для його досягнення. Водночас, констатовано належну ефективність та дієвість системи контролю та сертифікації органічної продукції. Інспекції органічного землеробства забезпечували щорічні стовідсоткові перевірки виробників [6].

Важливо зазначити, що 30 травня 2018 року був прийнятий Регламент (Євросоюз) 2018/848 Європейського Парламенту та Ради про органічну продукцію та її маркування, а також про скасування Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007. Він встановив ряд нових правил щодо органічного виробництва, пов'язаної з ним сертифікації та використання позначень органічної продукції в маркуванні

та рекламних матеріалах, правила щодо додаткового контролю виробництва органічної продукції тощо. В цілому Регламент спрямований на розширення підтримки органічного виробництва та підвищення його конкурентоздатності. В Регламенті містилося положення про скасування Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 і введення його в дію з 1 січня 2021 р. Це передбачило розробку змін до польського Закону про органічне землеробство. Зокрема, 13 березня 2019 року в польському Сенаті була організована конференція у формі широкої дискусії щодо впровадження вимог нового Регламенту та змін польського законодавства [7].

Однак, пандемія COVID-19 уповільнила розробку та впровадження нових вимог в державах-членах ЄС. Введення в дію Регламенту було перенесено на рік – на 1 січня 2022 року. Враховуючи це, 31 травня 2021 року офіційно опублікований підготовлений Міністерством сільського господарства та розвитку сільських територій Республіки Польща проект оновленого Закону про органічне землеробство, який враховує вимоги Регламенту 2018/848 [8]. Проект представлений для загального обговорення. Передбачається, що оновлений Закон вступить в дію з 1 січня 2022 року.

Література:

1. Szymańska M. Zasada zrównoważonego rozwoju rolnictwa w świetle uregulowań gałęzi prawa i polityki rolnej. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2016. Vol. XXV/1. S. 121–136.
2. Гуменюк Г. Вимоги європейського законодавства щодо органічного виробництва рослинної та харчової продукції. *Стандартмизація, сертифікація, якість*. 2013. № 6. С. 21–26.
3. O rolnictwie ekologicznym: Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 2009. Nr 116. Poz. 975.
4. Olkiewicz M. International standards of quality management and food safety. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia ekonomistów rolnictwa i agrobiznesu*. 2015. T. XVII (2). S. 183–188.
5. Olkiewicz A. Prawne uwarunkowania rolnictwa ekologicznego w Polsce. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia ekonomistów rolnictwa i agrobiznesu*. 2017. T. XIX (4). S. 148–153.

6. NIK: Producenci żywności ekologicznej mają pod górkę. URL: <https://www.prawo.pl/prawo/wspiercie-rozwoju-rolnictwa-ekologicznego-nik-2019,495794.html> (дата звернення 4.06.2021).
7. Konferencja „Rolnictwo ekologiczne – stan obecny i perspektywy rozwoju». URL: <https://www.senat.gov.pl/aktualnoscilista/art,11502,konferencja-rolnictwo-ekologiczne-stan-obecny-i-perspektywy-rozwoju.html> (дата звернення 4.06.2021).
8. Projekt ustawy o rolnictwie ekologicznym. URL: <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12347351/katalog/12791401#12791401> (дата звернення 4.06.2021).

***Коваленко Тетяна Олександрівна**
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри земельного та аграрного права
Інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ЗГІДНО ACQUIS COMMUNAUTAIRE ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Згідно Глави 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 р. (далі – Угода про асоціацію) Сторони співробітничать з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом поступового зближення політик та законодавства. Співробітництво між Сторонами у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює, *inter alia*, таку сферу як заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища і тварин, зокрема поширення застосування методів органічного виробництва (ст. 404). У Додатку XXXVIII

до Глави 17 Угоди про асоціацію закріплено перелік нормативно-правових актів ЄС у сфері органічного фермерства, до яких має бути адаптовано аграрне законодавство України, а саме: Регламент Ради (ЄС) № 834/2007 від 28.06.2007 про органічне виробництво та маркування органічної продукції, який скасовує Регламент (ЄЕС) № 2092/91; Регламент Комісії (ЄС) № 889/2008 від 5.09.2008, що визначає детальні правила імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 про органічне виробництво та маркування органічної продукції стосовно органічного виробництва, маркування і контролю; Регламент Комісії (ЄС) № 1235/2008 від 8.12.2008, що визначає детальні правила імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 про умови імпорту органічних продуктів з третіх країн.

Необхідність адаптації національного законодавства до вимог ЄС у сфері органічного сільськогосподарського виробництва зумовлює потребу з'ясування специфіки правового регулювання органічного сільськогосподарського виробництва згідно *acquis communautaire* Європейського Союзу. В країнах ЄС метод органічного виробництва відіграє подвійну соціальну роль: з одного боку, забезпечує специфічний ринок, який відповідає потребам споживача у органічній продукції, а з іншого – забезпечує загальне благо, сприяючи захисту довкілля, належному утриманню тварин, а також розвитку сільської місцевості. Так, у 2016 р. продаж органічних продуктів та напоїв у Євросоюзі перевищив 30 млрд євро. Найвище значення даного показника серед країн ЄС було у Німеччині – 9,5 млрд євро (друге місце у світі після США). Найбільше споживання на душу населення (понад 200 євро) було зафіксовано у Швейцарії та Данії. Найбільша частка органічного ринку була досягнута у Данії (9,7%), Люксембурзі (8,6%) та Швейцарії (8,4%) [1, с. 24].

Відповідно до Регламенту (ЄС) 2018/848 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2018 р. про органічне виробництво та маркування органічних продуктів та скасування Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 органічне виробництво визначається як цілісна система управління фермами та виробництвом продуктів харчування, що поєднує в собі найкращі екологічні практики, високий рівень біорізноманіття, збереження

природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин та метод виробництва відповідно до переваг певних споживачів щодо продукції, яка виробляється з використанням речовин та процесів природного походження. Зазначений вище Регламент (ЄС) 2018/848 стосується продуктів сільськогосподарського виробництва, у тому числі аквакультури, якщо такі продукти реалізуються на ринку або призначаються для реалізації на ринку, а саме: (a) живі або неперероблені сільськогосподарські продукти; (b) перероблені сільськогосподарські продукти, призначені для споживання як харчові; (c) корми; (d) вегетативний садивний матеріал і насіння для вирощування. Регламент закріплює принципи органічного сільськогосподарського виробництва, правила виробництва органічної сільськогосподарської продукції рослинництва та тваринництва, визначає продукти і речовини, які застосовуються у сільськогосподарському виробництві, критерії надання дозволів на їх застосування, встановлює правила переробки харчових продуктів та кормів, містить вимоги до маркування органічної сільськогосподарської продукції та системи контролю у сфері органічного сільськогосподарського виробництва.

Регламентом Комісії (ЄС) № 889/2008 регулюються всі рівні виробництва рослин та тварин, від культивування землі та утримання тварин, до обробки та розповсюдження органічних продуктів харчування та їх контролю. Вказаним Регламентом визначено багато технічних деталей, які регулюють сферу виробництва таких продуктів, як дріжджі, вино, гриби та продукти з аквакультури. Зокрема, у рослинництві: врегульовано перелік добрив і методів підвищення родючості рослин (гідропоніка не дозволяється); закріплено дозволені засоби захисту рослин та боротьби з бур'янами; встановлено окремі правила для вирощування грибів, водоростей. У тваринництві, птахівництві та бджільництві: встановлені правила утримання, які в цілому повинні забезпечувати комфортні, близькі до природних, чисті умови для перебування, доступ до свіжого повітря; регулюється максимальна кількість особин в курнику для різних видів птиці; забороняється тваринництво без доступу до землі і ґрунту; встановлюється мінімальний відсоток кормів, які

повинно забезпечувати саме фермерське господарство і лише у разі неможливості – з органічних ферм у цьому регіоні; встановлений мінімальний період, протягом якого тварини повинні харчуватись материнським молоком; затверджено перелік дозволених складників кормів для органічних ферм, а також дозволених засобів попередження хвороб у тварин, ветеринарного втручання та лікування [2, с. 42–44]. Маркування органічної сільськогосподарської продукції у ЄС полягає у використанні єдиного логотипу Європейського Союзу для органічної продукції.

У грудні 2019 р. Президентом ЄС Урсулою фон дер Леен в Європарламенті був офіційно представлений Європейський Зелений Курс (European Green Deal). Він є дорожньою картою заходів, які перетворять Євросоюз на ефективну, стійку та конкурентоспроможну економіку, визначать засоби перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 року. В рамках зазначеного Європейського Зеленого Курсу у березні 2021 р. Комісія ЄС представила заходи щодо стимулювання органічного виробництва [3], метою яких є збільшення виробництва та споживання органічної продукції, досягнення 25% сільськогосподарських угідь під органічним землеробством до 2030 року, а також значне збільшення органічної аквакультури. План дій розроблений для того, щоб забезпечити і без того швидко зростаючий органічний сектор правильними інструментами для досягнення цілі в 25%. Він пропонує 23 дії, структуровані за трьома напрямками – збільшення споживання, збільшення виробництва та подальше покращення стійкості сектору. Комісія заохочує держави-члени розробляти національні плани дій щодо збільшення їх національної частки органічного землеробства. Адже в даний час між державами-членами існують суттєві відмінності щодо частки сільськогосподарських угідь, які перебувають під органічним землеробством, що коливається від 0,5% до понад 25% [4].

Література:

1. Willer H., Lernoud, J. The world of organic agriculture. Statistics and emerging trends. *FiBL&IFOAM – Organic International*. Germany: Medienhaus Plump. 2018.

2. *Адаптація до законодавства ЄС: у фокусі малі та середні виробники аграрної продукції.* Базове дослідження. 2-ге видання. Київ, 2019. 52 с.
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on an Action Plan for the Development of Organic Production. Brussels, 25.3.2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ec.europa.eu>.
4. European Green Deal: Commission presents actions to boost organic production. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_1275.

Ковтун Олена Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
та адміністративного права
Академії адвокатури України*

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ЯКІСНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Україна є аграрно-промисловою державою. Але стан українських земель сьогодні є близьким до критичного. Опустелювання й деградація земель – це виклик не лише Україні, але й усьому людству. Деградація ґрунтів є прямою загрозою для продовольчої безпеки держави. Ефективний розвиток органічного виробництва неможливий без високого якісного стану українських земель.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» органічне виробництво – це сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, пере-

робка, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [1].

Одним із основних принципів державної політики у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції є принцип сталого розвитку – розвитку органічного виробництва та ринку органічної продукції для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь.

Забезпечити органічне виробництво, засноване на принципі сталого розвитку, є можливим лише тоді, коли буде забезпечено відповідний якісний стан земель. Отже, на сучасному етапі здійснення земельної реформи в Україні важливою є її еколого-правова складова, що полягає у забезпеченні раціонального використання, охорони та відновлення земель. Сьогодні тридцятирічне реформування земельних відносин в Україні вступає у свою завершальну стадію. Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-IX від 31 березня 2020 року [2], яким з 1 липня 2021 року запроваджується ринок сільськогосподарських земель, є історичною подією. Але, розглядаючи землі сільськогосподарського призначення як товар, ми розуміємо, що цей товар продовжує втрачати свої якісні характеристики. Про це свідчить сумна статистика: водною та вітровою ерозією уражені близько 57 відсотків території України, понад 12 відсотків території держави зазнають підтоплення; за різними критеріями забрудненими є близько 20 відсотків земель України; щороку фіксується майже 23 тисячі випадків зсувів; унаслідок абразії руйнується до 60 відсотків узбережжя Азовського і Чорного морів та 41 відсоток берегової лінії дніпровських водосховищ; більш як 150 тисяч гектарів земель порушені внаслідок гірничодобувної та інших видів діяльності; кількість підземних і поверхневих карстопроявів становить близько 27 тисяч [3].

Як вірно зазначає Т.В. Лісова, близький до критичного сучасний стан земель в Україні зумовлений насамперед недоліками земельної реформи, що призвела до надмірної роздрібленості земельних угідь без урахування можливостей власників земельних часток (паїв) здійснювати їх належний обробіток на засадах

раціонального використання, а при безпосередньому паюванні земель і розподілі земельних часток (паїв) якість їх стану не враховувалася [4, с. 12]. Покращенню якісного стану українських земель сільськогосподарського призначення не сприяв двадцятирічний мораторій щодо їхнього обігу. Особливе занепокоєння викликають екологічні проблеми Донбасу.

Держава терміново має вжити заходів щодо забезпечення особливої охорони землі як основного національного багатства. Захист та відновлення екосистем суші визнано однією із 17 цілей сталого розвитку, що зазначені у «Порядку денному для сталого розвитку до 2030 року», прийнятому на Саміті ООН зі сталого розвитку у Нью-Йорку 25 вересня 2015 року 193 державами-членами ООН (в т.ч. делегацією України на чолі з Президентом України). Адаптовані до національних реалій, вони були визначені як орієнтири сталого розвитку нашої держави Указом Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019 [5].

Отже, сучасна державна екологічна політика України, що базується на засадах сталого розвитку, має бути спрямована на зупинення подальшого погіршення якісного стану земель та їх відновлення. Правовою основою забезпечення реалізації цього напряму державної екологічної політики має стати Загальнодержавна програма використання та охорони земель, у якій важливою складовою має бути екологічна складова, що передбачатиме систему заходів по відновленню земель. Як відомо, у новітній історії України певні спроби у цьому напрямі здійснювалися, але декілька редакцій проектів Закону України «Про Загальнодержавну програму використання та охорони земель» так і залишилися законопроектами.

Органічне виробництво та забезпечення високого якісного стану земель – важливі напрями екологічної, аграрної та земельної політики Української держави.

Література:

1. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Закон України від

- 10 липня 2018 року № 2496-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 36. Ст. 275.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення. Закон України від 31 березня 2020 року № 552-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 36. Ст. 1185.
  3. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Затверджено Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. *Офіційний вісник України*. 2019. № 28. Ст. 980.
  4. Лісова Т.В. Правове забезпечення відновлення земель: теоретичні і практичні проблеми : монографія. Харків : Юрайт, 2020. 396 с.
  5. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. *Урядовий кур'єр*. 2019. № 188. 2 жовтня.

Тетяна Коломоєць,
доктор юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету
Запорізького національного університету

Людмила Бухаріна
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри підприємництва,
менеджменту організацій та логістики
Запорізького національного університету

ЩОДО РОЗВИТКУ РИНКІВ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Ринки органічної продукції є такими, що активно розвиваються у світі в останні декілька десятиріч, виступаючи, при цьому найбільш прибутковими сегментами ринків агропродукції з помірною конкуренцією на них [1]. Ключовими стимулюючими

факторами розвитку таких ринків та окремих їх складових є: зростання доходів та платоспроможності домашніх господарств у більшості країн світу, особливо розвинених [2]; формування постіндустріального типу національних економічних систем, де фокус у традиційних секторах економіки країн зміщується на нові напрямки та сфери діяльності, до яких відносимо органічне аграрне виробництво [3]; підвищення уваги населення до ведення здорового образу життя, де важливим елементом є споживання органічних продуктів; фокусування уваги на екологічних проблемах розвитку світової та національних економік, де важливе місце займають проблеми аграрного сектору та їх вирішення за рахунок органічного підприємництва [4].

Враховуючи значно нижчу продуктивність органічних агрогосподарств у порівнянні з агровиробниками, що використовують інші технології виробництва аграрної продукції, а також високі темпи росту попиту на органічну продукцію в економічно розвинутих країнах, формується сприятливе економічне середовище для країн, що мають значний аграрний потенціал і перебувають у пошуку місця у світовій економічній системі для отримання додаткових стимулів щодо інтенсифікації власного економічного розвитку. До таких країн, у першу чергу, відносимо країни Східної Європи (СЄ) за класифікацією ООН (2004). При цьому відзначаємо незначну кількість досліджень ринків органічної продукції країн СЄ, особливо, що стосується розкриття і оцінки економіко-правових аспектів забезпечення розвитку.

Висока прибутковість та зростання попиту на органічну аграрну продукцію, а також її досить низька врожайність і значні ризики при вирощуванні призводять до зростання площ земель сільськогосподарського призначення, які відводяться для ведення органічного аграрного господарства у світі та економіках окремих країн. За період 2008–2019 рр. загальна площа органічних сільськогосподарських земель у світі збільшилась більше ніж у два рази (+202,61%). При цьому, загальносвітовий тренд збільшення площ сільгоспземель під органічною продукцією був підтриманий у країнах СЄ, де зростання склало 202,84%. Лідерами щодо розмірів площ органічних сільськогосподарських земель країн

СЄ є Польща, Росія, Чехія, а аутсайдерами – Білорусь та Молдова. Відзначаємо наявність негативних трендів щодо площ органічних сільськогосподарських земель у період з 2015 року до 2019 року у ряді країн СЄ (Болгарія, Польща, Україна), де на особливу увагу заслуговує тренд в Україні, зокрема, за цей період країна втратила більше 30 % сертифікованих органічних земель сільськогосподарського призначення.

Варто зазначити, що ринки органічної продукції зростають не тільки за натуральними, а й за вартісними показниками.

До слабких сторін у контексті вивчення сучасних економіко-правових умов функціонування ринків органічної продукції у східноєвропейських країнах слід віднести: високий рівень трудомісткості та використання значно більше ресурсів, особливо фінансових і трудових, для виготовлення органічної продукції, що ускладнює роботу мікро- та малих підприємств; жорстке регулювання, що збільшує трансакційні витрати та вимагає більше зусиль від агровиробників, особливо мікро- та малих сільськогосподарських підприємств, а також фермерських господарств; значні складнощі збуту через вартість та вимоги до органічної продукції, особливо у країнах СЄ не членах ЄС; проблеми у налагодженні експортних поставок органічної продукції для малих підприємств та фермерських господарств; недостатній рівень законодавчого супроводу вирощування і реалізації органічної продукції, а також державної підтримки виробників такої продукції; низька якість імплементації закордонного досвіду, особливо у східноєвропейських країнах не членах ЄС; акцент тільки на державній моделі управління ринками органічних продуктів, без використання змішаних та недержавних моделей такого управління, що зменшує гнучкість і адаптивність національних ринків органічної продукції країн СЄ до змін на міжнародних і світовому ринках.

Загрозами, у контексті дослідження розкриття сучасних економіко-правових умов функціонування ринків органічної продукції східноєвропейських країн, є: жорстка конкуренція зі сторони виробників агропродукції, яку не можливо віднести до органічної за ресурси, землі сільськогосподарського призначення, ринки

збуту; низький рівень платоспроможного попиту та мала ємність національних ринків органічної продукції, особливо в країнах не членах ЄС; складність ведення бізнесу малими підприємствами та фермерськими господарствами, оскільки саме вони є ключовими виробниками органічної продукції у країнах СЄ; трудова еміграція та міграція з сільської місцевості у міста і інші країни, що знижує якість підготовки персоналу та обсяги трудових ресурсів для виробників органічної продукції у країнах СЄ.

Наявність та постійна трансформація економіко-правових умов функціонування ринків органічної продукції у східноєвропейських державах потребує розробки та використання відповідного методичного інструментарію оцінки таких ринків у обраних для дослідження державах.

Виявлена проблематика розвитку ринків органічної продукції у східноєвропейських країнах вимагає розробки та реалізації таких економічних та правових оптимізаційних заходів: розробку та реалізацію довгострокових державних і муніципальних стратегій розвитку органічного виробництва, які будуть інтегровані у стратегії розвитку агросектору економіки та національних економічних систем взагалі; формування ефективної нормативно-правової бази регулювання розвитку ринків органічної продукції з акцентом на імплементацію досвіду економічно розвинутих країн та країн зі значними обсягами виробництва органічної продукції; поступовий перехід від державної моделі управління ринками органічних продуктів на змішані та недержавні моделі такого управління з урахуванням специфіки формування та розвитку національних ринків органічної продукції; формування дієвої системи державної, муніципальної та недержавної підтримки виробників органічної продукції з акцентом на тваринництво та мікро- і малі підприємства; підвищення пропаганди виробництва органічної продукції, у тому числі з залученням окремих домашніх господарств, що функціонують у містах або сільській місцевості; збільшення якості підготовки власників, менеджерів та працівників підприємств з виробництва органічної продукції, а також формування національного ринку робочої сили для таких виробників.

Література:

1. IFOAM (2019). *Consolidated Annual Report 2018* (retrieved from https://www.ifoam.bio/sites/default/files/annualreport_2018.pdf).
2. World Population Review (2019). *Median Income By Country* (retrieved from <http://worldpopulationreview.com/countries/median-income-by-country>).
3. Lernoud, J., Willer, H. (2019). The world of organic agriculture. Statistics and Emerging Trends, 2019. *Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), IFOAM-Organic International, Bonn*.
4. Codron, J.M., Siriex, L., Reardon, T. (2006). Social and environmental attributes of food products in an emerging mass market: Challenges of signaling and consumer perception, with European illustrations. *Agriculture and human values*, 23(3), 125–143.

Лісова Тетяна Вікторівна

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

**ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДНОВЛЕННЯ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ
ЯК ЧИННИКА ВЕДЕННЯ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА**

Своєчасне забезпечення відновлення родючості ґрунтів можна вважати одним з основних чинників ведення органічного землеробства. Останнє є найбільш законодавчо врегульованою альтернативною формою ведення сільськогосподарського виробництва.

Стаття 14 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10 липня 2018 р., № 2496-VIII серед загальних вимог до виробництва органічної продукції називає використання переважно відновлюваних природних ресурсів.

Очевидним є той факт, що при виробництві сільськогосподарської органічної продукції здійснюється низка заходів, спрямованих на забезпечення збереження й відновлення ґрунтів, а саме: стимулювання біологічної активності ґрунту, ресурсозберіжувальних систем обробітку, застосування органічних відходів виробництва рослинницької продукції, вжиття різних агротехнологічних заходів, що в результаті сприятиме відновленню ґрунтів, збільшенню прошарку гумусу тощо.

Серед основних ознак органічних земель у науці земельного права виокремлюють: (а) придатність для виробництва органічної продукції, яка підтверджується відповідним сертифікатом; (б) використання органічних земель спеціалізованими сільськогосподарськими господарюючими суб'єктами, включеними до Реєстру виробників органічної продукції; (в) сертифікованість земель для потреб органічного землеробства; (г) перебування їх у стані постійного сертифікаційного моніторингу з метою гарантування відповідності їх якісного стану критеріям якості органічної й екологічно чистої продукції [1, с. 4].

Серед особливостей правового режиму земель, призначених для ведення органічного землеробства, у наукових працях слушно зазначаються наступні: (а) визнання цих земель об'єктом особливої правової охорони; (б) здійснення постійного контролю щодо підтримання їх якісного стану; (в) належний рівень державної економічної підтримки і стимулювання їх використання для зазначеної мети; (г) установлення підвищеної відповідальності за правопорушення у сфері їх охорони, використання й відновлення [2, с. 83, 84].

Фахівці-ґрунтознавці констатують, що існує потреба здійснення таких заходів, як-от: а) оптимізація розміщення посівів сільськогосподарських культур у межах кожного агроформування; б) ефективне використання наявних ресурсів органічних добрив (гною, торфу, торфо-гноєвих компостів); в) урахування переваг біологізації землеробства, що досягається, розширенням посівів багаторічних трав; г) відновлення хімічної меліорації ґрунтів із застосуванням місцевих покладів вапняків, крейди й мергелів; д) використання місцевих сировинних ресурсів, що сприяють підвищенню родючості ґрунтів; е) припинення необґрунтованого

розширення площ під соняшником для поліпшення фітосанітарного стану полів; е) застосування контурної організації території землекористувань і землеволодінь, що передбачає оптимізацію природних агроландшафтів; всебічне запровадження способів мінімізації обробітку ґрунту [3, с. 308, 309].

При цьому сьогодні надзвичайно важливим є впровадження регіональних технологій виробництва органічної сільськогосподарської продукції, а також продуктів її переробки [4, с. 22].

За браком затверджених на загальнодержавному рівні критеріїв щодо обрання земель за їх придатністю для виробництва органічної продукції за відповідними критеріями важливим кроком треба вважати прийняття Кабінетом Міністрів України постанови «Про затвердження порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції» від 23 жовтня 2019 р., № 970. Цим нормативно-правовим актом встановлено низку необхідних вимог до забезпечення належного рівня якісного стану земель для ведення органічного рослинництва. Зокрема, під час виробництва органічної продукції застосування органічних добрив повинно сприяти оптимізації живлення рослин і відновленню родючості ґрунту, забезпеченню бездефіцитного балансу поживних речовин у ґрунті, підвищенню врожайності та якості продукції рослинництва.

Не менш важливим є закріплений обов'язок операторів застосувати сівозміни згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2010 р., № 164 «Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах у різних природно-сільськогосподарських регіонах», причому з використанням бобових та інших зелених добрив, а також добрив тваринного походження й органічних відходів (бажано попередньо компостованих) від органічного виробництва. При цьому чергування культур повинно здійснюватися у відповідності стану ґрунтів технологічним вимогам стосовно вирощування наступної культури, а також зі збільшенням органічної частини ґрунту і стимулювання його біологічної активності. Усе це повинно позитивно впливати на родючість ґрунтів, підтримувати бездефіцитний баланс гумусу й поживних речовин, захищати ґрунт від ерозії та інших деградаційних процесів.

Агрохімічне обстеження ґрунтів провадиться для визначення ступеня їх родючості. Йдеться про встановлення придатності земель для використання з метою виробництва сільськогосподарської органічної продукції. Воно лежить в основі застосування тих чи інших заходів з метою підтримання належного якісного стану ґрунтів, його відновлення й покращання шляхом використання необхідних добрив і речовин. Сьогодні ґрунтознавці наголошують на необхідності впровадження відновлювальних агротехнологій з максимальним використанням природного мікробіологічного потенціалу ґрунтів [4, с. 25].

Отже, зі змісту наведеного законодавства можна зробити висновок про обопільний зв'язок між відновленням родючості ґрунтів і виробництвом органічної продукції. Так, виробництво органічної продукції, насамперед завдяки застосуванню органічних добрив, сприяє відновленню родючості ґрунтів. Водночас останнє сприяє виробництву органічної продукції, що відповідає всім передбаченим Законом вимогам. Проте у певних випадках може відбуватися зниження родючості ґрунту, його органічної частини, приміром, при недостатній кількості внесення таких добрив або ігноруванні чергування культур, або через вплив сторонніх осіб та інші негативні фактори. Таким чином, без вжиття заходів відновлення втраченого якісного стану ґрунтів (зокрема, їх родючості) не є можливим їх подальше використання для виробництва органічної продукції.

Література:

1. Циліорик Р. А. Правове регулювання використання земельних ділянок для органічного землеробства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2018. 20 с.
2. Циліорик Р. А. Земельно-правові засади органічного землеробства : моногр. Харків : Юрайт, 2019. 172 с.
3. Гуторов О. І., Степаненко Т. О. Альтернативне землеробство: основні ознаки, проблеми та перспективи розвитку. Раціональне використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів: організаційно-економічні, екологічні й нормативно-правові аспекти : моногр. / ред. : С. А. Балюк, А. В. Кучер. Харків : Смуґаста тип., 2015. С. 304–310.

4. Регіональна програма охорони ґрунтів та їх родючості у Харківській області (цільові орієнтири, концепція, засоби реалізації) / за наук. ред. С. А. Балюка, М. М. Мірошниченка. Харків : ФОР Бровін О. В., 2018. 38 с.

Луц Д. М.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
Запорізького національного університету

Гречковський Д. В.
молодший науковий співробітник,
Запорізький національний університет

ЩОДО НАПРЯМІВ ПІДТРИМКИ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА У 2021 РОЦІ

Досвід іноземних країн засвідчує, що державна підтримка органічного виробництва стимулює його розвиток та збільшує обсяги виробництва органічної продукції.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» державна підтримка може надаватися операторам у рамках загальнодержавних та регіональних програм за рахунок і в межах видатків за бюджетними програмами, спрямованими на підтримку розвитку сільськогосподарських товаровиробників [1].

Варто зазначити, що у 2020 році було зроблено суттєві кроки, які спрямовуються на державну підтримку органічного виробництва. Так, Закон «Про державну підтримку сільського господарства України» було доповнено ч. 17-2.9 відповідно до якої «Державна підтримка виробників органічної сільськогосподарської продукції здійснюється шляхом:

- виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь та/або одну голову великої рогатої худоби;

- відшкодування до 30 відсотків вартості витрат на проведення сертифікації органічного виробництва;
- відшкодування до 30 відсотків вартості витрат на придбання дозволених для використання засобів захисту рослин та добрив, насіння, садивного матеріалу та кормів» [2].

Разом з цим, практична реалізація цієї норми була б можливою лише після приведення у відповідність інших нормативно-правових актів.

Так, 7 квітня, на засіданні Уряду прийнято постанову, яка розширює державну підтримку сільгоспвиробників на 2021 рік, шляхом доповнення її шістьма новими програмами. Таке рішення прийнято в рамках реалізації Закону України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки аграріїв. Одним із напрямів є державна підтримка виробників органічної сільськогосподарської продукції [3].

Але, мусимо констатувати, що станом на даний момент відсутній порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробників органічної сільськогосподарської продукції, що унеможливило її отримання.

Аналіз проекту порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробників органічної сільськогосподарської продукції дає підстави стверджувати, що у 2021 році на державну підтримку виробників органічної сільськогосподарської продукції урядом виділяється 50 млн. грн, які будуть спрямовані наступним чином:

1) бюджетна субсидія на одиницю оброблюваних угідь (1 гектар) – у розмірі 5 тис. грн, але не більше 100 тис. грн на одного оператора (загальна сума 30 млн. грн);

2) бюджетна дотація за утримання великої рогатої худоби, ідентифікованої та зареєстрованої відповідно до законодавства станом на 01 серпня поточного року – у розмірі 5 тис. грн на 1 голову ВРХ (загальна сума 15 млн. грн);

3) часткове відшкодування вартості витрат на проведення сертифікації продукції органічного виробництва – у розмірі 30% (без урахування податку на додану вартість), але не більше 20 тис. грн на одного суб'єкта господарювання (загальна сума 5 млн. грн) [4].

Слід звернути увагу на те, що підтримка органічного виробництва можлива і в рамках підтримки розвитку фермерських господарств. Зокрема, відповідно до порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств часткова компенсація витрат фермерським господарствам, пов'язаних з наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами (крім новостворених) за напрямом органічне виробництво, надається у розмірі 90 відсотків вартості, але не більше ніж 10000 гривень.

Фінансова підтримка новостворених фермерських господарств у період їх становлення (перші три роки після створення) для отримання сільськогосподарських дорадчих послуг за напрямом органічне виробництво надається один раз у розмірі, що не перевищує 36000 гривень, за умови попередньо укладеного до кінця поточного бюджетного періоду договору та на підставі акта/актів виконаних робіт [5].

Як бачимо, порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств передбачає лише компенсацію вартості дорадчих послуг.

Враховуючи певні складнощі в отриманні державної допомоги для розвитку органічного виробництва вагому роль можуть відігравати регіональні програми, які фінансуються за рахунок місцевих бюджетів. Але, аналіз відповідних програм дає підстави стверджувати, що лише Чернігівська область має затверджену програму фінансової підтримки органічного виробництва в Чернігівській області на 2015–2020 рр., метою якої є збільшення частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства області та забезпечення населення продуктами харчування, що безпечні для здоров'я [6].

Більшість областей передбачає заходи по підтримці органічного виробництва в рамках загальних програм по підтримці агропромислового комплексу. В рамках програм кошти спрямовуються на наступні напрямки:

- фінансова підтримка господарюючим суб'єктам у сфері органічного виробництва для часткового відшкодування вартості витрат на сертифікацію відповідності виробництва органічної продукції;

- відшкодування вартості органічного насінневого матеріалу;
- компенсацію в розмірі 20% вартості поставленої органічної продукції дитячим дошкільним, шкільним, медичним та соціальним закладам області на умовах державних закупівель, яка надається за умови співфінансування з місцевих бюджетів в обсязі не менше 10% вартості поставленої продукції [7];
- забезпечення органічних підприємств зручною та ефективною науково-дослідною підтримкою та підготовкою фахівців із питань ведення органічного виробництва;
- компенсацію понесених витрат суб'єктом господарювання, які пов'язані із здійсненням заходів з агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення [8].

Література:

1. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10.07.2018 р. № 2496-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (дата звернення: 08.06.2021).
2. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.07.2004 р. № 1877-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (дата звернення: 08.06.2021).
3. Уряд розширив державну підтримку аграріїв на 2021 рік. Інформаційно-аналітичний портал АПК України : веб-сайт. URL : <https://agro.me.gov.ua/ua/news/uryad-rozshiriv-derzhavnu-pidtrimku-agrariyiv-na-2021-rik> (дата звернення: 08.06.2021).
4. Обговорення Проекту порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробників органічної сільськогосподарської продукції. Департамент агропромислового розвитку Кіровоградської обласної державної адміністрації : веб-сайт. URL: <http://apk.kr-admin.gov.ua/index.php/blog/item/641-obhovorennia-proektu-poriadku-vykorystannia-koshtiv-peredbachenykh-u-derzhavnomu-biudzheti-dlia-derzhavnoi-pidtrymky-vyrobnnykiv-organichnoi-silskohospodarskoi-produktsii> (дата звернення: 08.06.2021).
5. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку

- фермерських господарств : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.201 р. № 106. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF#n10> (дата звернення: 08.06.2021).
6. Про програму фінансової підтримки органічного виробництва в Чернігівській області на 2015–2020 рр. : Рішення Чернігівської обласної ради від 29 квітня 2015 р. URL : <https://chor.gov.ua/normativni-dokumenti/rishennya/item/2803-pro-programufinansovoi-pidtrymky-orhanichnoho-vyrobnytstva-v-cher> (дата звернення: 08.06.2021).
  7. Про Програму розвитку та підтримки аграрного комплексу Полтавщини за пріоритетними напрямками на період до 2020 року (в новій редакції): Рішення Полтавської обласної ради від 12 жовтня 2017 р. № 552. URL: https://oblradapl.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=9397:1-plenarne-zasidannja-18-sesiyi-7-sklikannja-12102017-roku&catid=86:rishennja-sesij-oblasnoyi-radi-vii-sklikannja&Itemid=201 (дата звернення: 08.06.2021).
  8. Про Комплексну програму розвитку агропромислового комплексу Рівненської області на 2018–2022 роки : Рішення Рівненської обласної ради від 18 травня 2018 р. № 937. URL: <https://ror.gov.ua/rishennya-oblasnoyi-radi-7-sklikannya/937-pro-kompleksnu-programu-rozvitku-agropromislovogo-komple> (дата звернення: 08.06.2021).

Малохліб Олена Сергіївна
кандидат юридичних наук,
старший лаборант кафедри екологічного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ДЛЯ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

За останні роки в Україні спостерігається позитивна тенденція розвитку органічного виробництва, а також постійне збільшення

попиту на органічні продукти та усвідомлення споживачами їх корисних властивостей й переваг.

Одним із завдань за стратегічною ціллю 1 «Забезпечення стимулюючої та дорадчої аграрної політики» Національної економічної стратегії на період до 2030 року, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 179 від 03.03.2021 р. [1] виступає підтримка органічного виробництва, яка полягає у виконанні програм з підтримки виробників органічної продукції, здійснення заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності виробників стосовно переваг ведення органічного виробництва.

Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [2] визначає органічне виробництво як сертифіковану діяльність, що пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції) і яка провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу й маркування органічної продукції (ст. 1).

Відповідно до чинного законодавства виробництво органічної сільськогосподарської продукції має проводитися у процесі ведення органічного землеробства на придатних для цього земельних ділянках, які надаються за рахунок земель сільськогосподарського призначення. Наша держава має сприятливі умови для здійснення органічного землеробства завдяки великій площі земель сільськогосподарського призначення, серед яких значна частка належить родючим чорноземам. Крім того, Національною економічною стратегією на період до 2030 року передбачається збільшення площі земель з органічним статусом до не менш як три відсотки загальної площі сільськогосподарських угідь.

Зауважимо, що Земельний кодекс України [3] не виокремлює у складі земель сільськогосподарського призначення землі для ведення органічного землеробства. Класифікація видів цільового призначення [4] земель також не містить положення щодо можливості використання земель сільськогосподарського призначення для ведення органічного землеробства.

Для ведення органічного землеробства землі сільськогосподарського призначення повинні відповідати певним вимогам щодо рівня їх забруднення шкідливими речовинами, а саме пестицидами, радіонуклідами, важкими металами тощо. Разом із тим, як свідчить практика з вирощування високоякісної, екологічно безпечної продукції, відносно якості ґрунтів органічних господарств, то вони не повинні мати також незадовільних агрофізичних параметрів, незадовільних фізико-хімічних властивостей, низького вмісту рухомих форм поживних речовин. Рівень родючості таких ґрунтів повинен бути таким, щоб забезпечити оптимальні умови для росту і розвитку культурних рослин та формування високих врожаїв сільськогосподарських культур відповідної якості.

Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», який втратив чинність у серпні 2019 р., містив ст. 23 «Придатність земель (ґрунтів) для виробництва органічної продукції та сировини» відповідно до якої Порядок оцінки придатності земель (ґрунтів) для виробництва органічної продукції повинен був затверджуватися Кабінетом Міністрів України, однак і дотепер такий Порядок не затверджений. Нині чинний Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» теж, на жаль, не передбачає правових приписів, які б визначали критерії, що мають використовуватися при вирішенні питання щодо придатності земель сільськогосподарською призначення для виробництва органічної продукції.

В юридичній літературі підкреслюється, що оцінка придатності земельних ділянок сільськогосподарського призначення для виробництва органічної продукції рослинного походження виступає належною гарантією виробництва такої продукції. Відсутність правової регламентації такої оцінки в Україні зводить нанівець і саму гарантію [5, с. 161].

Основою для встановлення критеріїв якості земель, які застосовуються для оцінки їх придатності для виробництва органічної продукції є показники якості ґрунтів, рослин та віддаленість земель від джерел забруднення – промислових підприємств та об'єктів, що можуть забруднювати навколишнє природне

середовище токсичними і небезпечними викидами (сполуки важких металів, пестициди, радіонукліди тощо). Самі ці показники мають враховуватися при розробленні критеріїв оцінки придатності земель для органічного землеробства. Крім того, обов'язково повинні враховуватися дані агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення, завдання якої полягає у визначенні показників якісного стану ґрунтів, їх зміни у процесі господарської діяльності, а також умов для раціонального використання мінеральних, органічних добрив, збереження від забруднення, відтворення їх родючості.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що органічне землеробство в Україні, будучи складовою органічного виробництва, має сприятливі перспективи для майбутнього розвитку. Однак, правове регулювання відносин, які пов'язані з використанням земельних ділянок для органічного землеробства потребує вдосконалення.

Література:

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : постанова Кабінету Міністрів України № 179 від 03.03.2021 р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 22. Ст. 1015.
2. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10.07.2018 р. № 2496-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 36. Ст. 275.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст. 27.
4. Про затвердження Класифікації видів цільового призначення земель : Наказ Державного комітету України із земельних ресурсів від 23.07.2010 р. № 548. *Офіційний вісник України*. 2010. № 85. Ст. 3006.
5. Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення : монографія / [М. В. Шульга, Н. Р. Малишева, В. В. Носік та ін.]; за заг. ред. проф. М. В. Шульги. Харків : Юрайт, 2020. 308 с.

*Марченко Світлана Іванівна,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри земельного та аграрного права
КНУ імені Тараса Шевченка*

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

В сучасних умовах розвитку партнерських відносин між владою і громадянським суспільством, децентралізації у аграрному та земельному праві зростає роль та значення публічного адміністрування у сфері виробництва органічної сільськогосподарської продукції. В національному законодавстві відсутнє законодавче визначення публічного адміністрування. В теорії аграрного права під публічним адмініструванням аграрних відносин розуміють законодавчо визначену діяльність публічних адміністрацій, якими є органи державної влади й органи місцевого самоврядування, що полягає у здійсненні регулюючої, стимулюючої, дозвільної функцій щодо діяльності суб'єктів аграрних правовідносин із метою підвищення ефективності та розвитку сільського господарства у спосіб, найбільш сприятливий для суб'єктів аграрних правовідносин [1, с. 20]. Зазначена дефініція повною мірою відображає і ознаки публічного адміністрування в сфері виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Система органів та зміст регулюючої, стимулюючої, дозвільної функцій залежать від конкретної галузі сільськогосподарського виробництва чи виробника сільськогосподарської продукції. З огляду на обмежений обсяг даного дослідження, зупинимось на окремих питаннях інституційного забезпечення органічного сільськогосподарського виробництва.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює відносини у сфері виробництва органічної сільськогосподарської продукції є Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної

продукції» від 10 липня 2018 року № 2496-VIII (надалі – Закон, Закон про органічне виробництво), в якому закріплено загальні засади інституційно-функціонального забезпечення виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Зокрема, розділ III Закону містить загальні засади державного регулювання у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції та систему органів державної влади, а розділ IV – їх повноваження (функції). Саме визначення системи органів державного управління в аграрній сфері, прийняття й виконання аграрно-правових актів, закріплення певних повноважень цих органів, на думку Погрібного О. О. [2, с. 108], становить основу публічного адміністрування.

Варто відмітити, що Закон при визначенні системи органів державного управління закріплює невичерпний їх перелік. В юридичній літературі зверталась увага як на дефекти термінології щодо застосування терміну «державне управління» в той час, як мова йде про публічне адміністрування, так і на прогалини у сфері інституційного забезпечення [3, с. 86]. Так, до системи органів, які здійснюють державне управління та регулювання у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції віднесено Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики, та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів. При цьому, наприклад, відсутні центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, органи місцевого самоврядування та інші органи, які відіграють важливу роль у публічному адмініструванні органічного сільськогосподарського виробництва, особливо з огляду на формування об'єднаних територіальних громад, необхідність стимулювання розвитку бізнесу та забезпечення надходжень до місцевих бюджетів. Відповідна співпраця органів місцевого самоврядування, органів державної влади

та виробників органічної сільськогосподарської продукції має місце під час створення спеціалізованих кластерів у сільському господарстві. Наприклад, Концепцією Державної цільової програми розвитку промислового картоплярства на період до 2025 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 1345-р, до критеріїв її ефективності віднесено збільшення частки підприємств, що займаються виробництвом картоплі, в тому числі сімейних фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів і спеціалізованих підприємств, що займаються виробництвом органічної продукції, а також створення відповідних спеціалізованих кластерів.

Література:

1. Копиця М. До питання про державну підтримку та публічне адміністрування в аграрному праві України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2(113)/2020. С. 18–22.
2. Аграрне право України : підручник для студ. вищих навч. закл. / Н. О. Багай та ін. ; ред. О. О. Погрібний. Київ : Істина, 2005. 448 с.
3. Бондар О. Г. Правове та інституційне забезпечення публічного управління у сфері органічного сільського господарства України. *Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення: монографія* / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2020. С. 75–89.

Носік Володимир Васильович
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри земельного та аграрного права
Інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
член-кореспондент НАПрН України

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА І ОБІГУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ У ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

Відповідно до Цілей Сталого Розвитку на період до 2030 року [1] в Україні розробляється Національна економічна стратегія, у якій виробництво і обіг органічної сільськогосподарської продукції розглядається як один з пріоритетних напрямків сталого розвитку суспільства з огляду на сучасні тенденції у екологізації сільського господарства на основі екосистемного підходу та розширенні виробництва екологічно чистої, безпечної для життя і здоров'я людини сільськогосподарської продукції промислового і продовольчого призначення у рамках єдиної сільськогосподарської політики, а також формування програми Green Deal країн ЄС з врахуванням взятих Україною зобов'язань з адаптації аграрного, екологічного, продовольчого законодавства до вимог ЄС, а також Угоди про сільське господарство та інших багатосторонніх угод СОТ.

За даними проведеного Мінекономіки України моніторингу, у 2019 році загальна площа сільськогосподарських земель з органічним статусом та перехідного періоду склала 468 тис. га (1,1% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення України, на яких свою діяльність здійснювали 617 операторів органічного ринку, з них 470 – сільськогосподарські товаровиробники. При цьому основними видами виробленої в Україні органічної продукції є зернові культури, молоко та молочні продукти, крупи, м'ясо та м'ясні продукти, фрукти і овочі [2].

За законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10 липня 2018 року [3], під органічним виробництвом розуміється

сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Однією з істотних ознак органічного виробництва як аграрно-правової категорії є сертифікація всіх стадій технологічного процесу з виробництва такої продукції, яка має здійснюватися сільськогосподарськими товаровиробниками та іншими суб'єктами аграрних правовідносин відповідно до закону. Відповідно до названого вище закону, в Україні суб'єктами здійснення права на виробництво органічної продукції можуть бути не будь які юридичні особи чи фізичні особи підприємці, а лише ті, які по-перше, мають статус сільськогосподарських товаровиробників різних організаційно-правових форм; по-друге, пройшли передбачену законом процедуру сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції; по-третє, забезпечили додержання вимог законодавства щодо перехідного періоду, тобто встановленого законом терміну переходу від виробництва неорганічної продукції до виробництва органічної продукції, під час якого оператор дотримується вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції; по-четверте, у встановленому законом порядку внесені до Державного реєстру операторів, які здійснюють сертифіковану діяльність з виробництва органічної продукції, її обігу і сертифікації [4, с. 36–50].

Водночас цим же законом передбачено, що не визнаються суб'єктами права на виробництво органічної продукції фізичні і юридичні особи, які виробляють таку продукцію, призначену для власного споживання. У цьому зв'язку постають запитання щодо того, чи можуть мати право на виробництво органічної сільськогосподарської продукції особисті селянські господарства з їх особливим економічним, соціальним і правовим становищем у аграрно-соціальній сфері, які є основою для виживання більшості сільського населення, вирішення продовольчих проблем, подолання бідності, збереження національної

ідентичності українського народу як власника землі, і які у значних обсягах реалізують вироблену ними продукції на аграрних ринках. За даними Держкомстату України станом на 01 січня 2020 року в Україні перебувало на обліку 3975,1 тис ОСГ, які використовували земельні ділянки за різним цільовим призначенням на відповідних правових титулах загальною площею 6133,6 тис га, з яких 788,3 тис га – для будівництва і обслуговування житлового будинку і господарських будівель та споруд, 2512,6 – для ведення особистого селянського господарства, 2781,8 – для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, з них взято в оренду 348,2 тис га [5].

За законом юридична природа особистого селянського господарства визначається як господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму. Члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог цього Закону, законів України, інших нормативно-правових актів. Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької діяльності [6].

Наведені вище істотні ознаки особистого селянського господарства як аграрно-правової категорії показує, що у контексті виробництва органічної продукції діяльність громадян з ведення особистого селянського господарства має подвійний правовий режим, а саме: з одного боку – ведення особистого селянського господарства – це господарська діяльність, яка передбачає виробництво, переробку і споживання сільськогосподарської продукції для задоволення особистих потреб громадян і не є підприємницькою діяльністю, з другого – це не підприємницька господарська діяльність з виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, надлишки якої можуть бути реалізовані як на організованому, так і не організованому аграрних ринках

у тих чи інших правових формах, як правило, за договорами купівлі-продажу.

Порівняльний аналіз закріплених у законах з питань органічного виробництва і особистого селянського господарства положень у суб'єкті складі виробників органічної сільськогосподарської продукції і продовольства показує, що між цими законами є певні колізії, які не дозволяють дати однозначну відповідь на питання про те, чи можуть громадяни як суб'єкти права на ведення ОСГ бути внесеними до Реєстру виробників органічної сільськогосподарської продукції. Вбачається, що закріплене у законі положення щодо виробництва особистими селянськими господарствами сільськогосподарської продукції для власних потреб не може бути законодавчим бар'єром для тих громадян, які виявляються бажання виробляти органічну сільськогосподарську продукцію не лише для власного споживання, а й для її реалізації споживачам на внутрішньому і зовнішньому аграрних ринках.

З метою забезпечення правової визначеності у підходах до правового регулювання виробництва органічної продукції за участю особистих селянських господарств, вбачається за доцільне провести поглиблений науковий пошук з цих питань та зробити відповідні наукові висновки і рекомендації з удосконалення чинного законів у цій сфері з врахуванням вимог законодавства Європейського Союзу щодо адаптації національного аграрного, продовольчого, екологічного та іншого законодавства в частині виробництва і обігу органічної сільськогосподарської продукції.

Література:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року : Указ Президента України // Офіційний вісник України. – 2019. – № 79. – Ст. 2712.
2. Органічне виробництво в Україні – Ел. ресурс: Режим доступу: agro.me.gov.ua
3. Відом. Верх. Ради України – 2018. – № 36. – Ст. 275.
4. Теоретичні і законодавчі основи здійснення права на органічне виробництво в умовах реалізації цілей сталого розвитку до 2030 року в Україні // Органічне сільськогосподарське

виробництво в Україні: правові засади ведення : монографія / М. В. Шульга, Н. Р. Малишева, В. В. Носік та ін.; за заг. ред. проф. М.В. Шульги. – Харків : Юрайт, 2020. – С. 36–50

5. Ел. ресурс: Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/sg/osg/osg_reg/osg_reg_u/osg_reg_0120_u.html
6. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15.05.2003 р. (з наступними змінами) // Відом. Верх. Ради України. – 2003. – № 29. – Ст. 232.

Онищенко Оксана Анатоліївна
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри підприємництва,
менеджменту організацій та логістики
Запорізького національного університету

Тімощук Карина Андріївна
студентка факультету менеджменту
Запорізького національного університету

РОЗВИТОК ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК КОМПОНЕНТИ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Успішне вирішення проблем сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі суспільного розвитку вимагає нового розуміння та комплексних підходів в організації та управлінні галуззю. Однією з корінних проблем аграрного сектора економіки країни є підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. В умовах розвитку ринкових відносин необхідність підвищення економічної ефективності виробництва в усіх сферах економіки, зокрема й в агросекторі, продовжує актуалізуватися.

В умовах подальшого розвитку ринкової економіки в сільському господарстві потрібен пошук нових підходів до вивчення проблем формування та ефективного розвитку аграрного ринку. Закономір-

ності розвитку аграрного ринку та формування нових економічних взаємин господарюючих суб'єктів, що відповідають рівню розвитку ринкової економіки, на регіональному рівні недостатньо вивчені. Внаслідок цього необхідно критично оцінити економічну ситуацію, яка склалася в сільськогосподарському виробництві України й обґрунтувати шляхи підвищення економічної ефективності.

На різних етапах розвитку України проблеми забезпечення продовольчими і непродовольчими товарами народного споживання, що виготовляються із сільськогосподарської сировини, вирішувалися послідовними соціально-економічними перетвореннями в аграрному секторі. Стосовно товарів органічного виробництва – сьогодні це питання є одним з найголовніших соціально-економічних пріоритетів розвитку агросектору України. Результати цих перетворень, поряд з великими досягненнями, характеризувалися певними прорахунками і недоліками. До них відносять маловивчені питання інституційних і структурних перетворень, їх вплив на процеси формування, розвитку і регулювання аграрного ринку.

Ринкові умови вимагають принципово нових підходів до проблеми підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва відповідно до закономірностей функціонування ринкової економіки, а також уточнення і поглиблення методологічних основ розвитку економіки сільськогосподарського виробництва, оскільки вони покликані забезпечити наукову базу для прийняття поточних і довгострокових рішень в умовах дії жорстких законів ринку. Інакше кажучи, спрямовані на розробку довгострокової стратегії підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва як найбільш трудомісткої і капіталомісткої галузі.

Ефективність функціонування сільськогосподарського виробництва України залежить від раціонального використання реальних резервів, концентрації зусиль і ресурсів на конкретних прогресивних підприємствах, що дають велику віддачу, а також від соціально-економічних пріоритетів.

Аграрний сектор залишається одним із пріоритетів соціально-економічної політики держави.

Основними цілями агропродовольчої політики є:

- підвищення ефективності сектора на основі зростання конкурентоспроможності виробництва і формування розвинених ринків в агропродовольчому секторі;
- підтримка соціального розвитку сільської місцевості на основі диверсифікації джерел зайнятості і збільшення доходів сільського населення, нормального життєзабезпечення відповідно до рекомендованих норм соціального та інженерного облаштування, а також підвищення фінансової стійкості сільськогосподарських товаровиробників;
- підвищення доступності та безпеки продовольства для громадян;
- збереження і відтворення природних ресурсів, використуваних в агропромисловому комплексі.

Системний аналіз чинного законодавства з регулювання виробництва та просування органічної продукції в аграрному секторі економіки України доводить, що стверджувати існування цілісної й взаємоузгодженої системи нормативно-правових актів у цій галузі передчасно. Чинне законодавство потребує подальшого вдосконалення з метою активізації належного рівня правового регулювання обігу органічної продукції, підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та прискорення його розвитку, а також вирішення соціальних проблем на селі для забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України в цілому.

Павлюк Тетяна Сергіївна
кандидат економічних наук, доцент кафедри
підприємництва, менеджменту організацій та логістики
Запорізького національного університету

НОВІ РИНКИ ЄС – НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ ВИРОБНИКІВ АПК УКРАЇНИ

Підписавши 27-го червні 2014 року Угоду про асоціацію з ЄС, та запровадивши тим самим ПВЗВТ (повну всеохоплюючу зону

вільної торгівлі), як невід’ємну частину Угоди, уряд України відкрив для українських виробників доступ на один з крупніших ринків світу – ринок ЄС. Отримавши можливість торгувати з країнами Євросоюзу, аграрії України отримали як нові можливості, так і нові випробування. 500 млн осіб – така ємність європейського ринку, однак разом із такою великою кількістю споживачів, на виробників агропромислового комплексу України, також чекає величезна кількість конкурентів з країн центральної, західної, північної та південної Європи. На цьому етапі постає питання – а чи зможуть представники АПК нашої країни гідно конкурувати із провідними аграріями світу? Актуальним це питання залишається ще з моменту підписання Угоди про асоціацію з ЄС і до сьогодні. Деякі українські виробники вже довели свою конкурентоспроможність, деякі ще активно намагаються це зробити.

Сільгоспвиробники не лише повинні виробляти безпечну та якісну продукцію, яка буде відповідати стандартам ЄС, але й має подібатися як європейцям, так і нашим вітчизняним споживачам, щоб скласти гідну конкуренцію і на внутрішньому ринку, в умовах відкриття кордонів для якісної європейської продукції за, майже такими ж цінами. Виробники агропромислової продукції України наразі керуються законами України та потребами ринку, однак готуються до серйозних змін.

Розглянемо деякі зміни щодо технічних вимог для експорту української продукції деяких видів. Також наведемо деякі статистичні дані, щодо змін величини експорту даних видів продукції до країн ЄС за останні роки, а саме: молочної продукції, яєць, птиці, м’ясної продукції, а також досить прибуткового продукту та перспективного в плані експорту – меду. Так, зазначимо, що для того, щоб мати можливість експортувати на ринку ЄС молочну продукцію, виробникам з України довелося внести багато змін та адаптивних заходів, серед яких: встановлено еталонні методи хімічного, фізичного та мікробіологічного аналізу та сенсорної оцінки молока та молочних продуктів, який має проводитись акредитованими лабораторіями; визначено 7 видів частково зневодненого, згущеного, молока в залежності від вмісту жиру та домішок сахарози, та 4 види зневодненого, сухого, в залежності від вмісту жиру; встановлено

вимоги щодо маркування продукції; впроваджено систему НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points) та багато іншого. Додатково зазначимо, що лише за 10 місяців 2017 року було експортовано молочної продукції на 73,2% більше в порівнянні з 2016 роком.

Говорячи, про м'ясну продукцію, зазначимо, що виробникам довелося внести зміни наступного виду:

– використання ушних бірок, паспортів тварин, комп'ютери-зація бази даних, індивідуальний реєстр.

Було також проведено категоризація м'яса великої рогатої худоби, вік якої не перевищує 12 місяців, додаткові етикетки для нього та контроль на бойнях; класифікація яловичих, свинячих та овечих туш, віком 12 місяців і більше, їх вчасне зважування. І це, не говорячи вже про вимоги щодо захисту довкілля, знов таки, провадження НАССР та дотримання стандартів/технічних регламентів щодо кожного виду продукції. Щодо експорту м'ясної продукції також поступово спостерігаються позитивні зміни – так лише у січні-вересні 2017 року обсяги експорту продукції м'ясної групи збільшилися у 1,5 рази проти відповідного періоду 2016 року.

Досить привабливою виявилось для європейців м'ясо української птиці. Так, валове виробництво м'яса птиці в Україні сягнуло 1167 тис. тон у 2016 році. А продажі яєць неухильно зростають – протягом 9 місяців 2017 року, порівняно з аналогічним періодом 2016 року, в Україні виробництво яєць зросло на 1,6% – до 12,1 млрд. шт., а головним експортером є Нідерланди. Знов таки, окрім впровадження ХАСППу та дотримання технічних вимог та вимог щодо захисту навколишнього середовища, виробники яєць та м'яса птиці, інкубаційні станції, збирачі та пакувальники мають дотримуватися вимог категоризації, вести реєстри та ретельно зберігати інформацію. Маркування кодом виробника продукції для реалізації має визначатися в стандартах/технічних регламентах щодо кожного виду продукції. Значна кількість вимог ЄС вже врахована, однак залишається ряд правил, які потрібно врахувати, – зокрема щодо організації пакувальних центрів, вимог до годівлі та вільного виходу птиці.

Наша країна входить до числа країн – найбільших виробників меду, серед таких країн як: Китай (близько третини глобального

ринку), Туреччина, Іран, Аргентина, США. Світове виробництво меду неухильно зростає, щоб не втратити своє більш-менш привабливі позиції у цій галузі, виробникам меду з України також слід вносити певні зміни та реформувати своє виробництво. Європейські відповідальні структури затверджують методи аналізу меду, приймають акти щодо регулювання походження меду, мінімального вмісту пилку у фільтрованому меді та встановлюють порядок виконання таких повноважень українським компетентним органом. Обов'язковим є зазначення країн походження меду. На етикетці має бути зазначено один з таких варіантів:

- «суміш меду з ЄС»;
- «суміш меду з країн, що не є членами ЄС»;
- «суміш меду країн ЄС та інших країн».

Підкреслимо, що експорт меду в країни ЄС з України неухильно зростає, так, наприклад з 1012 року до 2016 року він збільшився з 9 тис. тон до 36,8 тис. тон відповідно.

Підсумовуючи все вищесказане, хотілося б ще раз підкреслити, що для отримання дозволу на експорт продукції АПК України треба пройти повний комплекс заходів на визначення відповідності санітарним та фітосанітарним нормам. Це і є відповідною перешкодою для виходу на європейський ринок для деяких виробників, так як, паралельно ще треба активно дбати про цінову привабливість своєї продукції та про посилення інших конкурентних позицій нашої продукції на ринках Європи.

Література:

1. Адаптація до законодавства ЄС. Популярний путівник. 2018. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/adaptation_infographics_all.pdf (дата звернення: 20.05.2021).
2. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2016 рік. Державна служба статистики України, 2017.
3. Асоціація тваринників України. URL: <https://usba.com.ua/> (дата звернення: 20.05.2021).
4. Онлайн портал з експорту до ЄС. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/welcome-access2markets-trade-helpdesk-users> (дата звернення: 20.05.2021).

Савельєва Олена Миколаївна

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Правові засади подальшого розвитку земельних відносин в аграрному секторі мають бути зорієнтовані на забезпечення сталого землекористування та його екологізацію [1, с. 76]. З даною думкою слід погодитися, оскільки, як слушно зауважує Т. В. Курман, саме такий підхід дозволить створити необхідні умови як для розвитку сільськогосподарського виробництва (в тому числі органічного), так і для підвищення якості сільськогосподарської продукції [2, с. 112]. Правовідносини, що виникають та реалізуються у сфері органічного виробництва, являють собою комплекс суспільних відносин, врегульованих нормами, аграрного, земельного, екологічного, інших суміжних галузей права, у межах яких здійснюється сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

У структурі цих правовідносин можливо виділити декілька об'єктів, серед яких основними є два – органічна сільськогосподарська продукція та земельна ділянка, сертифікована для органічного виробництва (землеробства). Земельній ділянці як об'єкту правового регулювання притаманна певна специфіка, але ст. 181 Цивільного кодексу України прямо відносить земельні ділянки до нерухомих речей, а отже – до майна. Земельна ділянка як річ у цивільно-правовому розумінні не вважається класичним об'єктом цивільних прав, оскільки

цей об'єкт земельних правовідносин, в першу чергу, виступає основним національним багатством, природним ресурсом і основним засобом виробництва, зокрема, у сільському господарстві, а також об'єктом державного моніторингу. Крім того у наукових джерелах відмічається, що об'єктом правовідносин щодо органічного виробництва виступають явища і предмети навколишнього світу, на які спрямовані суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників таких правовідносин, а саме: земельні ділянки (паї), речі, майно, поведінка тощо. Правовідносинам щодо органічного виробництва властиві об'єкти правовідносин, що є характерними й для аграрних правовідносин, але за однієї додаткової умови – на них спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників правовідносин щодо органічного виробництва [3, с. 7].

У сучасній науковій літературі віднайшла свою розробку також така категорія, як «органічні землі» як об'єкти використання в органічному землеробстві. Такими землями вважаються сертифіковані для органічного виробництва сільськогосподарські угіддя, що перебувають у власності або в користуванні господарюючих суб'єктів, які включені до Реєстру виробників органічної продукції та виробляють чи мають намір виробляти і реалізовувати органічну сільськогосподарську продукцію, а також знаходяться у стані постійного сертифікаційного моніторингу з метою забезпечення відповідності якісного стану угідь критеріям якості органічної продукції. Такі землі характеризуються наступними основними ознаками: а) придатність для виробництва органічної продукції, яка підтверджується відповідним сертифікатом; б) використання органічних земель здійснюють спеціалізовані сільськогосподарські господарюючі суб'єкти, включені до Реєстру виробників органічної продукції; в) сертифікованість для потреб органічного землеробства; г) перебування у стані постійного сертифікаційного моніторингу з метою забезпечення відповідності їх якості критеріям якості органічної та екологічно чистої продукції [4, с. 14]. Аналізуючи співвідношення конструкцій «органічні землі» та «земельна ділянка для ведення органічного виробництва», слід резюмувати, що ці категорії слід вважати синонімічними, зважаючи лише на множинний

характер першої із них. При цьому сертифікація органічного виробництва та/або обігу органічної продукції в Законі України від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» являє собою перевірку та встановлення відповідності виробництва та/або обігу продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Продовжуючи міркування про особливості земельної ділянки як об'єкта правовідносин у сфері органічного сільськогосподарського виробництва, постає питання, з якого моменту земельна ділянка стає об'єктом вказаних правовідносин. Адже фактично процес сертифікації земельної ділянки передуює виникненню виробничих аграрних відносин, а результат його одержання можна вважати підставою для їх виникнення. Результати оцінки придатності ґрунтів для органічного рослинництва відіграють важливу роль для визначення їх економічної вартості як природного ресурсу і встановлення грошової оцінки відповідних земельних ділянок. Для здійснення експертної грошової оцінки обов'язково мають бути наявні матеріали про фізичні характеристики конкретної земельної ділянки, якість її ґрунту, характер і стан земельних поліпшень, її використання згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про експертну грошову оцінку земельних ділянок», що і є змістом ґрунтового сертифікату. Земельний сертифікат установлюватиме належність земельної ділянки до певної категорії якості, що служить підставою для оцінки вартості земель сільськогосподарського призначення [5, с. 120]. Подальший обіг сертифікованої земельної ділянки, призначеної для ведення органічного рослинництва (землеробства) стане можливим за наявності чинного сертифіката, що цілком об'єктивно підвищує ринкову вартість органічних земель.

Література:

1. Шульга М. В. Сучасні земельно-правові проблеми в агро-сфері. *Третє зібрання фахівців споріднених кафедр щодо обговорення стратегії еволюції аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України*: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса,

- 7–10 черв. 2018 р.) / відп. ред. Т. Є. Харитоновна, Х. А. Григор'єва. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2018. С. 74–76.
2. Курман Т. В. Теоретико-методологічні засади правового забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.06; наук. конс. М. В. Шульга; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2019. 487 с.
  3. Мельник В. О. Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.06; Нац. ун-т біорес. і природокорист. України. Київ, 2018. 20 с.
  4. Цилюрник Р. А. Правове регулювання використання земельних ділянок для органічного землеробства : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.06; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків, 2019. 20 с.
  5. Цуркан Н. В. Сертифікація земель сільськогосподарського призначення та встановлення зон органічного землеробства. *Молодий вчений*. 2016. № 9 (36). С. 118–121.

Сидор Вікторія Дмитрівна
 доктор юридичних наук, професор,
 професор кафедри конституційного,
 адміністративного та міжнародного права
 Київського інституту інтелектуальної власності та права
 Національного університету
 «Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ РЕЄСТР ЯК НАДІЙНЕ ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ПРО АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ ДЛЯ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ

Традиційно так склалось у нашій державі, що складний бюрократичний шлях від подання заявки до отримання державної підтримки було під силу пройти лише представникам агробізнесу з категорії «важкоатлетам». Для дрібного бізнесу додаткові

адміністративні витрати, збирання необхідної документації, підтвердження свого права на одержання державної підтримки були реальним «каменем спотикання».

Змінити цю ситуацію та урівняти конкурентні переваги малого, середнього та великого агробізнесу під силу Державному аграрному реєстру – державній автоматизованій інформаційній системі збирання, обліку, накопичення, оброблення та надання інформації про виробників сільськогосподарської продукції та сільськогосподарську діяльність, яку вони здійснюють.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції» від 5 листопада 2020 року № 985-ІХ, Державний аграрний реєстр функціонує на принципах:

- єдності методології ведення Державного аграрного реєстру;
- об'єктивності, достовірності, актуальності та повноти відомостей у Державному аграрному реєстрі;
- відкритості та доступності відомостей Державного аграрного реєстру, законності їх одержання, поширення і зберігання;
- відсутності дублювання відомостей інших реєстрів, кадастрів та інформаційних систем;
- обов'язковості електронної інформаційної взаємодії Державного аграрного реєстру з іншими державними реєстрами та кадастрами, що містять відомості про виробників сільськогосподарської продукції, за допомогою прикладного програмного інтерфейсу та/або через систему електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів шляхом забезпечення технологічної сумісності технічних рішень Державного аграрного реєстру з іншими державними реєстрами та кадастрами;
- документування всіх відомостей Державного аграрного реєстру;
- захищеності інформації Державного аграрного реєстру від несанкціонованого доступу, порушення цілісності відомостей Державного аграрного реєстру, його апаратного чи програмного забезпечення.

Ведення Державного аграрного реєстру здійснюється шляхом: внесення відомостей про виробників сільськогосподарської продукції до Державного аграрного реєстру, включаючи інформацію про обсяги виробленої (вирощеної) ними сільськогосподарської продукції, частку сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік;

ведення обліку, оброблення та систематизації інформації про виробників сільськогосподарської продукції;

внесення змін до відомостей про виробників сільськогосподарської продукції до Державного аграрного реєстру для забезпечення актуальності таких відомостей;

використання інформації Державного аграрного реєстру, в тому числі інформації, отриманої шляхом інформаційної взаємодії Державного аграрного реєстру з іншими державними реєстрами та кадастрами, для адміністрування заявок виробників сільськогосподарської продукції на отримання державної підтримки, а також документів дозвільного характеру;

відображення відповідних актуальних відомостей у Державному аграрному реєстрі в порядку його електронної інформаційної взаємодії з іншими державними реєстрами та кадастрами;

адміністрування заявок на отримання державної підтримки, а також документів дозвільного характеру за допомогою програмних засобів ведення Державного аграрного реєстру.

Внесення відомостей про виробників сільськогосподарської продукції до Державного аграрного реєстру може здійснюватися центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної аграрної політики, політики у сфері сільського господарства, центром надання адміністративних послуг та/або виробником сільськогосподарської продукції.

Виробники сільськогосподарської продукції мають право зареєструватися (самостійно або через центри надання адміністративних послуг) у Державному аграрному реєстрі та отримати доступ до особистого електронного кабінету та управління своїм профілем.

Доступ до особистого електронного кабінету передбачає такі можливості:

внесення інформації про виробника сільськогосподарської продукції;

подання та адміністрування заявок виробників сільськогосподарської продукції на отримання державної підтримки, а також документів дозвільного характеру;

управління профілем, можливість надання доступу до інформації, що міститься в особистому електронному кабінеті, третім особам;

користування іншими програмними засобами ведення Державного аграрного реєстру.

Таким чином, кожен зареєстрований товаровиробник матиме «особистий кабінет» і зможе надати інформацію державі про себе як претендента на одержання державної підтримки. Крім того, це створить такі додаткові переваги:

- економія часу і коштів на поїздки до владних кабінетів;
- отримання інформації з Державного земельного кадастру, реєстру юридичних осіб і фізичних осіб підприємців, реєстру речових прав на нерухоме майно, реєстру тварин;
- одержання необхідних довідок чи витягів з документів;
- отримання повідомлення про проведення планової перевірки.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції : Закон України від 5 листопада 2020 року № 985-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text> [дата звернення 15.05.2021 р.]

Статівка Анатолій Миколайович
 доктор юридичних наук, професор,
 професор кафедри земельного
 та аграрного права Національного юридичного
 університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Аналіз чинного законодавства, узагальнення як теоретичних, так і практичних питань щодо органічного виробництва в сільському господарстві, відбувається з урахуванням об'єктивних закономірностей розвитку матеріального виробництва. При цьому, визначальну роль відіграють в ньому: інтерес сільськогосподарських товаровиробників; приватна власність на землю, інше майно; ринкові відносини в процесі організації та здійснення органічного виробництва сільськогосподарської продукції та сировини. Разом з тим, було б слушно щоб критичний аналіз уявлення й сутності аграрних відносин в цій сфері містили стратегічні та тактичні аспекти сучасної аграрної реформи.

На протязі майже 30-ти років аграрна реформа в нашій державі, прокладні інститути останньої, на жаль, не в повній мірі передбачають використання економічної свободи селян, самостійності господарських суб'єктів аграрного виробництва, ринковий характер відносин. Як наслідок, аграрна реформа «пробуксовує», здійснюється з певними складнощами. При цьому, перехід до ринкової системи аграрних відносин варто охарактеризувати в поєднанні як позитивних результатів, так і негативних наслідків проведених перетворень в сільському господарстві.

В реаліях держава, здійснюючі перехід до ринкових аграрних відносин, в певних межах, ціленаправлено переорієнтовує сільське господарство на сталий та ефективний його розвиток. Використовуючи зарубіжний досвід економічно розвинутих країн, було запроваджено виробництво органічної (екологічної, зеленої) сільськогосподарської продукції та сировини.

Правову основу органічного виробництва в сільському господарстві закладено в Законах України: від 3 вересня 2013 р. «Про

виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини»; від 18 липня 2018 р. «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Окрім цього, підзаконними спеціальними нормативними актами врегульовані особливості виробництва деяких окремих видів органічної сільськогосподарської продукції. Наприклад, постановами Кабінету Міністрів України затверджені: від 30 березня 2016 р. «Детальні правила виробництва органічної продукції (сировини) тваринного походження»; від 23 березня 2016 р. «Детальні правила виробництва органічної продукції (сировини) бджільництва» та ін.

Позитивним є те, що законодавцем, вищенаведені нормативно-правові акти, було прийнято у відповідності з вимогами законодавства ЄС, принципів органічного сільськогосподарського виробництва, які визначені Міжнародною федерацією органічного сільськогосподарського руху. Взагалі, органічне сільськогосподарське виробництво розглядається як цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів. Воно поєднує чітко закріплені підходи до збереження довкілля, природних ресурсів, рівень біологічного розмаїття, застосування стандартів належного утримання тварин, способів виробництва, які відповідають певним вимогам щодо продуктів, що вироблені з використанням речовин та процесів природнього походження.

В Законі України від 18 жовтня 2005 р. «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» (ст. 4) закріплено, що до основних напрямів підвищення ефективності діяльності суб'єктів аграрного сектору віднесено сприяння впровадженню ресурсозберігаючих, безпечних та екологічних технологій виробництва сільськогосподарської продукції та сировини. Законом України від 28 лютого 2019 р. «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» закріплені положення щодо розвитку й широкого впровадження екологічно орієнтованих та органічних технологій ведення сільського господарства з урахуванням досягнень та збільшенням площ їх використання.

Слід зауважити, що в наведених нормативно-правових актах не передбачені «закриті зони» для здійснення органічного

виробництва в тваринництві та рослинництві, що є недоліком. Робити акцент тільки на технологіях органічного сільськогосподарського виробництва недостатньо. Наприклад, в Законі України «Про насіння» (1993 р.), який втратив свою дію, такі закриті зони були передбачені. Чинне законодавство в основному закріплює положення щодо вимог, заборони використовувати деякі технології, хімічні речовини та ін. в процесі використання органічної продукції та сировини. Зрозуміло, що не можна використовувати земельні ділянки для органічного виробництва, які межують із землями, де вирощується продукція в традиційному аграрному виробництві. Все це потребує здійснення відповідних заходів організаційного характеру.

Вбачається, що на сьогодні необхідно чітко визначитися з концепцією органічного виробництва в сільському господарстві, а в подальшому й в її прийнятті.

Все це вимагає внесення деякого корегування в аграрну політику держави в сучасних умовах. Дана концепція дозволить перейти до якісно нової системи аграрних відносин, яка буде базуватися на закономірностях розвитку ринкового підприємництва, де враховувалися б інтереси держави, суспільства та громадян. У відповідності до концепції необхідно буде переглянути, внести зміни та доповнення в чинні законодавчі акти, розробити та прийняти нові щодо органічного виробництва.

Концептуальність цього питання має важливе значення, оскільки суспільні відносини знаходяться постійно в перманентному стані. Тому органічне виробництво в сільському господарстві потребує як кількісного, так і якісного оновлення. Все це дозволить досягти найбільшого економічного й соціального розвитку.

Федчишин Дмитро Володимирович
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
науково-дослідної частини
Запорізького національного університету

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ПРИ ВЕДЕННІ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

В сучасних умовах у багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні, відбувається активний перехід до екологічно-спрямованого ведення сільського господарства – органічного виробництва. Органічне виробництво – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження.

Світові обсяги виробництва органічних продуктів харчування безперервно зростають, збільшується як і площа угідь під вирощуванням культур на органічних засадах, так і кількість органічних сільськогосподарських товаровиробників по всьому світу. За оцінками Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху, починаючи з 1999 року, чисельність виробників органічної продукції зростає у 10 разів до 2,3 мільйонів. Понад 75% всіх виробників зосереджена у країнах Азії та Африки та Латинській Америці. А країнами, де налічується найбільша їх чисельність, є Індія, Уганда та Мексика. Під органічним виробництвом у світі зайнято 43,7 млн га земель, або близько 1% від загальних площ фермерських земель світу. Найбільші площі зосереджені у Океанії – 17,3 млн га. У Європейському Союзі площа угідь, зайнятих під органічним виробництвом, становить 11,1 млн га. Світовий споживчий ринок органічної продукції оцінюється близько 60 млрд доларів США і характеризується стійкою тенденцією до зростання [1].

З огляду актуальності відкриття ринку землі, що безпосередньо торкнеться і органічного виробництва, варто приділити увагу особливостям правового регулювання використання земель при веденні органічного виробництва в зарубіжних країнах, а також наявності обмежень для іноземців щодо володіння землею в цих країнах.

По-перше, необхідно зазначити, що для іноземних громадян, юридичних осіб в деяких країнах впроваджено тимчасові обмеження на володіння землями сільськогосподарського призначення. Обмеження для іноземців використовуються у різному обсязі: наприклад, у власності іноземців, у Бразилії не може бути більше ніж 25% сільськогосподарських земель адміністративно-територіальної одиниці; іноземці в Чехії, якщо вони є громадянами країн-членів ЄС, можуть придбати землю лише якщо вони перебувають понад 3 роки на постійному проживанні у Чехії та зареєстровані як фермери. Інші країни, Польща, Естонія, Литва, Латвія, Словаччина, Чехія, Угорщина, а також – Болгарія, Румунія, установили перехідний етап (як триває близько до 7 років, розпочинаючи з приєднання до ЄС). Протягом цього періоду фізичні особи-іноземці не мають можливості купувати сільськогосподарські землі (перехідний період в 12 років встановлено у Польщі).

У тих країнах, що були прийняті до Європейського Союзу не так давно, названі вище обмеження застосовуються для іноземців на сільськогосподарські землі, які знаходяться у їх володінні. Це пов'язано з тим, що в цих країнах не повною мірою сформована система реєстрації прав на нерухомість, а ринок земель знаходиться в стадії становлення та створення земельного кадастру. Крім того, важливим чинником є той факт, що громадяни таких країн мають менші доходи, ніж громадяни інших країн ЄС. Крім того, ціна земельних ділянок в кілька разів є меншою, а тому вони є не конкурентоспроможними на ринку землі.

Широко поширеним у країнах Європи є використання оренди сільськогосподарських земель. Зокрема, у Бельгії орендується біля 70% наявних земельних ділянок, понад 60% земель у Франції та Німеччині, а в середньому орендовані землі по 15 країнах ЄС становлять 40% усіх сільськогосподарських площ. В країнах з інших континентів даний показник є значно нижчим, для прикладу 30% в Канаді, 20% в Японії, 14% в Новій Зеландії, 12% в США, 5% у Австралії та Аргентині [2, с. 1521].

Варто відзначити, що в країнах, умови оренди земель сільськогосподарського призначення у них доволі різні. Орендне використання земельних ділянок здійснюється на договірних засадах. Можна виділити декілька головних типів подібних договорів. Для регулювання першого їх типу договір включає пункти з боку держави щодо граничних розмірів орендної плати та строків договору. Договори даного типу, як правило, є довготерміновими та більш вигідними для орендарів, оскільки підтримують скорочення еластичності ринку оренди земель.

У Франції договори оренди належать переважно до першого типу оренди сільськогосподарських земель та захищають в основному інтереси орендаря: строки оренди переважно довгострокові та законодавчо регулюються, умови договорів містять положення, які повинні навіть після закінчення договору забезпечувати інтереси орендаря, державою встановлюються верхні та нижні межі орендної плати.

Наступний тип договорів оренди, характеризується тим, що термін оренди та ціна визначаються виключно ринковими умовами.

Найбільшого поширення в Німеччині, Швеції, Чехії, Словаччині та Литві набули договори оренди другого типу. Умови оренди сільськогосподарських земель в зазначених європейських країнах визначаються головним чином виходячи з ситуації на земельному ринку.

Обидва типи договорів оренди співіснують в Італії та Великобританії. Проте відносно частини договорів оренди другого типу спостерігається тенденція до збільшення (на базі взаємної домовленості).

Деякі фахівці взагалі вважають, що для функціонування та організації ринку земель сільськогосподарського призначення більш придатними є саме механізми її оренди [3]. Як приклад, наводяться не тільки в аграрному плані дві успішні країни, а саме Ізраїль та Нідерланди, які сформували свої земельні відносини на принципі оренди землі, де переважна частка сільськогосподарських земель знаходиться у державній власності. Основними перевагами такого підходу вважається надмірна концентрація землі в руках єдиного власника та уникнення створення земельних латифундій; запобігання подрібненню земельних площ та можливість резервування землі для соціальних потреб.

Література:

1. Динаміка та перспективи розвитку ринку органічної продукції в світі та в Україні. URL: <http://edclub.com.ua/analityka/dynamika-ta-perspektyvy-rozvytku-rynku-organichnoyi-produkciyi-v-sviti-ta-v-ukrayini>
2. Fedchyshyn D., Ignatenko I., Shulga M. Legal principles of organic production in Ukraine: realities and prospects. *Economics of Agriculture*. 2018. Vol. 65. No. 4. 1513–1528.
3. Антіпова Л. І. Залучення зарубіжного досвіду організації земельно-орендних відносин. *Економіка АПК*. 2007. № 1. С. 147–153.

Хацєр Максим Володимирович

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики
Запорізького національного університету*

Лисак Анастасія

студентка 2 курсу факультету менеджменту

**МАРКЕТИНГОВІ ПРОБЛЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ
НА ОРГАНІЧНУ ПРОДУКЦІЮ В УКРАЇНІ**

Сучасний розвиток сільського господарства нерозривно пов'язаний з процесами переходу значної частини виробників та споживачів агропродукції на органічну продукцію. Для таких країн, як Україна, що шукають можливості підвищити власну конкурентоспроможність, питання стимулювання виробництва і збуту, у тому числі експорту, органічної продукції є одними з найактуальніших. У цих умовах особливого значення набувають маркетингові процеси у сфері органічного сільського господарства, особливо ціноутворення.

Проблематику маркетингового супроводження та ціноутворення на органічну продукцію досліджували наступні науковці: В.І. Артиш [1]; В.А. Борисова [2]; О.О. Гуцаленко [3]; Т.Г. Дудар [4] та

інші. У той же час постійний розвиток світового, міжнародного та національних ринків органічної продукції спонукає проводити подальші дослідження щодо маркетингу та ціноутворення.

Ринок органічної продукції досить швидко розвивається на світовому, міжнародному та національному рівнях. При цьому, його обсяги та динаміка розвитку швидша в економічно розвинутих країнах. З іншої сторони виробники та споживачі такої продукції досить чутливі до зміни цін, особливо, що стосується країн, які розвиваються та держав з транзитивною економікою, до яких відносимо і Україну.

Українські виробники органічної продукції стикаються зі значним переліком маркетингових проблем ціноутворення, які відрізняються в залежності від ринку на якому вони працюють:

1. На міжнародних ринках збуту та ринках збуту розвинутих країн ключовими проблемами є:

- високий рівень конкуренції за активної допомоги національних урядів власним виробникам органічної продукції;
- складність демпінгу, що викликає підозри у споживачів відносно якості продукції;
- високий ступінь недовіри до органічної продукції з України.

2. На національному ринку ключовими проблемами є:

- висока чутливість споживачів до цін на органічну продукцію;
- вузький ринок, що сконцентрований у великих містах з високим рівнем доходу домашніх господарств;
- не розуміння частини споживачів переваг органічної продукції;
- складності ідентифікації органічної та крафтової продукції агровиробників.

Не зважаючи на суттєві маркетингові проблеми ціноутворення на органічну продукцію для українських виробників цей ринок є одним з найбільш перспективним, що вимагає ідентифікації проблем та розробки комплексу заходів їх усунення, у тому числі за рахунок імплементації закордонного досвіду і залучення до їх вирішення державних та регіональних владних інституцій.

Література:

1. Артиш В. І. Розвиток світового ринку органічної продукції. Економіка АПК. 2010. № 3. С. 113–116.
2. Борисова В. А. Економічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої продукції. Економіка АПК. 2001. № 10. С. 8–11.
3. Гуцаленко О. О. Формування ціни на органічну продукцію. Економіка АПК. 2013. № 11. С. 57–60.
4. Дудар Т. Г. Стратегія формування системи органічного аграрного виробництва : монографія. Тернопіль : Астон, 2012. 292 с.

Хомінець Світлана Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЧНОГО
 ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ**

Поняття органічного землеробства часто ототожнюють з поняттям екологічно чистого землеробства. Хоча останнє є оціночним поняттям, не має чітких критеріїв визначення. Що ж стосується продукції, виробленої за системи органічного землеробства, то вона має бути сертифікованою, відповідати певним стандартам та іншим вимогам.

Органічне землеробство належить до альтернативних методів ведення сільського господарства, які ґрунтуються на глибокому розумінні процесів, що відбуваються у природі, спрямовані на поліпшення структури ґрунтів, відтворення їх природної родючості та сприяють утворенню екологічно стійких агроландшафтів [1, с. 38]. Запровадження органічного виробництва полягає, передусім, у підвищенні родючості ґрунтів та відновленні їх природної здатності до самовідтворення, а також у вирішенні проблеми забезпечення населення якісними та екологічними продуктами харчування.

Адже попит на органічну продукцію в світі постійно зростає і фактично задовольняється поки що тільки на третину [2, с. 27]. При дотриманні вимог органічного землеробства під час здійснення сільськогосподарського товарного виробництва забезпечуватимуться потреби суспільства в продукції харчування, а також екологічні вимоги держави щодо якості навколишнього середовища.

Можливість запровадження в Україні органічної системи землеробства обумовлена природними властивостями її родючих ґрунтів. Потенціал врожайності ґрунтів в Україні є найбільшим у світі. А з урахуванням неминучого зниження ефективної родючості ґрунтів на землях органічних господарств (на початковому етапі впровадження органічного землеробства), такий напрям господарювання вважається економічно доцільним лише на землях, що характеризуються високим рівнем балів бонітету. І хоча органічна система землеробства в першу чергу спрямована на вирішення проблеми забезпечення населення якісними та екологічно чистими продуктами харчування, однак, вона відіграє не менш важливе значення у забезпеченні підвищення родючості ґрунтів та відновлення їх природної здатності до самовідтворення. Адже в органічному землеробстві якість сільськогосподарської продукції тісно пов'язана з якістю ґрунтів, на яких вона виробляється.

Відповідно до ст. 32 Закону України «Про охорону земель», нормативи якісного стану ґрунтів встановлюються з метою запобігання їх виснаженню і використовуються для здійснення контролю за якісним станом ґрунтів. Нормативи якісного стану ґрунтів визначають рівень забруднення, оптимальний вміст поживних речовин, фізико-хімічні властивості тощо. З цього можна зробити висновок, що родючість ґрунту та його екологічна безпека не рівноцінні, хоча тісно взаємопов'язані поняття. Навіть при високих показниках бонітету ґрунту (високих показниках родючості), його якість може не відповідати вимогам екологічної безпеки. Так, радіаційно забруднені ґрунти Київської та Чернігівської областей, що найбільш постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС за шкалою бонітету оцінені у 50 та 48 балів відповідно [3, с. 142]. Ці показники є відносно високими, порівняно з показниками бонітетів ґрунтів інших регіонів України. Однак це

не означає, що ґрунти земель сільськогосподарського призначення в цих регіонах є екологічно безпечними.

Іншим джерелом техногенного забруднення ґрунтового покриву є промислові об'єкти (1,5 тис.), розгалужена транспортна система (більше як 165 тис. км автомобільних доріг), склади і бази із запасами агрохімікатів, об'єкти з виробництва вибухових речовин й утилізації непридатних боеприпасів тощо. Екологічний ризик забруднення ґрунтів пов'язаний з використанням хімічних речовин за порушення правил внесення і зберігання туків, органічних добрив, пестицидів, утворення промислових і побутових відходів, різних видів незнезаражених стічних вод та їх осадів, що застосовуються як добрива, внесення відходів тваринництва, наявності на поверхні різних ґрунтів забруднювачів, що містяться у викидах в атмосферне повітря промислових підприємств і автотранспортних засобів, а також радіонуклідів унаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС, зберігання або постійного захоронення побутових і промислових відходів, порушення правил вивезення, транспортування і переробки нафти та газу і розливання паливно-мастильних матеріалів [4].

Досягнення екологічної безпеки під час землеробства можливе при застосуванні органічної системи землеробства.

На необхідності надання пріоритетного розвитку саме цій системі землеробства в Україні, порівняно з іншими формами ведення сільськогосподарського товарного виробництва, наголошують провідні представники земельно-правової науки. Зокрема, на думку Н. А. Берлач, органічне сільське господарство потребує спрямованої та виваженої державної підтримки. Така підтримка має поставити розглядувану сферу агропромислового комплексу не на однаковий рівень розвитку з усім іншим сільським господарством, а надавати переваги здійсненню цієї форми господарювання перед іншими [5, с. 314].

Органічну систему землеробства почали запроваджувати в Україні з другої половини 80-х рр. ХХ століття. Одним з перших сільськогосподарських підприємств, що виробляють сертифіковану органічну продукцію стало фермерське господарство «Агроекологія», котре здійснює свою діяльність на території площею понад 8 тис. га.

До кінця 2004 р. таких господарств стало вже 69, а до 2019 р. їх кількість зростає до 470. Відповідно збільшилися і земельні площі, на яких розташовані такі підприємства: якщо у 2002 р. площа сільськогосподарських угідь, сертифікованих у відповідності до органічних стандартів в цілому по Україні складала 164,5 тис. га, то до кінця 2012 вона зростає майже до 300 тис. га [47]. Станом на 2019 р. площа органічних сертифікованих сільськогосподарських угідь зростає до 385 тис. га.

І хоча офіційна статистика щодо виробництва органічної продукції в Україні поки відсутня, дослідження фахівців свідчать, що споживчий ринок органічної продукції невідомо зростає.

Однак господарствам, які вирощують органічну продукцію, досить складно реалізувати її саме як екологічно чисту через ряд причин. Однією з них є відсутність у земельному законодавстві України критеріїв якості ґрунтів, на яких можливе вирощування такої продукції, відсутність державної сертифікації якості сільськогосподарських угідь та реєстрації господарств, які вирощують органічну продукцію. Отже, подальший розвиток органічного землеробства в Україні потребує вирішення низки правових проблем. Ключовими з них є розроблення механізму сертифікації сільськогосподарських угідь, на яких вирощується органічна продукція.

Література:

1. Соловій І. П. Землекористування: еколого-економічні засади, конфлікти, планування : Навч. посіб. / І. П. Соловій, О. Т. Івашин, В. В. Лавний та ін. – Л. : Афіша, 2005. – 400 с.
2. Никитюк О. А. Сертифікація і стандартизація продукції органічного землеробства / О. А. Никитюк // Агроекологічний журн. – 2009. – № 2. – С. 26–31.
3. Медведев В. В. Бонитировка и качественная оценка пахотных земель Украины : монография / В. В. Медведев, И. В. Плиско. – Харьков : 13 типография, 2006. – 386 с.
4. Національна доповідь про стан родючості ґрунтів України. – К. : Мінагрополітики, Центр держрідючість, НААНУ, ННЦ ІГА імені О. Н. Соколовського, НУБіП, 2010. – 112 с.
5. Берлач Н. Становлення органічного сільського господарства в Україні: адміністративно-правовий аспект / Н. Берлач // Право України. – 2010. – № 4. – С. 314–320.

Цилюрик Римма Анатоліївна
 кандидат юридичних наук,
 асистент кафедри земельного та аграрного права
 Національного юридичного університету
 імені Ярослава Мудрого

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ

Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України, як впливає з основних засад державної екологічної політики України на період до 2030 року, має ґрунтуватися на впровадженні сталого використання та охорони земель, покращення стану уражених екосистем та сприяння досягненню нейтрального рівня деградації земель, підвищення рівня обізнаності населення, землевласників і землекористувачів щодо проблем деградації земель. Органічне землеробство як засіб екологізації виробництва продукції рослинного походження базується на засадах, що безпосередньо спрямовані на стале землекористування. Виробництво органічної продукції рослинного походження на відповідних земельних ділянках вимагає під час вирощування сільськогосподарських культур значних обмежень у використанні мінеральних добрив синтетичного походження, пестицидів для боротьби з бур'янами, шкідниками, хворобами, а захист рослин має здійснюватися переважно препаратами натурального походження.

До сучасних принципів правового регулювання використання земель у процесі органічного землеробства належать: а) пріоритетність використання та забезпечення збереження сертифікованих сільськогосподарських угідь; б) відмова від застосування хімічно синтезованих зовнішніх ресурсів; в) довгострокове підтримання родючості ґрунтів; г) використання живих організмів та методів механічного виробництва; д) забезпечення високого рівня біологічного різноманіття; е) використання в органічному землеробстві процесів, що не завдають шкоди довкіллю, здоров'ю людей, тваринному та рослинному світу; є) екологізація використання сільськогосподарських угідь для органічного землеробства [1, с. 5].

Додержання цих принципів у процесі сільськогосподарської діяльності поступово сприятиме відновленню належного стану ґрунтів в Україні та поліпшить екологічну ситуацію в країні в цілому. Однак, не дивлячись на популяризацію та спрямованість державної політики в напрямі розширення сфери органічного землеробства, зокрема, збільшення площ земель, які мають бути задіяні в цьому напрямі виробництва сільськогосподарської продукції, залишається невирішеною низка проблем, що стримують цей процес.

Системний аналіз змісту чинного Земельного кодексу України приводить до висновку про те, що земельні ділянки для виробництва органічної сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження можуть використовуватися на різних юридичних титулах: праві власності (приватної, комунальної, державної та колективної, яка в окремих випадках продовжує функціонувати), праві постійного користування, праві оренди, праві емфітевзису, а також на різних титулах зобов'язальних прав. Правовою формою використання земельної ділянки для органічного землеробства слід вважати закріплену законодавством юридичну модель експлуатації відповідної ділянки, яка ґрунтується на певному речовому чи зобов'язальному праві, тобто правовому титулі на цю ділянку та визначає конкретні особливості її спеціального правового режиму. В даному випадку фактично йдеться про юридичну модель набуття, реалізації та припинення того чи іншого суб'єктивного права на земельну ділянку.

На сьогодні найбільш оптимальним належним економічним важелем, здатним примусити ефективно запрацювати господарські механізми при використанні земель для ведення органічного землеробства, виступає приватна власність на землю. Особливість приватної власності на земельну ділянку для органічного землеробства як форми її використання на цьому титулі полягає у: 1) заінтересованості суб'єкта в здійсненні цього права; 2) визначенні меж здійснення прав та обов'язків власника ділянки; 3) наявності механізму захисту цього права. Громадяни України можуть бути власниками земель сільськогосподарського призначення, які використовуються для садівництва, ведення особистого селянського господарства, фермерського господарства та ведення

товарного сільськогосподарського виробництва. Стосовно ж юридичних осіб, то земельні ділянки для вирощування органічної продукції рослинного походження можуть бути у власності недержавних і некомунальних сільськогосподарського підприємств та використовуватись іншими на титулі права власності. Використання земельних ділянок для ведення органічного землеробства може здійснюватись і на титулі права користування землею. Йдеться передовсім про вирощування органічної продукції рослинного походження на умовах оренди та на підставі емфітевзису. Це самостійні і найбільш розповсюджені правові форми використання земельних ділянок для зазначених цілей.

Спостерігаючи практику залучення земельних ділянок в органічне землеробство, можна дійти висновку про переважно приватноправовий характер відносин у сфері органічного землекористування. У таких умовах тягар фінансового ризику щодо втрат врожаю сільськогосподарських культур внаслідок дії шкідників, екологічних і природних факторів лягає на власників і землекористувачів таких ділянок. Мова йде про фактичну відсутність механізму економічного стимулювання до впровадження органічного землеробства, зокрема забезпечення страхування з державною підтримкою відповідної продукції тощо і декларативність положень чинного законодавства щодо такої підтримки. Це, безперечно, наштовхує на думки про необхідність подальшого вдосконалення законодавства у сфері органічного землеробства, насамперед, у сфері державної підтримки такої діяльності щодо зниження податкового навантаження для платників земельного податку за органічні землі.

Література:

1. Цилюрик Р. А. Правове регулювання використання земельних ділянок для органічного землеробства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2019. 20 с.

Чирик Альона Олегівна
кандидат юридичних наук, асистент
кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄДНАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ДЛЯ ВЕДЕННЯ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

В сучасних умовах господарювання органічне землеробство вважається важливою передумовою ефективного сільськогосподарського виробництва. Представниками науки доведено, що традиційна система землеробства, яку застосовують для вирощування більшості сільськогосподарських культур, шкідливо впливає на стан ґрунтів, довкілля в цілому та якість сільськогосподарської продукції. Сьогодні, в силу об'єктивних та суб'єктивних чинників, застосування аграріями споживацької системи землеробства призводить до того, що прибутковість сільськогосподарських підприємств та обсяги валових зборів сільськогосподарських культур характеризуються тенденцією до зниження.

Органічним землеробством вважається система вирощування сільськогосподарських культур та утримання сільськогосподарських угідь, котра передбачає відмову від хімічних засобів захисту рослин від шкідників та хвороб, гербіцидів, мінеральних добрив та інших хімічних засобів, які є токсичними або мають тривалий період розкладання в навколишньому середовищі, відмову від ГМО, синтетичних стимуляторів росту та ін. [4].

Ведення органічного землеробства зумовлює обов'язкове виконання певних земельних ділянок, які повинні відповідати встановленим законом вимогам. Оптимальним вважається застосування системи органічного землеробства на тих земельних ділянках, які використовуються для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Сьогодні такі землі переважно перебувають у приватній власності громадян України, які отримали їх у встановленому порядку в результаті розпаювання та приватизації земель с

ільськогосподарського призначення колишніх колективних сільськогосподарських підприємств. Розміри земельних ділянок для ведення органічного землеробства можуть бути різними, але вони мають бути економічно обґрунтованими.

Не виключається, що органічним землеробством можуть займатися не тільки орендарі таких земель сільськогосподарського призначення, а й самі власники земельних ділянок – громадяни України. В останньому випадку йдеться про використання відповідних земельних ділянок громадянами на титулі приватної власності. Громадянин може використовувати як одноосібно свою приватну земельну ділянку для ведення органічного землеробства, так і шляхом об'єднання земельних ділянок з іншими приватними власниками суміжних земельних ділянок.

Для ведення органічного землеробства можуть використовуватися і нові сформовані земельні ділянки сільськогосподарського призначення. Формування земельної ділянки згідно зі ст. 79-1 Земельного кодексу України передбачає визначення її площі, меж та внесення інформації про неї до Державного земельного кадастру [1]. Даною нормою встановлено, що формування нових земельних ділянок здійснюється, в тому числі, шляхом поділу чи об'єднання раніше сформованих земельних ділянок. Частина 6 ст. 79-1 Земельного кодексу України підкреслює, що формування земельних ділянок шляхом поділу та об'єднання раніше сформованих земельних ділянок, які перебувають у власності або користуванні, без зміни їх цільового призначення здійснюються за технічною документацією із землеустрою щодо поділу та об'єднання земельних ділянок.

Як відомо, об'єднання раніше сформованих земельних ділянок, що перебувають у приватній власності, передбачає створення нових об'єктів права. Але це відбуваються в межах території, де існували раніше сформовані земельні ділянки. Об'єднання земельних ділянок призводить до припинення існування раніше сформованих земельних ділянок. Кадастрові номери цих земельних ділянок анулюються. Склад документації із землеустрою визначений стаття 56 ЗУ «Про землеустрій» [3]. В цьому випадку проект відведення земельної ділянки не розробляється, оскільки зовнішні

межі і загальна площа території залишаються сталими і не коригуються. Отже формування шляхом об'єднання раніше сформованих земельних ділянок здійснюється за технічною документацією. Права на новостворений об'єкт в результаті об'єднання земельних ділянок реєструються у встановленому порядку – після формування об'єднаної земельної ділянки та реєстрації її у Державному земельному кадастрі. Отже з урахуванням того, що об'єднуються раніше сформовані земельні ділянки, законодавець допускає спрощений порядок формування об'єднаної земельної ділянки, а саме за технічною документацією із землеустрою, а не за проектом землеустрою щодо відведення земельної ділянки. Особливість технічної документації із землеустрою щодо поділу та об'єднання земельних ділянок полягає в тому, що вона затверджується самим замовником [5].

Сформована об'єднана земельна ділянка за рахунок раніше сформованих двох або більше земельних ділянок, що перебували в індивідуальній власності конкретних суб'єктів, виступає об'єктом права спільної часткової власності. Процедура внесення відомостей про новостворений об'єкт до Державного земельного кадастру визначений пунктами 135-136 Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.12 року № 1051 [2]. Об'єднана земельна ділянка вважається сформованою з моменту присвоєння їй кадастрового номера. Вона може бути об'єктом цивільних прав виключно з моменту її формування та державної реєстрації права власності на неї. Такі загальні правові засади об'єднання земельних ділянок в єдиний об'єкт права спільної часткової власності.

Література:

1. Земельний кодекс України: Кодекс України : Закон від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27
2. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 р. № 1051.
3. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 282.

4. Цилюрик Р. А. Земельно-правові засади органічного землеробства : монографія / за заг. ред. проф. М. В. Шульги. Харків : Юрайт, 2019. 172 с.
5. Чирик А.О. Спільна часткова власність на земельну ділянку : монографія; за заг. ред. проф. М. В. Шульги. Харків : Юрайт, 2020. 172 с.

Шарапова Світлана Володимирівна
*доцент, кандидат юридичних наук,
 доцент кафедри земельного
 та аграрного права Національного юридичного
 університету імені Ярослава Мудрого*

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Відповідно до ст. 1 Закону України від 10 липня 2018 року № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» органічне виробництво розглядається як сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [1].

Виділяють певні переваги органічного сільського господарства, які можна сформулювати за відповідними напрямками: екологічні – мінімізація впливу виробничих процесів на довкілля; сприяння збереженню й відновленню біорозмаїття в агроландшафтах; сприяння збереженню та відтворенню родючості ґрунтів; оберігання від забруднення водних ресурсів. Наступний напрям це економічні, до таких переваг можна віднести : поступове зростання

природної продуктивності агроценозів і ґрунтів; зниження виробничих витрат завдяки відмові від застосування дорогих хімікатів та зменшення енергоємності виробництва; підвищення конкурентоспроможності продукції. І нарешті, соціальні – створення додаткових робочих місць у сільській місцевості; нові перспективи для малих і середніх агроформувань; збільшення життєздатності сільських громад [2].

Проте, в Україні існує низка чинників, що перешкоджають розвитку органічного виробництва та потребують вирішення як на державному, так і регіональному рівнях. До основних відносять: відсутність належної законодавчої бази; відсутність розвинутої інфраструктури системи сертифікації органічної продукції; високий рівень забруднення агросистеми; складність виходу на світові ринки; зниження прибутковості в конверсійний (перехідний) період; недовіра споживачів до «екомаркувань» [3, с. 505].

Крім цього, ефективність органічного виробництва сільськогосподарської продукції залежить від продуктивності земель сільськогосподарського призначення та їх якості й родючості. Як слушно підкреслюють фахівці, головною умовою забезпечення стабільного розвитку агропромислового комплексу є збереження та відновлення родючості ґрунтів сільськогосподарських угідь [4, с. 24].

В свою чергу, фахівці-економісти акцентують, що актуальність проблеми відновлення родючості ґрунтів обумовлена гострими протиріччями між необхідністю забезпечення сталого розвитку аграрного сектора економіки та інтенсивним розвитком ґрунтово-деградаційних процесів, що унеможливають стале відновлення родючості ґрунтів [5, с. 56].

Крім цього, спостерігається складна ситуація в аграрному секторі економіки, яка викликана насамперед: недосконалістю врегулювання земельних відносин; високим рівнем розораності, деградації сільськогосподарських земель; недосконалістю нормативно-правового забезпечення бонітування і грошової оцінки земель; низьким рівнем використання потенціалу меліорованих земель; недостатнім рівнем розвитку агротехнологій, що не забезпечує отримання екологічно безпечних та економічно ефективних результатів сільськогосподарської

діяльності; недосконалістю законодавства щодо розвитку органічного сектору сільськогосподарського виробництва; тощо [6].

Утім, в результаті виконання зазначеної Концепції прогнозується збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції внаслідок зменшення площі деградованих сільськогосподарських угідь, удосконалення їх структури тощо. Крім цього, забезпечення відновлення родючості ґрунтів можна вважати одним із основних чинників ведення органічного землеробства. Також, необхідним є забезпечення оптимізації розміщення посівів сільгоспкультур; розширення посівів багаторічних трав; проведення агрохімічної паспортизації; своєчасне внесення органічних добрив тощо. Отже, якісний стан ґрунтів це основа органічного землеробства, без належного якісного стану земель сільськогосподарського призначення неможливий розвиток органічного виробництва в Україні.

Література:

1. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 36. Ст. 275.
2. Довгань О.М. Органічне виробництво: сутність, об'єктивна необхідність, ефективність. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 1. С. 200–206.
3. Дивнич О.Д. Передумови та принципи переходу до органічного землеробства в сільськогосподарських підприємствах України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 2. 2014. С. 504–509.
4. Краснолуцький О., Шевченко О. Система заходів щодо охорони родючості ґрунтів та попередження їх деградації у Київській області. *Землевпорядний вісник*. 2015. № 10. С. 24–33.
5. Балюк С.А., Кучер А.В., Кучер Л.Ю., Анісімова О.В. Сучасні напрями економічного дослідження відтворення родючості ґрунтів у сільськогосподарстві. *Раціональне використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів: організаційно-економічні, екологічні й нормативно-правові аспекти* : монографія / ред. С.А. Балюк, А.В. Кучер. Харків : Смугаста типографія, 2015. С. 56–68.

6. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 24. Ст. 960.

Шишкін Віктор Олександрович
кандидат економічних наук, доцент кафедри
підприємництва, менеджменту організацій та логістики
Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСУВАННЯ ОРГАНІЧНИХ ПРОДУКТІВ

В Європі дуже розвинений ринок органічних продуктів. Найважливішими виробниками цих продуктів в ЄС є Італія, Іспанія і Греція при цьому найбільшими ринками органічних продуктів в Європі є Німеччина, Франція, Італія і Великобританія. У Німеччині особливо розвинений ринок органічних продуктів, що представляє близько 5% від загального споживання їжі і напоїв. На відміну від інших країн в Німеччині на роздрібні мережі припадає близько 70% проданих органічних продуктів, тоді як частка ринку інших каналів збуту (фермерські ринки, місцеві мережі прямого поширення), скоротилися [1].

Ринок органічних продуктів стає дедалі більшим, але не дивлячись на те, що виробництво органічних продуктів вимагає менших витрат енергії та меншого застосування небезпечних хімічних речовин, що робить їх більш стійкою альтернативою до звичайних (неорганічних) продуктів, екологічно чисті продукти дорожчі з точки зору зберігання, упаковки, закупівель та інших організаційних і виробничих факторів, крім цього роздрібні торговці додатково застосовують більш високу маржу (від 30% до 50% в порівнянні з 20% до 25% для звичайних продуктів), що перешкоджає переходу до більш стійкого їх споживання і підвищує ризик порушити усталені принципи органічного виробництва [2]. Крім того, виробники органічної продукції стикаються з більш жорстким і дорогим регулюванням своїх виробничих процесів.

Багато споживачів готові платити надбавку за органічні продукти, оскільки вони цінують позитивний вплив на навколишнє середовище, особисте здоров'я, безпеку харчових продуктів, краще сприйняття якості, смаку, зовнішнього вигляду або поєднання цих характеристик. Однак інші споживачі все ще не наважуються або не можуть собі дозволити купувати органічні продукти через більш високу вартість.

Для просування органічних продуктів виробники застосовують інструменти маркетингових комунікацій, в яких лідируючі позиції належать PR, що ґрунтуються на трьох основних поняттях: репутація, імідж і позиціонування. Завдяки багатомаркетинговим прийомам, маркетологи або фахівці в області просування продукції можуть маніпулювати психологічними настроями покупців, змушуючи їх робити вибір на користь тієї продукції, якій вони надалі стануть надавати перевагу [3].

Маркетингові дослідження показують, що рекламні акції з просування продуктів шляхом пропозиції знижок є менш ефективними для органічних продуктів, ніж для звичайних продуктів. Акції зі знижками щодо органічних продуктів найчастіше формують у споживачів негативний імідж бренду, оскільки вносять сумніви в очікувану якість саме органічної продукції, тим самим знижуючи споживчі купівельні наміри. Тобто, якщо це органічний продукт він вже повинен бути найвищої якості, більш здоровим, безпечним та екологічно чистим, ніж традиційний, а якщо на цей продукт пропонується знижка, то у споживача виникають сумніви в якості, свіжості, корисності продукту тощо.

Дослідження показують, що на ухвалення рішення про купівлю органічної продукції позитивно впливає саме маркування органічних продуктів на упаковці. Етикетки органічних продуктів (наприклад, логотип ЕС) або інші знаки якості приймаються споживачами як сигнали, які сприяють більш позитивному сприйняттю таких атрибутів продукту, як смак, задоволення від вживання, екологічність і передбачувана користь для здоров'я, довіру. Відповідно, з'являється готовність платити вищу ціну за марковані органічні продукти в порівнянні з немаркованими органічними продуктами [1]. В даному випадку ключове значення має той факт, що

в Європі натуральне господарство розглядається як гарант екологічного виробництва і як спосіб збереження природних ресурсів.

Таким чином, вітчизняному виробникові для ефективного просування органічних продуктів на ринок необхідно: підвищувати обізнаність споживача про компанію, про її продукти і в цілому про ринок екологічної продукції; сформувані зацікавленість у споживанні органічних продуктів, орієнтуючи споживача на здоровий спосіб життя; довести споживачеві, що продукція дійсно безпечна, виробник використовує екологічне землеробство захищаючи флору і фауну; працювати над пошуком каналів збуту своєї продукції; формувати власну базу постійних клієнтів; брати участь у фермерських святах, ярмарках, спеціалізованих форумах та інших заходах.

Література:

1. Aigner, A.; Wilken, R.; Geisendorf, S. The Effectiveness of Promotional Cues for Organic Products in the German Retail Market. Sustainability 2019, 11, 6986; doi:10.3390/su11246986
2. Jonas, A.; Roosen, J. Private labels for premium products – The example of organic food. Int. J. Retail Distrib. Manag. 2005, 33, 636-653.
3. Колесникова О. В. Особенности продвижения экологических продуктов. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-prodvizheniya-ekologicheskikh-produktov/viewer> (дата звернення: 10.05.2021.).

*Шульга Михайло Васильович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРИВАТИЗАЦІЇ МАЙНА ТА ЗЕМЕЛЬ ДЕРЖАВНИХ І КОМУНАЛЬНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Приватизацією зазвичай вважають сукупність здійснюваних суб'єктами приватизації дій та заходів, які спрямовані на зміну

власнісного статусу конкретного об'єкта, тобто йдеться про трансформацію публічної власності на конкретний об'єкт у приватну власність фізичних та юридичних осіб. Чинне законодавство України розрізняє приватизацію майна, наприклад, державних та комунальних сільськогосподарських підприємств та їхніх земель, що використовуються в якості основного засобу виробництва у сільському господарстві.

Названі види приватизації не ототожнюються законодавцем: приватизація майна була врегульована низкою спеціальних нормативних актів переважно на законодавчому рівні, а приватизація земель державних та комунальних підприємств, установ та організацій унормована чинним Земельним кодексом України.

Проте порядок приватизації державного і комунального майна останнім часом змінився у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України Закону України від 18.01.2018 р. «Про приватизацію державного і комунального майна», який набув чинності в березні 2018 р. При цьому втратили чинність фактично всі законодавчі акти, які регулювали процес приватизації майна практично із перших років незалежності. Йдеться в тому числі і про Закон України «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі».

Особливість нового приватизаційного законодавства полягала в тому, що державні органи приватизації і органи місцевого самоврядування фактично були усунуті від вирішення «земельного питання» під час приватизації державного та комунального майна. І якщо із середини 2000-х років законодавець намагався розширити повноваження державних органів приватизації щодо розпорядження земельними ділянками державної власності під об'єктами приватизації та створити передумови, щоб приватизація майна відбувалася разом із земельною ділянкою, на якій розташований об'єкт приватизації, то, як слушно підкреслюється в літературі, «зараз фактично відбувся «відкат» на десять років назад» [1].

Після прийняття Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» приватизація здійснюється за принципом: оформлення прав на земельну ділянку, на якій розташований майновий об'єкт державної чи комунальної власності, що приватизується, це проблема набувача (покупця) державного або комунального майна.

Здійснення продажу земельних ділянок державної власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації, ст. 17-1 ЗК України покладено на державні органи приватизації. Такими органами виступають Фонд державного майна України та його регіональні відділення. Щодо земельних ділянок комунальної власності тотожну функцію виконують органи місцевого самоврядування.

Статтею 3 Закону України від 18.01.2018 р. № 2269-VIII встановлено, що приватизація земель державних і комунальних підприємств, установ і організацій регулюється нормами Земельного кодексу України. При цьому не уточнюється, чи застосовуються положення ст. 120 ЗК України, які регулюють перехід права на земельну ділянку у разі набуття права на жилий будинок, будівлю або споруду.

Спеціальне правове регулювання приватизації земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ і організацій працівниками цих підприємств, а також працівниками державних та комунальних закладів освіти, культури, охорони здоров'я, розташованих на території відповідної ради, а також пенсіонерами з їх числа, здійснюється ст. 25 ЗК України та ч.ч. 3-5 ст. 118 ЗК України. Проте реалізація положень наведеної статті потребує врахування наступних обставин.

Серед підстав безоплатної передачі земельних ділянок у власність громадян України п. «б» ч. 3 ст. 116 ЗК України називає одержання земельних ділянок внаслідок приватизації державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ і організацій. В даному випадку йдеться про приватизацію самих підприємств. Водночас цілком очевидно, що приватизація земельних ділянок громадянами України за рахунок усіх земель сільськогосподарських підприємств фактично припинить господарську діяльність сільськогосподарських підприємств. Подальше функціонування таких підприємств, у більшості випадків, практично позбавлено сенсу, оскільки вони можуть лише претендувати та розраховувати на «добру волю» пайовиків, що можуть передати належні їм земельні ділянки в оренду або укласти договори емфітевзису.

Слід також мати на увазі, що перетворення (у тому числі і шляхом корпоратизації) державних та комунальних сільськогосподарських підприємств тягне за собою втрату прав користування

землю, оскільки згідно зі ст. 104 Цивільного кодексу України, реорганізація підприємства припиняє юридичну особу. Водночас відповідно до п. «в» ст. 141 ЗК України припинення діяльності державних чи комунальних підприємств, установ та організацій виступає підставою для припинення права користування земельною ділянкою. Тут законодавець має на увазі ліквідацію як форму припинення, тобто припинення діяльності без правонаступництва. Зазначимо, що у випадку ліквідації припиняються усі права особи на землю – оренди, постійного користування тощо.

Взагалі ж законодавцю було б доцільно визначити співвідношення приватизації земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств та приватизацію їхнього майна.

Література:

1. Мартин А. Про приватизацію державного і комунального майна: «безземельна приватизація». *Землевпорядний вісник*. 2018. № 6. С. 66.

Юрков М. В.

*аспірант кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРИВАТИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ ДЕРЖАВНИХ І КОМУНАЛЬНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД

Коло суб'єктів, що мають право на приватизацію земельних ділянок із земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, визначено ч. 1 ст. 25 ЗК України. Закон обмежується переліком громадян України, яким гарантується реалізація права на приватизацію у землях державних та комунальних сільськогосподарських підприємств. У складі цього переліку законодавець виокремлює: працівників цих підприємств, установ та організацій, працівників державних та комунальних закладів освіти, культури,

охорони здоров'я, розташованих на території відповідної ради, а також пенсіонерів з їх числа.

Аналіз наведеного переліку потребує окремої уваги, оскільки він залишає відкритими низку питань, які повинні бути вирішеними або уточненими. Так, наприклад, згідно з ч. 8 ст. 25 ЗК України вартість і розміри в умовних кадастрових гектарах земельних часток (паїв) працівників відповідних підприємств, установ і організацій та пенсіонерів з їх числа є рівними. Водночас цією ж частиною ст. 25 ЗК України встановлено, що розміри земельних ділянок, що виділяються для працівників державних та комунальних закладів, підприємств і організацій культури, освіти та охорони здоров'я та пенсіонерів з їх числа, які проживають у сільській місцевості або селищах міського типу, не можуть перевищувати норм безоплатної передачі земельних ділянок громадянам, встановлених законом для ведення особистого селянського господарства.

Отже, наведені положення фактично не узгоджуються між собою. Кожна із названих у ст. 25 ЗК України трьох категорій громадян України, які мають права на приватизацію земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ і організацій, мають відповідати встановленим вимогам. Так, зазначене право мають лише працівники названих підприємств, установ і організацій, які на момент приватизації працюють на умовах трудового найму на підставі трудових договорів і не перебувають з цими підприємствами, установами і організаціями у членських правовідносинах. При цьому до цієї категорії громадян входять як постійні, так і тимчасові, а також сезонні працівники, тобто незалежно від строку трудового договору. Саме перебування громадянина України в трудових відносинах з підприємством виступає підставою для реалізації ним права на приватизацію земель державного чи комунального сільськогосподарського підприємства. Виконання громадянином робіт підрядним способом на підставі договору підряду, тобто цивільно-правового договору, не дає йому права на приватизацію земель.

Склад другої категорії осіб, які мають право на приватизацію, тобто працівників державних та комунальних закладів, підприємств і організацій культури, освіти та охорони здоров'я закон

обмежує критерієм проживання в сільській місцевості або селищах міського типу. При цьому не уточнюється, про яке проживання йдеться – постійне чи тимчасове.

Наведений підхід законодавця щодо визначення кола осіб другої категорії, які мають право на приватизацію земель державних і комунальних підприємств, установ та організацій, справедливо піддається критиці в юридичній літературі [1].

Порівняльний аналіз змісту положень ст. 25 ЗК України і спеціальних нормативних актів (законів), які визначають основи функціонування закладів освіти, культури та охорони здоров'я свідчить, що відповідні законодавчі приписи щодо можливості приватизації земельних ділянок працівниками цих закладів мають певні розбіжності. Так, Закон України «Про освіту» (ч. 3 ст. 57), закріплюючи державні гарантії педагогічним і науково-педагогічним працівникам, передбачає право на приватизацію земельних ділянок педагогічних працівників, які працюють у сільській місцевості і селищах міського типу. При цьому названий закон встановлює умову щодо пенсіонерів, які раніше працювали педагогічними працівниками в цих населених пунктах і проживають у них, та незалежно від форми власності закладу освіти.

Право на приватизацію земельних ділянок працівників закладів культури, педагогічних працівників закладів освіти сфери культури передбачене Законом України «Про культуру» (ст. 29). При цьому таке право стосується лише працівників державних та комунальних закладів, підприємств і організацій культури, які працюють і проживають у сільській місцевості та селищах міського типу, а також пенсіонерів з їх числа. Отже, положення спеціальних законів звужують коло осіб, що мають право на приватизацію, з урахуванням місця проживання, що фактично протирічить змісту ст.ст. 24 та 33 Конституції України.

Аналогічну ситуацію створив законодавець, передбачаючи право на приватизацію земельних ділянок медичними і фармацевтичними працівниками. Так, Основи законодавства про охорону здоров'я (ч. 1 ст. 77) встановили, що право на приватизацію земельних ділянок мають названі працівники незалежно від форми власності закладу, в якому вони працюють, та місця свого проживання.

Викладене свідчить, що в частині визначення права на приватизацію працівників закладів освіти, культури та охорони здоров'я, а також пенсіонерів з їх числа ч. 1 ст. 25 ЗК України звужує коло осіб, які мають право на приватизацію, з урахуванням місця проживання, суперечить змісту ст.ст. 24 та 33 Конституції України. Зокрема, ст. 24 Конституції України, яка задекларувала рівний обсяг прав громадян, передбачено, що не може бути обмежень громадян за ознаками місця проживання. Закріплені Основним законом права і свободи поширюються рівною мірою на всіх громадян і мають для них однаковий зміст. Згідно зі ст. 33 Конституції України кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується вільний вибір місця проживання. Отже, в ст. 25 ЗК України в частині визначення кола осіб, що мають право на приватизацію земель державних та комунальних сільськогосподарських підприємств, мають бути внесені зміни.

Література:

1. Мірошниченко А. М., Марусенко Р. І. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України, 5-те вид., змін. і доп. Київ : Алерта, 2013. 544 с.

Яремак Зоряна Василівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри трудового, екологічного
та аграрного права Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника*

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Основні принципи концепції сталого розвитку були задекларовані у Ріо-де-Жанейро на конференції ООН із навколишнього середовища і розвитку в 1992 р. за участі експертів зі 179 країн, де було визначено, що сталий розвиток – це розвиток, який задовольняє

потреби нинішнього покоління і не ставить під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольнити їхні власні потреби. Концепція сталого розвитку включає в себе три складові, а саме, економічну, соціальну та екологічну. Економічна складова базується на оптимальному використанні обмежених ресурсів та використанні екологічних – природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку сировини; соціальна складова орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем; екологічна складова має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем [1; с. 353]. Дана концепція отримала своє продовження у Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року», яку було прийнято у жовтні 2015 р. Адаптація Цілей сталого розвитку з урахуванням українського контексту відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» та знайшла підтримку в указі Президента України від 30 вересня 2019 р. «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

Реалізація Україною моделі сталого розвитку передбачає загальну екологізацію економічного розвитку України (в тому числі й екологізацію сільськогосподарського виробництва), що передбачає впровадження нових форм виробництва, більш «дружніх» для навколишнього середовища, запровадження принципів раціонального використання природних ресурсів та зменшення шкідливого впливу на довкілля. На думку А. М. Статівки, концепція сталого розвитку в галузі вирішення екологічних проблем у сільськогосподарському виробництві спирається на: раціоналізацію використання всіх видів природних ресурсів, з урахуванням можливості їх відновлення; створення безпечних умов для життєдіяльності людини; зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище для збереження властивостей біосфери та її компонентів з урахуванням їхньої асиміляційної здатності; орієнтацію на тривале поліпшення екологічної обстановки; рівність інтересів сучасного та майбутнього поколінь; врахування в плануванні виробничо-господарської діяльності не лише економічної складової частини, але й екологічних та соціальних її наслідків тощо [2; с. 20–21].

Для втілення в життя всіх трьох компонентів сталого розвитку в сільському господарстві необхідним є наявність ефективного механізму, який би дозволив реалізувати кожну складову концепції. Таким механізмом можна вважати екологізацію, яка передбачає трансформацію процесу виробництва продукції, зниження негативного впливу на навколишнє середовище та збільшення обсягів виробництва якісної і конкурентоспроможної сільгосппродукції: «Екологізація є основним напрямом діяльності сільськогосподарських виробників і базується на освоєнні еколого-економічних методів господарювання для забезпечення відтворення ресурсів за рахунок збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної екологічно безпечної продукції, створення агросистем за використання екологічних методів господарювання» [3, с. 101].

Законодавчого закріплення принцип екологізації отримав у законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», де у ст. 3 серед принципів охорони навколишнього природного середовища виокремлюється і принцип екологізації матеріального виробництва. Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», яка є продовженням Стратегії до 2020 року, акцентується увага на тому, що запровадження екологічно безпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, розвиток відновлюваних джерел енергії, нематеріального природокористування відбуваються безсистемно і надто повільно.

Критеріями оцінки втілення заходів екологізації виступає раціональне використання та охорона земельних, водних та лісових ресурсів, впровадження технологій органічного виробництва. Складовими раціонального природокористування є: ліміти використання природних ресурсів; застосування маловідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій; здійснення заходів щодо відтворення відновлюваних природних ресурсів; планування розміщення виробничих та інших господарських об'єктів з урахуванням екологічної ємності відповідної території, збереження біологічного та ландшафтного розмаїття; запобігання забрудненню навколишнього природного середовища; застосування біологічних, хімічних та інших методів поліпшення якості природних ресурсів, економічного стимулювання

заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та здійснення інших заходів, що забезпечують екологічно обґрунтоване природокористування [4; с. 327].

Кінцевий результат та важливий індикатор екологізації аграрного виробництва – це отримання сільськогосподарської продукції належної якості. Цій меті відповідає органічне виробництво (Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»).

Отже, впровадження екологізації аграрного виробництва в аспекті концепції сталого розвитку передбачає збільшення обсягів виробництва якісної і конкурентоспроможної продукції, підвищення економічної ефективності виробничої діяльності, відтворення і охорону природних ресурсів, зниження негативного впливу аграрного виробництва на навколишнє середовище. Незважаючи на актуальність проблеми балансу між виробництвом екологічно чистої продукції та безпосереднім процесом її виробництва і впливом такої діяльності на навколишнє середовище в сучасних умовах все ще не немає кінцевого плану, за яким би здійснювалось правове регулювання такої діяльності, а передбачені в деяких нормативно-правових актах ідеї, стратегії та цілі, хоча і певним чином скеровують, проте не забезпечують повністю процес ефективного втілення в життя екологізації сільськогосподарського виробництва. Подальші перспективи аграрного розвитку України на засадах екологізації залежать від співпраці держави та господарюючих суб'єктів, аграрної політики та механізму державного регулювання в цілому.

Література:

1. Домарадзька Г. С. Реалізація «концепції сталого розвитку» в Україні, як передумова ефективної інтеграції в світову економіку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2012. № 748. С. 350–356.
2. Статівка А. М. Концепція сталого розвитку – основа державного регулювання екологічної політики в сільському господарстві України. *Проблеми розвитку аграрного та земельного права*

України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25 трав. 2011 р. Київ : Вид-во географ. літ. «Обрії», 2011. С. 20–24.

3. Багорка М. О. Екологізація аграрних підприємств – основний складник концепції сталого розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 26(1). С. 99–103.
4. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 5. 2003. 736 с.

НОТАТКИ

Наукове видання

**ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО:
ПРАВО І БІЗНЕС**

Матеріали науково-практичної конференції
(м. Запоріжжя, 17 червня 2021 р.)

*За загальною редакцією
О. Г. Бондаря та Д. В. Федчишина*

Верстання
Технічне редагування
Дизайн обкладинки

*Юрій Ковальчук
Тетяна Шутова
Анастасія Юдашкіна*

Г Е Л Ь В Е Т И К А
В И Д А В Н И Ч И Й Д І М

WWW.HELVETICA.UA

Підписано до друку 18.06.2021 р. Формат 84x108/16.
Папір офсетний. Гарнітура Droid. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 8,72. Наклад 190. Замовлення № 0621-198.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Запоріжжя, вул. Олександрівська, 84, оф. 414
Тел.: +38 (048) 709 38 69,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.